

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS
STATYBOS FAKULTETAS
STATYBOS EKONOMIKOS IR NEKILNOJAMO TURTO VADYBOS KATEDRA

Skirmantė Stankevičiūtė

**SENŲJŲ ŠNIPIŠKIŲ SVARBA BEI PLĖTROS PASIŪLYMAI,
FORMUOJANT VILNIAUS MIESTO UNIKALŲ ĮVAIZDĮ**

**IMPACT OF ŠNIPIŠKĖS TERRITORY ON VILNIUS IDENTITY AND
DEVELOPMENT PROPOSAL**

Baigiamasis magistro darbas

Statybos technologijų ir valdymo studijų programa, valstybinis kodas 621J80003

Statybos ekonomikos ir verslo specializacija

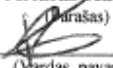
Statybų technologijų studijų kryptis

Vilnius, 2017

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS
STATYBOS FAKULTETAS
STATYBOS EKONOMIKOS IR NEKILNOJAMO TURTO VADYBOS KATEDRA

TVIRTINU
Katedros vedėjas

Prof. habil. dr. Artūras Kaklauskas

(Parašas)
2017-05-19
(Data)

Skirmantė Stankevičiūtė

SENŲJŲ ŠNIPIŠKIŲ SVARBA BEI PLĖTROS PASIŪLYMAI,
FORMUOJANT VILNIAUS MIESTO UNIKALŲ ĮVAIZDĮ

IMPACT OF ŠNIPIŠKĖS TERRITORY ON VILNIUS IDENTITY AND
DEVELOPMENT PROPOSAL

Baigiamasis magistro darbas

Statybos technologijų ir valdymo studijų programa, valstybinis kodas 621J80003

Statybos ekonomikos ir verslo specializacija

Statybų technologijų studijų kryptis

Vadovas

doc. dr. Nerija Banaitienė

(Moksl. laipsnis/pedag. vardas, vardas, pavardė)

(Parašas)

2017-05-19
(Data)

Lietuvių kalbos konsultantas

lekt. Lina Rutkienė

(Moksl. laipsnis/pedag. vardas, vardas, pavardė)

(Parašas)

2017-05-19
(Data)

Vilnius, 2017

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS

STATYBOS FAKULTETAS

STATYBOS EKONOMIKOS IR NEKILNOJAMO TURTO VADYBOS KATEDRA

Technologijos mokslų sritis

Statybų technologijų mokslo kryptis

Statybų technologijų studijų kryptis

Statybos technologijų ir valdymo studijų programa, valstybinis kodas
621J80003

Statybos ekonomikos ir verslo specializacija

TVIRTINU

Katedros vedėjas

Artūras Kaklauskas

(Parašas)

(Vardas, pavardė)

2017-10-05

(Data)

BAIGIAMOJO MAGISTRO DARBO
UŽDUOTIS

.....Nr.

Vilnius

Studentui (ei) Skirmantei Stankevičiūtei

(Vardas, pavardė)

Baigiamojo darbo tema:

Senujų Šnipiškių svarba bei plėtros pasiūlymai, formuojant Vilniaus miesto unikalų įvaizdį

patvirtinta 2017 m. kovo 15 d. dekanų potvarkiu Nr. 126 st.

Baigiamojo darbo užbaigimo terminas 2017 m. gegužės 19 d.

BAIGIAMOJO DARBO UŽDUOTIS:

Išnagrinėti užsienio ir Lietuvos autorių literatūrą, nagrinėjančią šiuolaikinių miestų vystymosi principus ir kryptis, miesto unikalumo bruožus ir svarbą. Apžvelgti Senujų Šnipiškių teritorijos plėtros problemas ir kultūrinę vertę Vilniaus miesto kontekste. Atlikti Vilniaus miesto gyventojų nuomonės apie Senujų Šnipiškių teritoriją tyrimą, išnagrinėti ir apibendrinti tyrimo rezultatus. Pateikti bendrąsias darbo išvadas ir siūlymus Senujų Šnipiškių teritorijos integracijai ir konkurencingumui didinti Vilniaus mieste, išsaugant vietovės identitetą.

Baigiamojo darbo rengimo konsultantai:

lietuvių kalbos konsultantė – lektorė Lina Rutkienė

(Moksl. laipsnis/pedag. vardas, vardas, pavardė)

Vadovas

(Parašas)

dr. doc. Nerija Banaitienė

(Moksl. laipsnis/pedag. vardas, vardas, pavardė)

Užduotį gavau

(Parašas)

Skirmantė Stankevičiūtė

(Vardas, pavardė)

2017-10-05

(Data)

Vilniaus Gedimino technikos universiteto
egzaminų sesijų ir baigiamųjų darbų rengimo
bei gynimo organizavimo tvarkos aprašo
2 priedas

(Baigiamojo darbo sąžiningumo deklaracijos forma)

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS

Skirmantė Stankevičiūtė, 20094102

(Studento vardas ir pavardė, studento pažymėjimo Nr.)

Statybos fakultetas

(Fakultetas)

Statybos technologijos ir valdymas, SEVfm-15

(Studijų programa, akademinė grupė)

BAIGIAMOJO DARBO (PROJEKTO)

SĄŽINGINGUMO DEKLARACIJA

2017 m. gegužės 16 d.

Patvirtinu, kad mano baigiamasis darbas tema „Senujų Šnipiškių svarba bei plėtros pasiūlymai, formuojant Vilniaus miesto unikalų įvaizdį“ patvirtintas 2017 m. kovo 15 d. dekanų potvarkiu Nr. 126st, yra savarankiškai parašytas. Šiame darbe pateikta medžiaga nėra plagijuota. Tiesiogiai ar netiesiogiai panaudotos kitų šaltinių citatos pažymėtos literatūros nuorodose.

Parenkant ir įvertinant medžiagą bei rengiant baigiamąjį darbą, mane konsultavo mokslininkai ir specialistai: doc. dr. Nerija Banaitienė. Mano darbo vadovas doc. dr. Nerija Banaitienė.

Kitų asmenų indėlio į parengtą baigiamąjį darbą nėra. Jokių įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs (-usi).

(Parašas)

Skirmantė Stankevičiūtė
(Vardas ir pavardė)

Vilniaus Gedimino technikos universitetas Statybos fakultetas Statybos ekonomikos ir nekilnojamo turto vadybos katedra	ISBN ISSN Egz. sk. Data
Antrosios pakopos studijų Statybos technologijų ir valdymo programos magistro baigiamasis darbas Pavadinimas Senujų Šnipiškių svarba bei plėtros pasiūlymai, formuojant Vilniaus miesto unikalų įvaizdį Autorius Skirmantė Stankevičiūtė Vadovas Nerija Banaitienė	
Kalba: lietuvių	
Anotacija Baigiamajame magistro darbe analizuojama teritorija, esanti Vilniaus m. Šnipiškių rajone, apribota Kalvarijų, Lvovo, Daugėliškių ir Linkmenų g., toliau darbe vadinama Senosiomis Šnipiškėmis. Šio baigiamojo magistro darbo tikslas - pateikti Senujų Šnipiškių teritorijos plėtros pasiūlymus, atsižvelgiant į pasaulines miestų planavimo tendencijas ir siekiant išsaugoti unikalios vietovės bruožus. Remiantis pateikta literatūros ir gyventojų nuomonės analize bei vyraujančiomis Lietuvos rinkos bei pasaulinėmis tendencijomis, pateiktos dvi alternatyvos, galinčios padėti išsaugoti unikalios teritorijos bruožus. Darbą sudaro šios dalys: įvadas, 4 pagrindinės dalys - miesto tapatybės sąvoka, Senujų Šnipiškių istorija ir dabartinė raida, Lietuvos medinė architektūra kaip išskirtinis bruožas, teritorijos plėtros pasiūlymas, siekiant išsaugoti individualius teritorijos vizualinio identiteto bruožus, išvados, literatūros sąrašas. Darbo apimtis - 66 p. teksto be priedų, 26 iliustr., 3 lent., 44 bibliografiniai šaltiniai. Atskirai pridedami 3 darbo priedai.	
Prasminiai žodžiai: Šnipiškės, medinė architektūra, tapatybė, identitetas, kultūros paveldas, miestų planavimas, darni plėtra, visuomenės įtraukimas	

Vilnius Gediminas Technical University
Faculty of Civil Engineering
Department of Construction Economics and Property Management

ISBN ISSN
Copies No.
Date-.....-.....

Master Degree Studies **Construction Technologies and Management** study programme Master Graduation Thesis

Title **Impact of Šnipiškės Territory on Vilnius Identity and Development Proposal**
Author **Skirmantė Stankevičiūtė**
Academic supervisor **Nerija Banaitienė**

Thesis language: Lithuanian

Annotation

Master theses concentrates on analysis of Vilnius Šnipiškės area between Kalvariju, Lvovo, Daugeliskio and Linkmenu str., hereafter Senosios Šnipiškės.

The aim of master theses is to provide development proposals of Senosios Šnipiškės area, in order to preserve unique identity of the area and traditional wooden architecture by adapting worldwide urban planning tendencies and existing tools.

Theses consists of introduction, 4 main parts - definition of identity, history and development of Senosios Šnipiškės, wooden architecture as Lithuanian identity, development proposals, conclusion, list of literature.

Thesis extent is 66 pages without annex, 26 pictures, 3 tables, 44 biographical resources and 3 annexes.

Keywords: Šnipiškės, wooden architecture, identity, civic, preservation, heritage, urban planning, sustainable development, public involvement

TURINYS

TURINYS.....	7
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS.....	8
LENTELIŲ SĄRAŠAS.....	10
ĮVADAS.....	11
1. MIESTO TAPATYBĖ	14
1.1. Šiuolaikinis miestų planavimo modelis.....	18
1.2. Miestas kaip prekės ženklas	20
2. SENŲJŲ ŠNIPISKIŲ ISTORIJA IR DABARTINĖ PLĖTRA	24
2.1. Šnipiškių, kaip istorinio Vilniaus priemiesčio, raida.....	24
2.2. Dabartinė teritorijos plėtra.....	29
3. LIETUVOS MEDINĖ ARCHITEKTŪRA KAIP IŠSKIRTINIS BRUOŽAS	37
3.1. Medinės architektūros išsaugojimas.....	40
4. TERITORIJOS PLĖTROS PASIŪLYMAS, SIEKiant išsaugoti individualius TERITORIJOS VIZUALINIO IDENTITETO BRUOŽUS.....	46
4.1. Vilniaus miesto gyventojų nuomonės apklausa	48
4.2. Bendruomenės vaidmuo, skatinant teritorijos išsaugojimą	51
4.3 Finansinė parama.....	57
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	61
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	63
A priedas.....	Error! Bookmark not defined.
B Priedas.....	68
C priedas.....	69

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1.1 pav. Tyrimo objektas - Senųjų Šnipiškių teritorija	11
1.2 pav. „Vietos“ sudedamosios dalys (Montgomery 1998)	16
1.3 pav. <i>Gängeviertel</i> teritorija, apsupta modernių dangoraižių (<i>Gaengeviertel</i> 2016).....	17
1.4 pav. Kultūros, identiteto ir įvaizdžio sąveika (Kavaratzis, Hatch 2013)	18
1.5 pav. Miesto įvaizdžio kūrimo schema (Riza <i>et al.</i> 2012).....	21
2.1 pav. Istorinių Vilniaus priemiesčių lokacijos dabartiniame miesto plane (Dijokienė 2009:72)	24
2.2 pav. Šnipiškių rajono reikšmingi istoriniai objektai (Šnipiškių bendruomenės grupė 2016) .	26
2.3 pav. Autentiškus bruožus išlaikę urbanistinės struktūros elementai Vilniaus istoriniuose priemiesčiuose (Dijokienė 2009:146).....	27
2.4 pav. Vilniaus „Architektūrinė kalva“ (Vilniaus miesto savivaldybė 2017).....	31
2.5 pav. „Krokuvos 73“ naujos statybos butų projektas ir Šnipiškių rajono kontrastas	32
2.6 pav. 2005 m. patvirtintoje programoje Šnipiškių teritorijai nustatomi žemės naudojimo būdai ir užstatymo tipas (Vilniaus miesto savivaldybė 2017).....	33
2.7 pav. Galiojantys detalieji planai Vilniaus miesto teritorijoje (Geoportal 2017)	33
2.8 pav. Apleistas namas Daugėlišio g.....	34
2.9 pav. Medinės architektūros paveldo apsaugos strategijos įgyvendinimo programa (Vilniaus m. savivaldybė 2017).....	35
3.1 pav. Medinių pastatų Šnipiškėse tradiciniai dekorų elementai	37
3.2 pav. Senosios ir moderniosios architektūros kontrastas Šnipiškių teritorijoje.....	39
3.3 pav. Medinių pastatų atnaujinimo klaidos	41
3.4 pav. <i>Sandens</i> medinis paviljonas (Medinė Norvegijos architektūra 2011).....	44
4.1 pav. Praktinių siūlymų schema	47
4.2 pav. Respondentų nuomonė apie Šnipiškes, kaip gyvenamąją vietą	49
4.3 pav. Respondentų nuomonė apie būsto tipą.....	49
4.4 pav. Atsakymų pasiskirstymas, kodėl žmonės niekada nenorėtų gyventi Šnipiškėse	50
4.5 pav. Gyventojų įtraukimo į projekto įgyvendinimą schema (Hiukkavaara 2016).....	53

4.6 pav. Siūlomas gyventojų įtraukimo į miesto planavimą modelis	56
4.7 pav. Suderintų investicinių daugiabučių namų renovacijos projektų skaičius (Tupėnaitė 2015)	58
4.8 pav. Finansinės paramos Senųjų Šnipiškių atnaujinimui modelis	59

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1.1 lentelė. Kultūrinės veiklos generuojamos pajamos ir darbo vietos Europos Sąjungoje (European Economic... 2016)	22
1.2 lentelė. Pont du Gard pajamos ir turizmo (European Economic... 2016)	23
3.1 lentelė. Vilniaus istorinių priemiesčių urbanistinių ypatumų kaitos apibūdinimas (Dijokienė 2009:125)	42

IVADAS

Baigiamojo darbo tyrimo objektas – teritorija Vilniaus miesto Šnipiškių rajone, apribota Kalvarijų, Lvovo, Daugėlišio ir Linkmenų g., toliau darbe vadinama Senosiomis Šnipiškėmis (žr. 1.1 pav.)

1.1 pav. Tyrimo objektas - Senujų Šnipiškių teritorija

Teritorijoje vyrauja medinių pastatų užstatymo tipas, būdingas Šnipiškių istorinio priemiesčio urbanistiniams ypatumams. Dalis teritorijos įtraukta į kultūros paveldo registrą, tačiau Šnipiškių vertingiausių medinių pastatų tvarkyba per pastaruosius metus nebuvo vykdoma.

Šnipiškės vienas iš kontraversiškiausių Vilniaus miesto rajonų. Centrinėje miesto dalyje iškilusi garsioji Vilniaus „architektūrinė kalva“, o šalia driekiasi medinių gyvenamųjų namų teritorija, turinti ne patį geriausią įvaizdį mieste. Tačiau pastaraisiais metais teritorijoje įvyko reikšmingų pokyčių. Kriziniu laikotarpiu sustojęs, toliau imtas įgyvendinti „architektūrinės kalvos“ projektas. Iš kilo verslo centrai „Quadrum“, „K29“, „Park Town“. Giliau Šnipiškų teritorijoje plėtojama gyvenamoji statyba. Įgyvendinti gyvenamųjų namų projektai: „Link parko“, „Koriai“, „Krokuvos 73“. Plėtojant statybas, neišvengiamai keičiasi teritorijos demografinė situacija, gerėja infrastruktūra bei kuriasi vietiniai verslai. Vis dėlto toks nekilnojamojo turto plėtotojų aktyvumas sulaukia ir kritikos.

Naujų pastatų statyba vykdoma senųjų statinių vietoje. Medinius pastatus, unikalią vietovės struktūrą keičia modernūs statiniai. Neišvengiamai kyla grėsmė unikalaus Vilniaus rajono išlikimui. Profesorius A. Samalavičius (2016) straipsnyje „Nepakeliama „architektūrinių kalvų“

lengvybė“ sako, kad Vilnius panašėja į gausybę kitų didmiesčių, nubanalintų modernizmo estetikos. Moderniosios statybos koncentracija Vilniuje dešiniajame Neries krante nenumaldomai naikina savitus Šnipiškių ir Žvejų priemiesčių likučius ir daro miestą monotonišką ir neišsiskiriantį iš kitų (Samalavičius 2016). Kaip problemą M. Adomėnas (2011) išskiria atskirų objektų ir vienetų saugojimą, o ne rūpinimąsi visuma: „net jeigu išliks vienas gražus namas, medinė architektūra be viso sandėliukų, tvartelių, būdelių komplekso nebeturės tos magiškos estetiškos vertės, kuri vis dar daro Šnipiškes, Žvėryno kampelius patrauklius lankytojams ir tiems patiems vilniečiams, kurie nori pažiūrėti, kaip jų miestas atrodė anksčiau“.

Iš aptartos situacijos ir išryškėja pagrindinė šio baigiamojo **darbo problema**: dabartinė Šnipiškių teritorijos plėtra kelia grėsmę teritorijoje esantiems tradicinės architektūros mediniams pastatams, prarandamas teritorijos bei viso Vilniaus miesto unikalumas ir konkurencinis pranašumas.

Probleminis **tiriamasis objektas** šiame darbe yra Senųjų Šnipiškių teritorija, užstatyta mediniais gyvenamosios paskirties pastatais ir apribota Kalvarijų, Lvovo, Daugėlišio ir Linkmenų gatvėmis.

Šio baigiamojo magistro darbo **tikslas** - pateikti Senųjų Šnipiškių teritorijos plėtros pasiūlymus, atsižvelgiant į pasaulines miestų planavimo tendencijas ir siekiant išsaugoti unikalios vietovės bruožus.

Siekiant išsiaiškinti problemos aktualumą, svarbą Vilniaus miestui bei galimus sprendimo variantus, iškelti šie pagrindiniai **darbo uždaviniai**:

- apžvelgti užsienio ir Lietuvos literatūrą, nagrinėjančią šiuolaikinės urbanizmo kryptis, miestų konkurencingumo didinimo strategijas bei miestų unikalumo svarbą;
- apibūdinti Šnipiškių istorinio priemiesčio atsiradimą bei raidą;
- įvertinti Senųjų Šnipiškių teritorijos kultūrinę svarbą Vilniaus miestui ir architektūriniam paveldui;
- nustatyti Vilniaus miesto gyventojų nuomonę apie teritoriją;
- pateikti pasiūlymus, kaip didinti teritorijos integraciją Vilniaus mieste bei konkurencingumą, išsaugant vietovės identitetą.

Siekiant išspręsti iškeltus darbo uždavinius, taikyta užsienio ir Lietuvos mokslinės literatūros analizė miestų unikalumo, architektūros svarbos ir naujausių miestų planavimo tendencijų tematika. Atlikta Vilniaus miesto gyventojų anketinė apklausa, kuria siekta išsiaiškinti nuomonę apie analizuojamą objektą bei nuomonę formuojančius faktorius. Remiantis pateikta literatūros ir gyventojų nuomonės analize bei vyraujančiomis Lietuvos rinkos bei pasaulinėmis tendencijomis, pateikti problemos sprendimo variantai.

Baigiamąjį darbą sudaro 4 pagrindiniai skyriai, kuriuose:

- aprašoma tapatybės sąvoka ir jos svarba miestų gyvenime bei miesto ir jo gyventojų santykiai, formuojami aplinkos;
- pateikiama trumpa istorinė rajono raidos apžvalga bei aptariama šiuo metu vykstanti nekilnojamojo turto plėtra;
- parengta medinės architektūros apžvalga, įvertinta jos svarba tautiškumui ir pateikiami gerosios praktikos saugojimo pavyzdžiai;
- pateikiami pasiūlymai, kaip skatinti gyventojus prisidėti prie teritorijos išsaugojimo ir atgaivinti socialinį gyvenimą, išlaikant esamą architektūrą.

Šiuo darbu siekiama parodyti kitokias nekilnojamojo turto plėtros alternatyvas – pagrindinį dėmesį skiriant ne finansinei naudai, bet kultūrinėms bei tautinėms vertybėms. Šiuo darbu norima didinti gyventojų, vietos valdžios bei privačiojo verslo sąmoningumą, kuriant tvarų Vilniaus miestą ir išsaugant jo išskirtinumą.

2017 m. vasario 27 d. „Jaunųjų mokslininkų“ konferencijoje skaitytas pranešimas tema „Paliekant provincialumo šmėklą: senųjų Šnipiškių svarba, formuojant Vilniaus miesto unikalų įvaizdį bei plėtros pasiūlymai, išsaugant individualius teritorijos vizualinio identiteto bruožus“. Pažyma apie dalyvavimą konferencijoje pateikiama A priede.

1. MIESTO TAPATYBĖ

Miestų svarba socialiniame, politiniame ir ekonominiame kontekste nuolatos didėja. Vis daugiau pasaulio žmonių gyvena miestuose. 2014 m. žmonės, gyvenantys miestuose, sudarė 54 % pasaulio populiacijos ir šis skaičius nuolatos auga. 2050 m. planuojama, kad šis rodiklis pasieks 66 % (European Economic... 2016). Urbanizacija tampa pagrindine ir didžiausia grėsme vietinėms kultūroms - tiek materialioms, tiek nematerialioms vertybėms gresia užmarštis. Atskirų urbanistinių kultūrų praradimas reiškia miesto ir žmonių identiteto praradimą (ang. *Urban Crisis*).

Pati kultūros sąvoka yra gana paini. UNESCO 1982 m. pasiūlė tokį kultūros apibrėžimą: „<...> plačiąja prasme, kultūra tai didžiulis kompleksas dvasinių, materialinių, intelektinių ir emocinių savybių, kurios apibūdina visuomenę ar atskiras socialines grupes. Tai apima ne tik menus, bet ir paprastą žmonių gyvenimą, pamatines žmonių teises, vertybių sistemas, tradicijas ir įsitikinimus. Kultūra yra pagrindinis aspektas, kuris padaro miestus įdomius, tvarius ir patrauklius. Be kultūros miestas tampa tiesiog betono ir plieno konstrukcijomis, pasmerktas socialinei degradacijai“. Kultūra šiuolaikiniame miesto gyvenime tampa kur kas daugiau nei fizinis objektas, tai aplinka, kuri mus supa, dvasia ir miesto atmosfera, kuriama miesto gyventojų.

Kultūros svarba miesto gyvenime matoma netgi žmonių elgesyje ir emocijose. Žmonių asmenybės formuojamos aplinkos, kurioje jie gyvena, ir kultūros, kuri ir formuoja aplinką, erdves ir miesto gyvenimą. Tačiau lygiai taip pat miesto gyventojai daro milžinišką įtaką patiems miestams. Iš to matyti aiški išvada – kultūra, miestai, žmonės ir tapatybė yra glaudžiai susiję ir daro tiesioginę įtaką vienas kitam (European Economic... 2016).

Miestai atspindi ir formuoja gyventojų vertybes įvairiais aspektais. Pastatų dizainas ir architektūra parodo socialines ir kultūrinės vertybes. Paminklai dažniausiai atspindi svarbiausius politinius įvykius mieste ar šalyje. Viešojo transporto sistema parodo miesto ir kaimo vietovių gyventojų įpročius ir tendencijas. Kai kurie urbanistiniai sprendimai (miesto getai) parodo gyventojų itin opias socialines problemas, tokias kaip rasinė netolerancija (Bell, de-Shalit 2011).

Yra keli itin reikšmingi miestai, kurie atspindi, kokią didžiulę įtaką žmogui daro aplinka. Vienas iš jų Jeruzalė, o šio miesto poveikis dažnai apibūdinamas „Jeruzalės sindromo“ sąvoka. Dažniausiai turistai būna taip paveikti religinio simbolizmo šio miesto gatvėse, pastatuose, kad ima save tapatinti su Jėzumi. Kitas pavyzdys - stalinistinė ir fašistinė architektūra, kurios pagrindinis tikslas – priversti žmogų jaustis mažu ir nereikšmingu, tokiu būdu skatinti žmones ieškoti valstybės ir jos didžiųjų lyderių prieglobsčio, pagalbos (Bell, de-Shalit 2011).

Ši stipri miesto ir asmens priklausomybė kyla iš prigimtinio žmogaus noro būti visuomenės dalimi. Prisirišimas prie visuomenės dažniausiai sąlygojamas ypatingų visuomenės savybių,

veiksmų, ritualų, vadinamų „ethos“, kurie itin artimi pačiam individui (Bell, de-Shalit 2011). „Ethos“ dažniausiai ir yra miestų tapatybės simboliai.

Sąvokos „tapatumas“ ir „kultūra“ yra itin panašios ir daugeliu atvejų persidengia. Tapatumas gali būti suprantamas kaip subjektyvus kultūros atitikmuo. Miesto tapatybė glūdi kiekviename miesto gyvenimo sluoksnyje – tai gali būti istoriškai miesto suformuotas atvaizdas, itin išskirtinis miesto rajonas, besikeičiantis priklausomai nuo ekonominės gerovės, ar pramogos, kuriomis mėgaujasi miesto gyventojai. Mūsų asmeninės ir bendros tapatybės yra tai, ką mes pasakojame kitiems apie save (Bell, de-Shalit 2011). Pagrindines miesto tapatybes galima suskirstyti į šias grupes:

- tapatumo faktoriai, kylantys iš natūralios aplinkos (klimatas, reljefas, augmenija);
- tapatumo faktoriai, kylantys iš visuomenės (sociokultūrinės savybės, ekonominė situacija);
- sukurti tapatumo faktoriai (gatvės, pastatai, viešosios erdvės).

Šis darbas labiausiai orientuotas į trečiąją grupę – sukurtus paties žmogaus tapatumo faktorius – miesto architektūrinę tapatybę. Apie tai viename savo interviu kalbėjo garsus Lietuvos architektas J. Minkevičius (2016):

„Kalbant apie architektūrą, reikėtų pradėti ne nuo jos apskritai, o nuo žmogaus ir kuriančios tautos. Per architektūrą, kraštovaizdį, miestovaizdį, urbanistikos reiškinius pasireiškia tautos etninė sąmonė, savastis, vertybės. Per jas tauta įgyja reikšmingą identiteto dalį. Ir jeigu prarandamos šitos kultūrinės vertybės, tauta mažina ir gėrį savyje, kartu naikindama ir pozityvųjį identitetą. Architektūrinio potencialo mažinimas liudija ir tautos egzistencinio potencialo nuosmukį, degradaciją.“

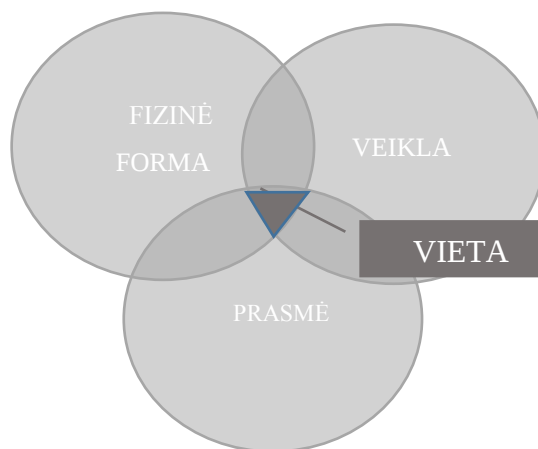
Dažniausiai mieste yra tam tikros vietos, kurios sukelia žmonėms prisiminimus, tam tikrus jausmus ir emocijas. Vietos yra žmogaus kultūros apraiška (Ujang, Zakariya 2015).

Erdvė – tam tikrų matmenų, apribota tuštuma. Erdvėms suteikus prasmę, žmogaus veikla pavertė erdves vietomis (Relph 2008). Konceptualus erdvės ir vietos ryšys pateikiamas 1.2 pav.

Vietos koncepcija apima tiek fizinius, tiek psichologinius aspektus. Būtent sujungus erdvės fizinę formą su jos prasme žmogui ir veikla, erdvė tampa vieta. Vietas formuoja erdvių istorinė, religinė, kultūrinė raida, patirtis. Tai pat vietos ir jų tapatybė nuolatos kinta, besikeičiant žmonėms, kurie jas naudoja (Persson 2015).

Tačiau daugėja įrodymų ir mokslininkų pritarimų, kad spartėjanti globalizacija mažina vietos svarbą žmogui. Miestų „suprekinimas“ skatina standartizaciją ir autentiškumo praradimą. Dažnai fizinis miestų peizažas kardinaliai skiriasi nuo vietos emocinės būsenos, o tai padalina miestą į atskiras dalis: fizinę, kultūrinę ir emocinę. Autorius E. Relphas (Relph 2008) aprašė atskirą miestų reiškinį „placelessness“ – neturintis vietos – tai miesto aplinka be jokių žymių ir pripažintų

reikšmingų vietų bei nusistovėjusio požiūrio. Tuo pačiu metu vietos praradimas reiškia žmonių ir miesto ryšių nutraukimą ir nebegalėjimą jausti, patirti ir prisiminti išgyventos patirties (Ujang, Zakariya 2015).

1.2 pav. „Vietos“ sudedamosios dalys (Montgomery 1998)

Materialus ir nematerialus kultūros paveldas yra neatsiejama miesto tapatybės dalis, kuri sukuria itin stiprų ryšį ir jausmą, kad žmogus priklauso šiam miestui (UNESCO 2016).

P. Howardas (Howard 2003) knygoje „Paveldas: valdymas, interpretavimas, tapatybė“ paveldo sąvoką pristatė gana prieštaringai: „iš tiesų paveldėti daiktai netampa paveldu iki to momento, kai juos pripažįsta, kaip paveldo objektus. Atpažinimas yra viskas“. Paveldas netampa paveldu tik dėl jam būdingos vertės. Vertė iš esmės neegzistuoja, ji atsiranda priklausomai nuo objekto reprezentacijos. Objekto vertė atsiranda, sukūrus prasmingą veiklą aplink jį ir įtraukus į žmonių gyvenimą (Babic 2015). B. Grahamas (Graham 2010), G. J. Ashworthas (Ashworth 2010) ir J. E. Tunbridge'as (Tunbridge 2010) pristatė paveldą kaip prekę, parduodamą keliose skirtingose rinkose. UNESCO (2016) paveldą apibūdina taip: „tai mūsų palikimas iš praeities, tai kuo gyvename šiandien ir ką perduosime ateities kartoms“. Tačiau esminė problema atsiranda, identifikuojant paveldo objektą. Objekto paskelbimas paveldu dažniausiai yra paskirtos mažos žmonių grupės atsakomybė. Pastaruoju metu šis procesas tampa vis labiau diskutuotinas ir linkstama prie didesnio gyventojų įtraukimo. Kaip įrodymą minėtiems teiginiams galima pateikti vieno iš Vokietijos Hamburgo rajonų pavyzdį.

Gängeviertel XX a. pr. buvo darbininkų klasės gyvenamasis rajonas, esantis pačiame dabartinio Hamburgo miesto centre. Apie 1892 m. dėl choleros epidemijos ir netinkamų higienos sąlygų šioje miesto dalyje vietos valdžia priėmė sprendimą netinkamus pastatus nugriauti. Taip didžioji dalis rajono buvo sunaikinta, o likučiai išliko iki šių dienų. Aplink neprižiūrimus pastatų griuvėsius ėmė kilti biurų dangoraižiai ir prabangūs daugiabučiai. Užuoat rekonstravusi, atstačiusi ir stengusis unikaliai derinti (interpretuoti) modernią ir senąją architektūrą, valstybė perleido

nuosavybės teises privačiajam sektoriui. *Gängeviertel* rajoną nuspręsta griauti. Tačiau 2009 m. rugpjūčio 22 d. 200 menininkų, politikų ir socialinių aktyvistų susivienijo dėl istorinio *Gängeviertel* rajono išsaugojimo. Prie iniciatyvos prisidėjo dar 3000 Hamburgo gyventojų. Vietos valdžia susigrąžino nuosavybės teises ir 2010 m. pradėjo teritorijos atgaivinimo planavimą. Šiuo metu teritorija įtraukta į kultūros paveldo apsaugos programą ir naudojama kultūros veiklai, renginiams bei socialiniams projektams. Atnaujinta teritorija sulaukia dešimčių tūkstančių lankytojų (Gaengeviertel 2016). Modernaus verslo rajono ir senosios *Gängeviertel* teritorijos sintezė matoma 1.3 pav.

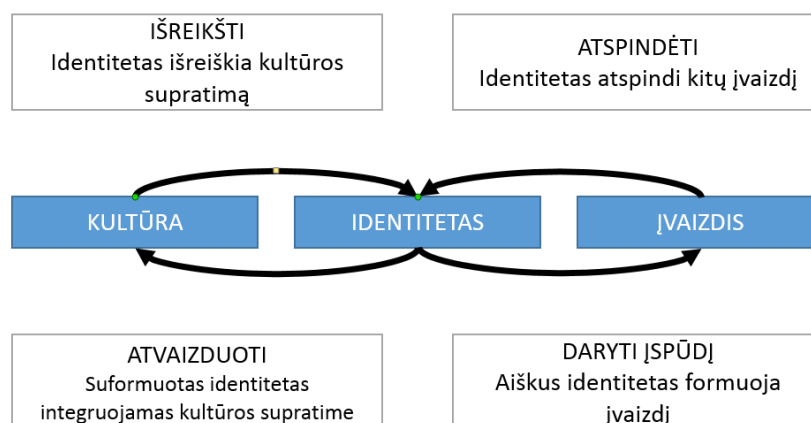

1.3 pav. *Gängeviertel* teritorija, apsupta modernių dangoraižių (Gaengeviertel 2016)

Šis pavyzdys itin aktualus šiame magistro darbe analizuojamos teritorijos atveju. Tik maža Senųjų Šnipiškių dalis oficialiai laikoma kultūros paveldo objektu dėl tam tikrų išskirtinių bruožų. Tačiau, kaip anksčiau minėta, vertės suvokimas yra subjektyvus. Todėl manymas, kad tik dalis unikalios Šnipiškių teritorijos turėtų būti saugoma, taip pat diskutuotinas. Ir kaip matome iš *Gängeviertel* pavyzdžio, ypatingą vaidmenį užima pati visuomenė ir gyventojai, sprendami, kas jiems yra vertinga, o kas ne.

Apibendrinant, miesto tapatybės, kultūros ir įvaizdžio ryšius miestų gyvenime pateikiamas 1.4 pav. Hatchas ir Schultzas (2002) įvardina identitetą kaip dinamišką procesą, kurį sudaro 4 pagalbiniai procesai, tuo pačiu metu besikeičiantys, kuriuos inicijuoja 3 pagrindiniai elementai : kultūra, identitetas ir įvaizdis. Procesas inicijuojamas „išraiškos“ stadijoje, kai vietos kultūra perteikiama per egzistuojantį identitetą. Tuo pat metu identitetas atspindi kitų turimą išpūdį apie subjektą. Kitaip tariant, kultūra formuoja identitetą kaip vidinis veiksnys, o įvaizdis tampa išoriniu.

Atitinkamai, laikui bėgant, identitetas tampa kultūrinių pokyčių priežastimi bei formuoja tolimesnį įvaizdį (Kavaratzis, Hatch 2013).

1.4 pav. Kultūros, identiteto ir įvaizdžio sąveika (Kavaratzis, Hatch 2013)

Šis procesas nėra baigtis, jis nuolatos vyksta ir identiteto sąvoka nuolatos keičiasi, todėl tai analizuoti reiktų ne kaip subjektą, o kaip procesą. Šis procesas tampa pagrindu vietos prekės ženklo kūrimui.

1.1. Šiuolaikinis miestų planavimo modelis

XX a. miestų planavimas buvo smarkiai reglamentuotas procesas, paremtas taisyklių kūrimu ir jų paisymu, kitaip tariant – nelankstus. Tačiau besikeičiant ekonominėms sąlygoms, gerėjant bendradarbiavimui tarp šalių ir miestų, miestų valdžios vis labiau linksta prie mažiau formalaus miestų planavimo: nereguliuojamo, neformalaus, orientuoto į konkrečią teritoriją (James, *et al.* 2016).

Dabartiniuose miestuose gyventojų indėlis, išsaugant miesto dvasią, kultūrą ir sprendžiant, kas yra saugotina, o kas ne, tampa itin svarbus ir netgi būtinas. Prie šio požiūrio prisideda ir daugelis mokslininkų bei architektų, kurie aprašo naują miestų plėtros modelį – kultūros skatinamą miestų atnaujinimą. Tai miesto atnaujinimas, kur kultūra veikia kaip pagrindinis variklis, į miesto plėtrą įtraukiant kultūros paveldo pastatus ir kitas meno sritis. Taip vykdoma plėtra skatina miesto „prekinio ženklo“ žinomumą, pritraukia turistus, verslo atstovus ir investuotojus (European Economic... 2016).

Urbanistinė regeneracija, paprastais žodžiais tariant, reiškia vietų perdarymą. Šio proceso tikslas, pagerinti vietų fizinę būklę ir sąlygas, skatinti ekonominį augimą ir tvarią plėtrą, siekiant kokybiškesnio socialinio gyvenimo žmonėms (Roberts, Sykes 2008). Žmogaus patirtis, elgesys, tradicijos, gautos iš aplinkos - gyventojų tapatumas - turėtų būti miestų regeneracijos proceso pagrindas. Čia ir slypi pagrindinė problema – nesugebėjimas sujungti žmogaus psichologinių patyrimų, sąlygojamų tam tikros vietos, ir naujų vietos vystymo strategijų.

Dažnai miestų atnaujinimas vykdomas, atsižvelgiant tik į du vietos faktorius – fizinę būklę ir veiklą, pamirštant kultūros svarbą procese. Tačiau taip miestas netenka savo identiteto, tapatybės, charakterio. Namas nėra namai, jei name neatsispindi jame gyvenantys žmonės, jų kultūra ir įpročiai.

Šiame procese itin svarbus vaidmuo tenka dizaineriams, architektams ir plėtros planuotojams. Jie turėtų užmegzti ryšį su žmonėmis ir išsiaiškinti jų turimus ryšius su konkrečia vieta. Dabartinė miestų plėtra labiausiai orientuota į pastatų išvaizdą ir fizines savybes.

Urbanistikoje, kaip mokslo kryptyje, persipynusios politikos, viešųjų ir privačių interesų, konfliktų valdymo temos. Būtent įvairūs šių sričių derinimo variantai ir sukuria esminius urbanistinio planavimo skirtumus tarp šalių, miestų, kultūrų. Universalaus urbanistinio planavimo būdo, tinkančio visiems, nėra. Ypatingai dabartiniame pasaulyje, kuriame visuomenė, politinė situacija, ekonomika, technologijos ir socialinės vertybės keičiasi taip smarkiai (Sanyal 2005).

Išsivysčiusiose pasaulio šalyse (Šiaurės Amerikoje, Vakarų Europoje, Azijoje) per pastaruosius 20 metų įvyko esminių pokyčių teritorijų planavimo srityje, o su pokyčiais iškilo ir nauji iššūkiai – kaip miestai turėtų prisitaikyti prie globalėjančios visuomenės. Kaip vienas iš esminių pokyčių miestų planavime ir valdyme – miestų tapimas verslu. Miestai ima konkuruoti vienas su kitu, paliekant valstybių ribas, pozicionuoti save pasaulio miestų „rinkoje“, tokiu būdu iškeliant privačiojo sektoriaus svarbą miesto gyvenime bei plėtroje (Sanyal 2005).

Adaptuojantis prie pasikeitusių aplinkybių, miestų planavimas tapo mažiau strateginis – mažiau dirbama su ilgalaikiais bendraisiais miestų planais – didesnis dėmesys skiriamas inovatyviems projektams, kurie įtraukia skirtingas miesto interesų grupes (Sanyal 2005).

Vienas iš pavyzdžių - Kinijos miesto *Guangzhou* rajono atgaivinimo planas. Dėl istorinių priežasčių rajonas visada buvo skurdus, apgyvendintas prekeiviais, smuklininkais, prostitutėmis ir nusikaltėliais. 1953 m. buvo priimtas sprendimas dėl spartaus miesto dalies atgaivinimo plano. Jau 1983 m. miesto rajonas pripažintas pavyzdiniu. Kaip pagrindinis sėkmingo atgaivinimo ir plėtros faktorius buvo įvardintas verslumas. Miesto valdžia tinkamai reprezentavo ir komunikavo rajono galimybes bei stiprybes. Per visus plėtros metus rajone įsikūrė 145 naujos įmonės (Sanyal 2005).

Šiais pagrindiniais ištekliais rėmėsi J. Kennettas, prieš tai buvęs reklamos agentūros vadovas, pradėdamas įgyvendinti esminius Melburno pokyčius. Pirmiausia, ką jis padarė, kaip įmanoma labiau sumažino urbanistines paslaugas, teikiamas valstybės, ir itin skatino privatizaciją. Tokiu būdu valdžios vaidmuo pasikeitė kardinaliai: iš miesto reguliuotojo tapo miesto reklamine priemone (Sanyal 2005).

Melburnas buvo vienas iš pirmųjų miestų, supratusių sąsajas tarp kokybiško teritorijų planavimo mieste ir miesto ilgalaikės ekonominės strategijos. Siekiant tapti tvarios plėtros miestu,

būtina suprasti pagrindines miesto stiprybes ir miesto viduje esančius išteklius: žmogiškuosius, socialinius, kultūrinius, intelektinius, aplinkos, urbanistinius (Sanyal 2005).

Teritorijų planavimas turėtų tapti integruotu procesu, kuris skatina ryšį tarp nedidelių kaimo vietovių ir didelių miestų – teigiama UNESCO parengtoje ataskaitoje (UNESCO 2016). Nustatytos plėtros kryptys ir detalieji planai gali tapti priemone, skatinančia kultūrinį išskirtinumą ir integraciją į miestą, tačiau ne būdas suvaržyti ir apriboti. Vietos valdžia turi skatinti plėtrą, paremtą kūrybingumu, ir miesto paveldo, kaip itin vertingo miesto turto, supratimą - taip kuriant ypatingą ryšį tarp miesto ir jo gyventojų (UNESCO 2016).

Charles Landry apibendrinio atliktą 60 plėtros programų analizę: „sėkmingiausi projektai tie, kurie integruoja fizinius, ekonominius, socialinius ir kultūrinius aspektus ir siekia to paties tikslo. Kiekviena iš sričių gerina projekto vertę, tačiau netrukdo siekti gerovės kitose“. Iš to paties tyrimo padaryta kita išvada, kad įtraukti miesto gyventojus į jų miesto plėtrą yra būtina.

Pastarojo meto tyrimuose ryškėja nauja miestų plėtros tendencija. Daugelis autorių vis dažniau akcentuoja kultūros, kaip miesto ekonomikos gerinimo priemonės, svarbą šiuolaikinėje miestų plėtroje (European Economic... 2016).

URBACT projekto metu J. Pascualis (Pascual) pastebėjo, kad pastarųjų 10-15 metų Europos miestų patirtis rodo, kad kultūra turi būti įtraukta į miestų plėtros strategijas, kaip autonominė sritis, kuri apimtų vidines vertybes, istoriją, patirtį, kūrybiškumą, įvairovę ir ritualus.

Kultūros įtraukimas į miestų plėtrą nereiškia, kad turi būti įgyvendinamas tradicinis modelis, gerinant tradicines infrastruktūras – muziejus, bibliotekas, teatrus, koncertų sales. Šiuolaikiniam žmogui reikalingos neformalios kultūros zonos – kavinės, susibūrimo vietos, kurias gyventojai galėtų naudoti kasdienėje savo veikloje (European Economic... 2016).

1.2. Miestas kaip prekės ženklas

Pastaruoju metu miestų regeneracijos procesas tampa itin populiaria miestų atnaujinimo alternatyva, skatinančia socialinį ir ekonominį miesto aktyvumą. Vertinant globalizacijos mąstą ir tvarios plėtros būtinybę, stengiamasi pritaikyti verslo ekonomikos modelius miestams, siekiant sustiprinti miestų regeneracijos efektyvumą. Taip į miestų planavimą žengia teritorinis marketingas. Šios veiklos esmė, propaguoti ir skatinti miesto pokyčių žinomumą, parodyti tikrąjį miesto veidą ir pabrėžti jo išskirtinumą. Kitaip tariant, miesto prekės ženklo kūrimas ir buvimas yra būdas komunikuoti vietovės identitetą (Kavaratzis, Hatch 2013).

Tačiau reikėtų pabrėžti, kad tai priemonė, padedanti efektyviau ir greičiau įgyvendinti jau esančią miesto plėtros strategiją (Daldanise 2016).

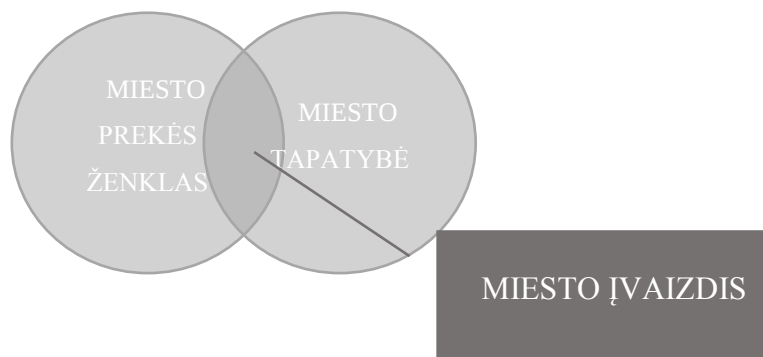
P. Kotleris (2012) savo knygoje yra pasakęs: „vietos yra produktai, kurių dvasia ir vertybės turi būti suformuotos ir parduodamos“ (Kotler 2004). Miesto, kaip prekės ženklo, strategija (ang.

city branding) orientuota į produktus, paslaugas, susijusias su konkretaus miesto įvaizdžiu ir tapatybe. Ši veikla sujungia tvarią miesto plėtrą ir ekonominę naudą, padeda pritraukti investicijas ir gerina miesto įvaizdį tarptautiniame kontekste. Miestui sukuriama galimybė panaudoti jau turimus išteklius ekonominei naudai sukurti (Daldanise 2016). Tačiau pabrėžtina, kad miesto unikalumas ir išskirtinumas gali būti kuriamas tik tam, kad išsiskirti iš daugumos (Riza *et al* 2012). Yra trys pagrindiniai būdai, kaip skatinti miesto žinomumą ir gerinti jo vardą (Riza *et al* 2012):

1. itin didelio masto kultūros renginiai;
2. kultūros ir paveldo išsaugojimas;
3. išskirtinių pastatų statyba.

Reikėtų paminėti, kad Zenkeris (Zenker 2011) savo darbe prekės ženklą apibūdina taip: „persipynusios asociacijos skirtingo individo galvoje“ (Persson 2015). Kas iš esmės reiškia, kad prekės ženklo vertė yra vartotojo rankose, o ne gamintojo. Kaip jau minėta anksčiau šiame darbe, vietos prekės ženklo vertė susideda iš vartotojų įvaizdžio apie vietą ir esamo identiteto (Persson 2015).

Bendruoju atveju, miesto prekės ženklas gali būti kuriamas, remiantis šiais aspektais: miesto įvaizdis, išskirtinumas ir autentiškumas. Holistinė miesto prekės ženklo esmė – sukurti unikalų miesto įvaizdį (Riza *et al* 2012), kuris neatsiejamas nuo miesto tapatybės (žr. 1.5 pav.)

1.5 pav. Miesto įvaizdžio kūrimo schema (Riza *et al.* 2012)

Kita autorių grupė savo straipsnyje netgi išskiria į atskiras veiklos sritis miesto prekės ženklo kūrimą ir teritorinį marketingą. Vietos prekės ženklo skatinimo veikla labiau orientuojama į esamų išteklių išsaugojimą, konservavimą, paveldosaugą. Teritorinis marketingas skirtas tvarios plėtros skatinimui vietovėje (Daldanise 2016). Metodologija siūlo sukurti išteklių valdymo mechanizmą, kuris padėtų kurti ir išsaugoti turimą miesto dvasią, panaudojant esamus išteklius, ir parodytų, kokių išteklių trūksta. Miesto žmoniškieji ištekliai apima miesto gyventojus ir jų miesto dvasios suvokimą. Šie ištekliai itin svarbūs, kuriant miesto įvaizdį, įgyvendinant pokyčius ir priimant naujus vartotojus - turistus, verslo atstovus, organizacijas.

Miesto infrastruktūros ištekliais laikomos veiklos mieste – turizmas, pramonės sritys, technologijos (Daldanise 2016).

Miestai su itin stipriu „ethos“ dažniausiai yra žinomi tarptautiniu mastu ir pritraukia daugybę turistų ir naujų gyventojų (Bell, de-Shalit 2011). Taip pat miesto kultūros paveldas ir kultūrinė įvairovė didina miesto žinomumą, tapatumą tarptautiniame kontekste bei gyventojų ryšį su pačiu miestu (UNISECO 2016).

Pagrindinė ekonominė nauda miestui iš kultūros skatinimo – komercinis aktyvumas, kurį skatina kultūra. *The Ernst and Young* 2014 m. atliko tyrimą, kokią naudą miestas gauna iš aktyvaus kultūros skatinimo. Tyrimo rezultatai atspindėjo pajamų srautus ir sukurtas darbo vietas Europos Sąjungoje 11 skirtingų kultūrinių sričių (žr. 1.1 lentelę).

1.1 lentelė. Kultūrinės veiklos generuojamos pajamos ir darbo vietos Europos Sąjungoje (European Economic... 2016)

SRITIS	PAJAMOS (mln. Eur.)	DARBO VIETOS
Knygos	36.2	646 000
Laikraščiai	70.8	483 500
Muzika	25.3	1 168 000
Pasirodymai	31.9	1 234 500
TV	90	603 500
Filmai	17.3	641 000
Radijas	10.4	97 000
Video žaidimai	16	108 000
Vaizduojamieji menai	127.6	1 231 500
Architektūra	36.2	493 000
Reklama	93	818 000
Iš viso	536.9	7 060 000

Tiesiogiai susijusios pajamos su architektūra ir miesto pastatais yra 36.2 mln. Eur. 2012 m. Tačiau generuojamos pajamos iš skirtingų sektorių negali būti pristatomos atskirai. Kiekviena iš sričių yra glaudžiai susijusi viena su kita skirtinguose lygiuose. Todėl analizuojant, miesto vardo žinomumo skatinimą, reikėtų atsižvelgti į viso sektoriaus dydį ir generuojamus pinigų srautus (European Economic... 2016).

Taip pat itin svarbus aspektas, dirbant ties miesto išskirtinumo didinimu, yra turizmo srautai ir potencialus pelnas. Europos Sąjungos parengtoje ataskaitoje pateikiamas pavyzdys iš *Pont du Gard* (žr. 1.2 lentelę).

1.2 lentelė. Pont du Gard pajamos ir turizmo (European Economic... 2016)

Lankytojų skaičius per metus	1.1 M
Lankytojų išlaidos (viso)	263 M
Lankytojų išlaidos ne <i>Pont du Gard</i>	135 M
Sukurtos darbo vietos	1 209
Pajamos	21.5 M

Vis dėlto kultūros vaidmuo tvarioje miestų plėtroje tampa daug didesnis nei finansinė vertė ar investicijų pritraukimo galimybės (UNESCO 2016).

Kultūros nauda miesto plėtroje daugiasluoksnė: tai tiesioginė finansinė nauda miestui, kuriant darbo vietas, pritraukiant turistus ir miesto lankytojus, ir nematerialinė nauda, kuriant tvarią aplinką bei puoselėjant savo miesto žinomumą bei turimą pranašumą.

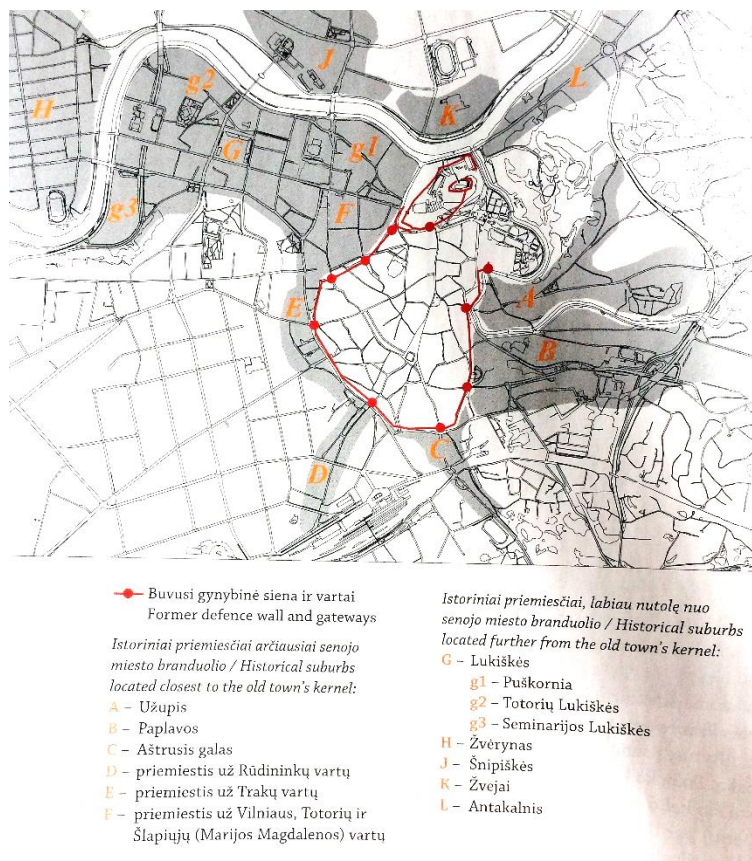
Kultūros paveldas yra tarsi šaltinis inovacijoms ir kūrybingumo skatinimui, pritraukiantis kūrėjus ir investuotojus.

Miestas, išsiskiriantis savo kultūra ir išskirtiniu paveldu, tampa patrauklus kūrybiškiems žmonėms, kurie savo ruožtu traukia verslą. Reikšmingą ryšį tarp darbo vietų, miesto patogumo gyventojams ir istorinės architektūros savo knygoje (2011) patvirtina ir R. Florida (European Economic... 2016).

2. SENŲJŲ ŠNIPIŠKIŲ ISTORIJA IR DABARTINĖ PLĖTRA

Šnipiškės – vienas iš Vilniaus rajonų, šiuo metu turintis apie 20 tūkst. įvairių tautybių gyventojų. Būtent ši Vilniaus teritorija sulaukia itin kontraversiškų diskusijų dėl šalia statomų dangoraižių ir čia pat esančių medinių XIX a. sodybinio tipo gyvenamųjų namų.

Šnipiškės yra vienas iš išlikusių istorinių Lietuvos priemiesčių. Istoriniai Lietuvos miestų priemiesčiai (žr. 2.1 pav.) yra kultūrinio paveldo dalis.

2.1 pav. Istorinių Vilniaus priemiesčių lokacijos dabartiniame miesto plane (Dijokienė 2009:72)

Dažniausiai augantys priemiesčiai buvo įtraukiami į besiplečiančių miestų teritoriją ir prarasdavo savo unikalumą arba, kaip daugelyje Europos miestų, buvo sunaikinti karų arba sparčios miestų globalizacijos. Lietuvoje pramonės augimas buvo šiek tiek mažesnis nei kituose Europos miestuose, o tai sąlygojo miesto plėtimąsi išorėn. Būtent tai D. Dijokienė (2009) įvardija kaip priežastį, kuri leido išlikti Lietuvos priemiesčiams.

2.1. Šnipiškių, kaip istorinio Vilniaus priemiesčio, raida

Šnipiškių pavadinimas kilęs iš turtuolio pirklio Šnipio pavardės, kuris žemes, kaip dovaną, gavo iš Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Vytauto, valdžiusio apie 1392–1410 m. Remiantis XIV a.

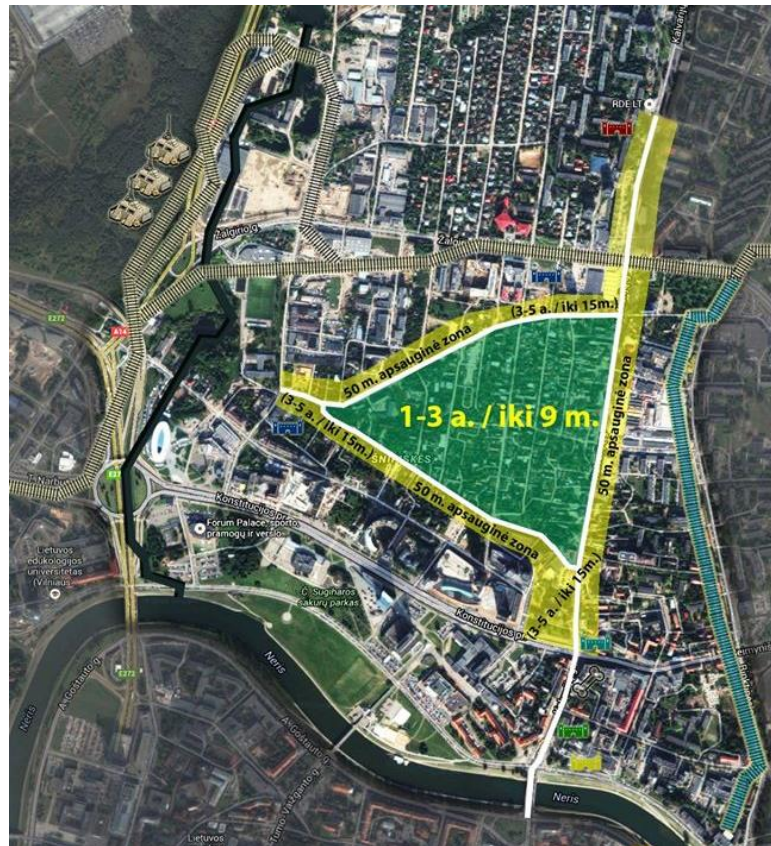
istoriniais šaltiniais, galima daryti prielaidą, kad Šnipis buvo vokiečių pirklys. Tačiau gavęs žemes, nei pirklys, nei jo vaikai aktyviai jose neveikė, tačiau pirklys teritorijoje turėjo savo dvarą (žr. 2.2 pav.)

Šnipiškės, kaip Vilniaus miesto priemiestis, aktyviai augti ėmė XVI a. pradžioje, pastačius tiltą per Nerį (dabartinis Žaliasis). Siekdamas palengvinti susisiekimą su Vilniaus miestu, Lietuvos Didysis kunigaikštis Žygimantas Senasis nurodė pastatyti medinį tiltą. Šalio jo buvo įrengti butai tilto sargams bei muitininkams, o Šnipiškių teritorijos dalyje buvo sandėliai gabenamoms prekėms saugoti (Pasižvalgymai po... 2015). Šiuo laikotarpiu šioje miesto dalyje žemių turėjo Vilniaus Vyskupas Valerijonas Protasevičius (jis buvo atsakingas už Vilniaus universiteto virsmą iš kolegijos universitetu). Čia žemes valdė ir garsieji Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės didikai Oginskiai. Taip pamažu ėmė kurtis Šnipiškių priemiestis. Pagrindinė plėtra ir užstatymas vyko palei Kalvarijų ir Ukmergės gatves – pagrindines susisiekimo su kitais miestais arterijas (Pasižvalgymai po... 2015).

XVII a. Šnipiškės tapo vienu svarbiausių Vilniaus keramikos centrų. Čia veikė plytų, čerpių, koklių dirbtuvės. Taip pat buvo molio ir kalkakmenio karjerai. Plytininkai ir puodžiai įsikūrė Ukmergės gatvės (dabartinis Konstitucijos pr.) mediniuose sodybinio tipo pastatuose. Šiame šimtmetyje Kalvarijų g. veikė Vilniaus magistrato pastatyti rūmai rusų ir totorių pasiuntiniams (žr. 2.2 pav.) Taip pat Šnipiškėse buvo LDK kunigaikščio šunidė bei Martyno Paleckio stiklo manufaktūra (žr. 2.2 pav.) Tai buvo pirmoji stiklo manufaktūra LDK, kurioje išskirtinėmis teisėmis buvo leista prekiauti atvežtiniais stiklo gaminiais. Ši vieta buvo svarbi ne tik Šnipiškių raidai, bet visai šaliai – tai laikoma ne tik stiklo gamybos, bet visos pramonės pradžia (Pasižvalgymai po... 2015).

Šnipiškėse galima rasti netgi karybos pėdsakų. XVIII a. Šnipiškėse karo stovyklą buvo įrengęs Švedijos karaliaus Karolio XII generolas Alderstaeenas. 1705 m. vasarą Rusijos caro Petro I kariuomenė buvo įrengusi stovyklą Šnipiškėse. O 1835 m. šioje vietovėje buvo įrengti gynybiniai įtvirtinimai (Pasižvalgymai po... 2015). XVIII a. laikotarpiu Šnipiškėse aktyviai veikė ir religinė bendruomenė. Ryškiausiai pasižymėjo Jėzuitai. Čia jie pasistatė Šv. Rapolo bažnyčią bei vienuolyną. Lietuvos architektų sąjungos rūmai prie dabartinio Žaliojo tilto taip pat išlikę iš šių dienų. Jų vietoje XVIII a. dar stovėjo Vitebsko vaivados Piro statytų rūmų griuvėsiai (žr. 2.2 pav.) Iš čia ir kilo Šnipiškių dalies – Piromonto – pavadinimas. Ant Piro rūmų griuvėsių H. Raduškevičius pasistatė įmantrius architektūros rūmus. Skirtingais laikais čia veikė avalynės fabrikas, stiklų įmonės administracija, buvo įsikūręs sovietų karinis dalinys, studentų bendrabutis, greitosios medicinos pagalbos stotis. Architektų sąjunga įsikūrė 2004 metais (Žaliasis tiltas... 2016).

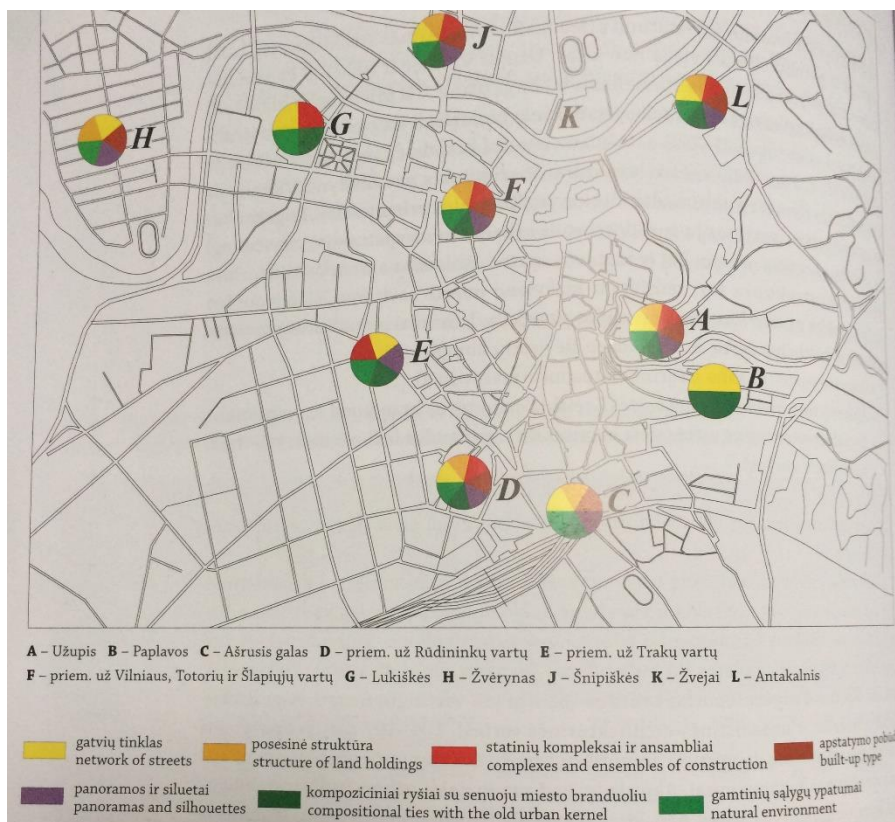
Būtent XVIII a. laikotarpiu ryškiau ėmė formuotis vietovės gatvių tinklas: Šnipiškių, Kalvarijų, Žvejų, Šeimyniškių su siauromis šalutinėmis gatvelėmis. Tačiau vis dėlto iki XIX a. vidurio Šnipiškių rajonas vystėsi lėtai, dėl geriamojo vandens stokos, pramoninio rajono pobūdžio.

2.2 pav. Šnipiškių rajono reikšmingi istoriniai objektai (Šnipiškių bendruomenės grupė 2016)

Spartesnis gyventojų gausėjimas pastebimas XIX a. antroje pusėje. Šiuo laikotarpiu vyko didžiausias teritorijos užstatymas. Sklypai buvo užstatomi mediniais pastatais, sklypo galus paliekant neužstatytus žemdirbystei. Šio amžiaus pabaigoje buvo patvirtintas itin svarbus miestui dokumentas – III-asis Vilniaus m. perspektyvinis planas, pagal kurį miestas buvo suskirstytas į 235 kvartalus (mūrinius ir medinius). Šnipiškės buvo padalintos į 28 kvartalus: 5 mūrinių ir 23 medinių pastatų kvartalus. Pagal numatytą planą teritorijos plėtra numatyta šiaurės kryptimi. Taip XIX a. pabaigoje buvo suformuoti žemaaukščiai mediniai sodybinio tipo pastatai Šnipiškėse. Remiantis Lietuvos etnologija, Šnipiškėms būdingi Rytų Lietuvos klasikiniai kaimo tipo namai su dvišlaičiais stogais, stačiakampio formos. Dažnai aptinkami ir slaviškos stilistikos raižiniai bei papuošimai ant namų fasadų. Vertingiausias iki dabar išlikęs paveldas - grindinys S. Fino ir Šilutės gatvėse (Žaliasis tiltas... 2016). Būtent savo išlikusia architektūra, statinių kompleksais ir struktūra Šnipiškės išsiskiria iš kitų išlikusių Vilniaus priemiesčių (žr. 2.3 pav.). Kaip parodyta, Šnipiškių

priemiestyje išlikę visi 6 autentiškumo požymiai. Su visais išlikusiais autentiškumo požymiais taip pat yra Antakalnis, Užupis, Rūdininkų teritorija.

2.3 pav. Autentiškus bruožus išlaikę urbanistinės struktūros elementai Vilniaus istoriniuose priemiesčiuose (Dijokienė 2009:146)

XX a. labiausiai Šnipiškių vietovę paveikė politiniai įvykiai. Po Antrojo pasaulinio karo Šnipiškių teritorija smarkiai pasikeitė. Buvo pastatyta nemažai visuomeninės, gamybinės paskirties pastatų. Atsirado didesnio aukštingumo daugiabučiai namai. Taip pat pokario metais ūkiniai pastatai buvo paversti gyvenamaisiais, atsirado įvairių priestatų, kurie taip pat tankiai apgyvendinti. Taip vienbučiai sodybinio tipo namai paversti daugiabučiais. Būtent šiuo metu ir buvo suformuotas artimiausias dabartiniam Šnipiškių rajono vaizdas, kurį sudaro 2 dalys: Skansenas ir Piromontas (Kultūros vertybių registras 2016).

Skansenas – tai 8 ha teritorija, kurią riboja S. Fino, Giedraičių, Šilutės, Krokuvos, Daugėlišio, Širvintų, Saracėnų, Kalvarijų gatvės. Vietovei būdinga priemiesčio plano struktūra: stačiakampis pagrindinių gatvių tinklas su skersinėmis gatvelėmis ir įvažiavimais į sklypus.

Piromontas – tai 1 ha užimanti teritorija prie A. Juozapavičiaus, Rinktinės, Šeimyniškių ir Slucko gatvių. Manoma, kad šalia Žaliojo tilto, Kalvarijų ir dabartinės A. Juozapavičiaus gatvių sankryžoje, XVIII a. buvo Vitebsko vaivados Piro statytų rūmų griuvėsiai, pagal kuriuos ir pavadinta ši rajono dalis (Pastabos apie... 2011).

Taip pat itin svarbiu laikotarpiu šiam Vilniaus mikrorajonui tapo sovietmetis. Būtent šiuo metu buvo pradėtas naujojo miesto centro formavimas dešiniame Neries krante. Architektai – Algimantas ir Vytautas Nasvyčiai, J. Makariūnas, V. E. Čekanauskas ir V. Brėdikis – buvo pagrindiniai asmenys labiausiai pakeitę buvusį rajono veidą. Jų dėka pastatytas viešbutis „Turistas“, viešbutis „Lietuva“, iki šiol vykdomas veiklą, centrinė universalinė parduotuvė. Tuo laikotarpiu tai buvo itin vakarietiška idėja – sukurti pėsčiųjų prekybos ir pramogų alėją. Vėlesniais metais buvo pastatyta ir Nacionalinė dailės galerija bei garsieji Vilniaus koncertų ir sporto rūmai.

Čia dirbo ir gyveno nemažai žinomų Lietuvoje kultūros ir visuomenės veikėjų. 1905 m. Šnipiškėse veikė Lietuvos socialdemokratų veikėjo Jono Jaks-Tyrio slapta lietuviška spaustuvelė, kurioje buvo spausdinami atsišaukimai lietuvių ir lenkų kalbomis. Taip pat panašiu metu Kalvarijų g. 20 name gyveno Jonas Jablonskis. J. Jablonskį, nuo 1904 metų persikėlusį į Vilnių ir apsigyvenusį Šnipiškėse, ne kartą lankė jo ilgametis lietuvių kalbos puoselėjimo bendražygis Juozas Tumas-Vaižgantas (Istorija apie... 2016). Tarpukario metais gyveno ir kūrė publicistas Ježis Survila. Poetas-vertėjas Eugenijus Ališanka vis dar gyvena šiame Vilniaus rajone. Šnipiškės itin pamėgtos ir fotografo Aurimo Strumilos. Šis fotografas sukūrė darbų ciklą „Šanchajaus rapsodija“ apie pamėgtą Vilniaus rajoną. Šnipiškėse gyveno ir garsus lietuvių aktorius ir režisierius Donatas Banionis. Aktorius Karolis Dapkus vis dar gyvena šioje miesto dalyje. Itin aktyviai rajono potencialą ir galimybes bando atskleisti architektas Julius Narkūnas.

Dabartiniu metu ši teritorija įgavusi neigiamą įvaizdį visuomenėje. Viena svarbesnių nuvertinimo ir atsainumo priežasčių – rajono gyventojų specifiškumas bei abejingumas šiam paveldui. Po Antrojo pasaulinio karo dauguma šių namų neteko savo tikrųjų šeiminių. Antrojoje XX amžiaus pusėje medinius namus paveldėjo neturtingiausia, dažnai į visuomenės pakraščius nustumta socialinė grupė. Gyventojai pastatų neprižiūrėjo. Jie taip ir liko kūrenami anglimi, be šiuolaikinės infrastruktūros. Šie faktai suformavo neigiamą požiūrį į medinius statinius: tai atgyvenę, nepatogūs ir netinkami gyvenimui būstai, kuriuos reikia griauti – pašalinti iš bendro Vilniaus įvaizdžio. Prie seniau suformuoto įvaizdžio prisidėjo ir prasidėjęs statybų bumas teritorijoje ir tam tikra prasme įšaldęs bet kokią iniciatyvą gerinti gyvenimo sąlygas. Dėl nežinomybės, kas nutiks su teritorija, tiek valdžios institucijos vengia investuoti į infrastruktūros gerinimą, tiek patys gyventojai nenori mokėti savo pinigų į galbūt greitai nugriausimą pastatą. Toks požiūris formuojamas ir viešojoje erdvėje. Pastaruoju metu dažnai kalbama ir kuriama vakarietiškoji vartojimo bei gyvenimo kultūra, pamirštant savo pačių šaknis bei tradicijas. Parodant sėkmingai rekonstruotus medinius pastatus ir kalbant apie galimybes, būtų galima smarkiai prisidėti prie kitokio gyventojų požiūrio kūrimo (Adomėnas 2011).

2.2. Dabartinė teritorijos plėtra

Z. J. Daunoros, S. Kirvaitienės ir A. Vyšniūno monografijoje „Vilniaus miesto vizualinio identiteto apsauga ir plėtros principai“ aprašomi 2 pagrindiniai europinio lygmens miestų (sostinių) plėtros variantai:

- miestas, kuriame pagrindinis dėmesys sutelkiamas į įvairius istorinius laikotarpius ir jų stilistiką, o šiuolaikinė moderni statyba sutelkiama istorinio miesto prieigose. Tokių miestų pavyzdžiais galėtų būti įvardijami Paryžius, Roma, Florencija;
- miestas, kuriame triumfuoja šiuolaikinė architektūra ir technologijos. Dažniausiai tokį kelią pasirinko miestai, smarkiai nukentėję nuo II-ojo pasaulinio karo (Daunora *et al.* 2005).

Panašu, kad Vilnius taip ir nepasirinko aiškios savo plėtros strategijos.

Per pastarąjį ketvirtį amžiaus Lietuvoje įvyko daug drastiškų pokyčių: pasikeitė politinė situacija, pakito šalies integracija su kitomis Europos ir pasaulio valstybėmis, o tuo pačiu keitė ir visuomenę. Tai turėjo beatodairišką įtaką miestų raidai ir vystymuisi. Geriausias to pavyzdys Lietuvoje – Vilnius. Vilniaus geografinė padėtis (jungtis tarp Rytų ir Vakarų Europos) lėmė kultūrinę ir socialinę miesto įvairovę, kuri atsispindi kiekvienoje miesto dalelėje. Besikeičiant miesto gyventojams, keitėsi ir miesto dydis, sandara ir vaizdas. Išskirti 3 patys svarbiausi etapai, padarę jam didžiausią įtaką.

Pirmasis – industrializacija, vykusį XIX a. pab. – XX a. pr. Apie šį laikotarpį jau šiek tiek buvo kalbama šio darbo pradžioje, aptariant Šnipiškių rajono istoriją. Šioje darbo dalyje labiau akcentuojama šio laikotarpio įtaka visam miestui. Laikotarpio pavadinimas kilo nuo tuo metu buvusios valdymo santvarkos – Rusijos imperijos. Būtent dėl politinių užmojų mieste įvyko didžiuliai pasikeitimai: buvo sunaikintos miesto sienos, Žemutinė pilis, pastatai aplink Katedrą ir miestas pradėtas kurti pagal naujas Rusijoje paplitusias taisykles. Būtent šiuo laikotarpiu buvo patvirtinti jau anksčiau minėti 3 miesto perspektyviniai planai. Jais buvo įgyvendinta miesto plėtra, atkartojant tipinių Rusijos miestų planus. Pagal šiuos 3 planus buvo suformuotas prospektas nuo Katedros į Lukiškių aikštę su šalutinėmis mažomis gatvelėmis, Naujamiesčio gatvių tinklas su perimetriniu gatvių užstatymu ir taisyklingas Žvėryno rajonas.

Antrasis etapas - 1955–1990 m. Lietuvai esant Sovietų Sąjungos sudėtyje. Karo metu Vilniaus buvo smarkiai apgriautas ir pokario metais atstatomas, remiantis sovietinės urbanistikos principais. Vilniaus plėtra buvo vykdoma pagal 1953 m. generalinį planą, nuo 1959 m. – pagal Senamiesčio rekonstrukcijos projektą. Daugiausiai dėmesio šiuo laikotarpiu buvo skirta pramonei ir gyvenamiesiems pastatams. Šiuo metu buvo suformuoti Lazdynų, Karoliniškių, Viršuliškių, Šeškinės, Baltupių rajonai. Vėlesniu laikotarpiu pastatyti Fabijoniškių, Pašilaičių ir Justiniškių rajonai. Taip pat šiuo laikotarpiu buvo pradėtas plėtoti dešinysis Nerio krantas.

Trečiasis ryškus Vilniaus urbanistikos etapas vyko Lietuvai atkūrus nepriklausomybę. Per šį laikotarpį keitėsi tiek politinė situacija, tiek pati visuomenė ir miestas įgijo ryškių vakarietiškų bruožų. Karinės pramonės teritorijos buvo sparčiai konvertuojamos į gyvenamąsias. Taip pat pastebima itin aktyvi verslo ir prekybos centrų plėtra. Šiuo laikotarpiu buvo pradėta vystyti verslo zona su Vakarų šalims būdingais aukštybiniais pastatais. Kitas svarbus procesas, labai pakeitęs miesto įvaizdį, – miesto plėtra į priemiesčius ir kolektyvinius sodus. Būtent šiuo laikotarpiu buvo aiškiai pastebėtos pagrindinės Vilniaus miesto urbanistinės problemos, kurias bandyta spręsti Vilniaus bendruoju planu (Pastabos apie... 2011). Bendrojo Vilniaus miesto plano analizė pateikiama toliau šiame darbe.

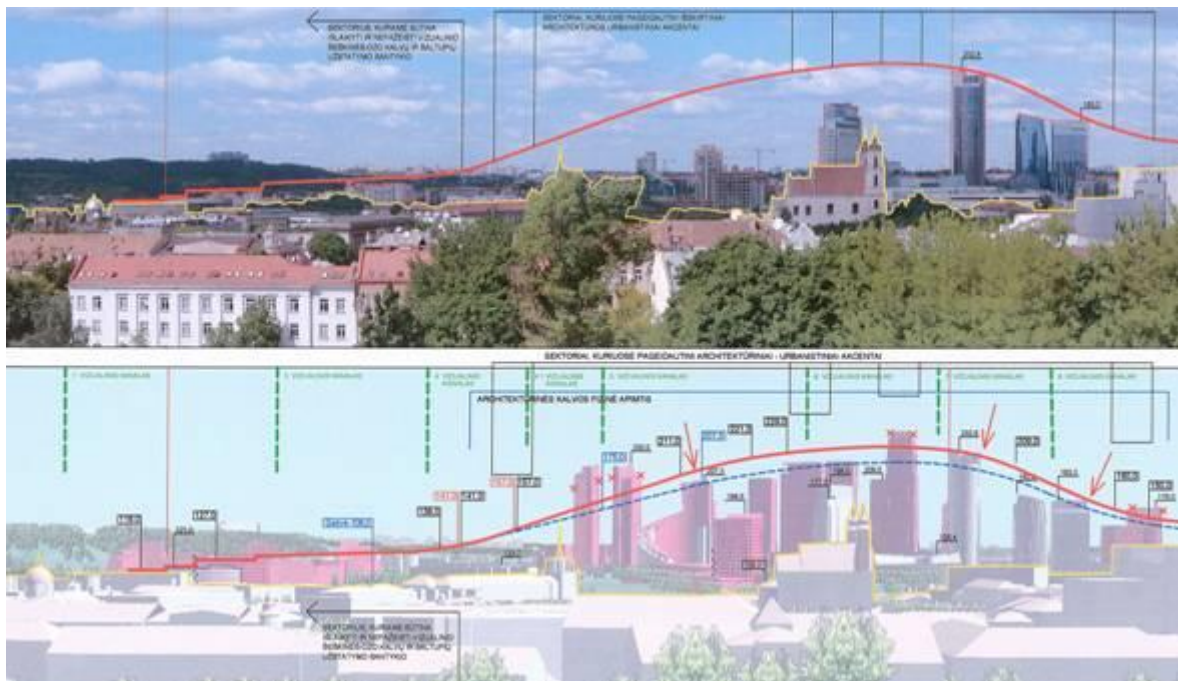
Vilnius – Europos miestas, turintis sudėtingą inžinerinį ūkį, neišbaigtą susisiekimo sistemą, dispersišką ir neišbaigtą urbanistinę struktūrą. Tokiam miestui ypač reikalinga nuosekliai planuojama miesto plėtra. Tai siekiama įgyvendinti miesto bendraisiais planais, kurie pateikia urbanistines miesto gaires. Juose nurodomos funkcinės miesto zonos, aukštingumo ir intensyvumo rodikliai. Tolimesni miesto sprendiniai detalizuojami žemesnio lygmens planuose – specialieji, detalieji planai, plėtros koncepcijos.

Pirmasis bendrasis miesto planas po Lietuvos nepriklausomybės patvirtintas 1998 m. ir galiojo iki 2005 m. Tuo laikotarpiu vyko itin svarbūs miestui pokyčiai – pasikeitė šalies padėtis pasaulyje (Lietuva tapo Europos Sąjungos ir NATO nare), tuo pat metu pasikeitė ir šalies sostinės statusas. Šiuo laiku vyko itin spartus miesto augimas. Naujausias Vilniaus miesto savivaldybės teritorijos bendrasis planas buvo patvirtintas 2007 m. miesto tarybos (pagrindinis plano brėžinys pateiktas B priede). Šis dokumentas numato Vilniaus plėtros gaires iki 2015 m. Tačiau kol nėra priimtas naujas bendrasis planas, vadovaujamasi šiuo.

Konkrečiai Šnipiškių teritorija bendrojo plano pagrindiniame brėžinyje patenka į kelias funkcinės zonas. „Naujosios“ Šnipiškės, esančios tarp Žalgirio ir Ozo g., patenka į intensyvaus ir vidutinio intensyvumo gyvenamųjų zonų teritoriją. Šiame darbe analizuojamai Šnipiškių teritorijai tarp Žalgirio, Geležinio Vilko, Kalvarijų g. ir Konstitucijos pr. priskirta miesto centro, svarbiausių lokalių centrų ir kitų didelio užstatymo intensyvumo teritorijų funkcinės zonos.

Bendrojo plano aprašyme buvo išskirti konkretūs tikslai šiai miesto teritorijai. Vienas jų – dešiniojo Neries kranto teritorijos plėtra. Būtent šia linkme plane buvo numatyta pagrindinio miesto centro plėtra. Naujasis miesto centras turėjo tapti prieglobsčiu tiek kultūriniam miesto gyvenimui, tiek verslo atstovams. Naujojo miesto centro teritorija numatyta tarp Konstitucijos pr. iki Žalgirio gatvės. Svarbiu šios verslo zonos akcentu turėjo tapti aukštybiniai pastatai, kuriems vieta numatyta tarp Konstitucijos pr., Krokuvos ir Kalvarijų g. (Vilniaus miesto teritorijos bendrasis planas 2016). Šioje teritorijoje aukštybinių pastatų plėtra įvyko itin greitai ir sparčiai.

Tačiau jų reglamentavimas nebuvo pakankamas ir grėsė dangoraižių chaosu. Todėl 2009 m. savivaldybės iniciatyva parengtas „Architektūrinės kalvos“ (žr. 2.4 pav.) projektas.

2.4 pav. Vilniaus „Architektūrinė kalva“ (Vilniaus miesto savivaldybė 2017)

Pagal projektą teritorijos užstatymas vis dar nebaigtas. Po-kriziniu laikotarpiu, šioje miesto dalyje jokios statybos nebuvo vykdomos. Netgi UAB „Vyrokas“ daugiabutis „Arfa“ nebuvo baigtas statyti. Tik 2015 m. teritorija pasipildė verslo centru „K29“, 2016 m. – „Quadrum“. Ateinančiu metu bus užbaigtas ir apleistas daugiabutis namas, SEB banko parduotas 2016 m. metais. Taigi „Architektūrinė kalva“ pamažu užsipildo, tačiau erdvės statyboms dar yra pakankamai. Tačiau ne visi tikslai buvo vykdomi taip sklandžiai, kaip „Architektūrinės kalvos“ formavimas.

2015 m. savivaldybės įmonė „Vilniaus planas“ atliko bendrojo miesto plano sprendinių monitoringą ir įvardijo Naujojo miesto centro plėtros trūkumus. Šiai zonai vis dar trūksta funkcionalumo, viešųjų erdvių, jungčių su kairiuoju Neries krantu ir Šnipiškių (Skanseno bei Piromonto) integracijos. Šios problemos vis dar nepradėtos spręsti (Vilniaus planas 2015).

2007 m. patvirtintame Vilniaus miesto teritorijos bendrajame plane itin akcentuotas miegamųjų Vilniaus rajonų kompleksinis modernizavimas. Tarp jų pateko ir Šnipiškės. Naujos statybos galimybė modernizuojamuose rajonuose numatyta tik kompleksinės renovacijos atveju ir kai tiesiogiai reikalinga teritorijos atgaivinimui. Tai reiškia, kad nauji statiniai buvo planuoti esant poreikiui papildyti esamą teritorijos būklę ir tobulinant jų funkcionalumą. Pagrindinis dėmesys buvo skiriamas teritorijų rekonstrukcijai pagal būtent tai zonai būdingus urbanistinius požymius

(Naujasis sostinės... 2014). Tačiau numatytų planų nebuvo laikomasi. Tai aprašyta ir „Vilniaus plano“ perengtoje monitoringo ataskaitoje. Nauja statyba gyvenamuosiuose rajonuose (ne išimtis ir Šnipiškės) vyko pavienė, neparengus kompleksinės renovacijos planų. Šnipiškėse visiškai nevyko jokia pastatų konversija, kuri buvo numatyta kaip prioritetinga Vilniaus bendrajame plane (Vilniaus planas 2015). Nauji pavieniai gyvenamosios paskirties statiniai darbe analizuojamos teritorijos pakraščiuose statomi neatsižvelgus į šalia esančias gretimybes, neskiriant dėmesio aplinkos stilistikai, neinvestuojant į aplinkos gerinimą. Konkretūs pavyzdžiai pateikiami 2.5 pav.

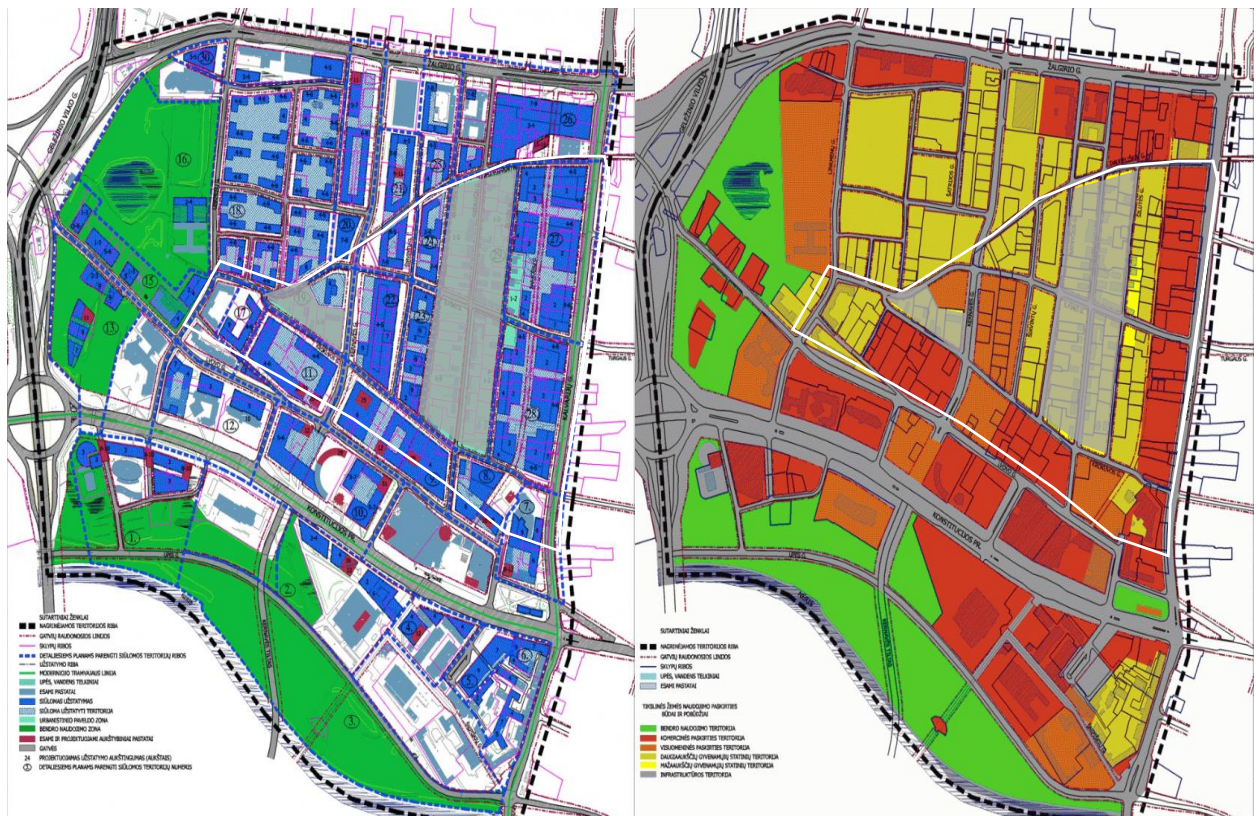
2.5 pav. „Krokvos 73“ naujos statybos butų projektas ir Šnipiškių rajono kontrastas

2.5 pav. matomas naujos statybos daugiabutis namas projekte „Krokvos 73“, pastatytas tarp 2 seniau stovėjusių pastatų – mūrinio daugiabučio ir individualaus sodybinio tipo namo. Naujasis pastatas ne tik nepriderintas architektūriniu požiūriu prie šalia esančių statinių bei aplinkos, bet ir pamiršta apie aplinkos gerinimą ir investavimą į aplinkotvarką. Tuo pat už namo esantis kelias pavirsta į neasfaltuotą vietinį pravažiavimą, baigiasi šaligatvis. Panaši situacija matoma ir šalia „Korių“ projekto.

Be bendrojo Vilniaus miesto plano, darbe analizuojamai teritorijai patvirtinti ir kiti teritorijų planavimo dokumentai, tiksliau nustatantys naudojimo būdą. Vieni iš tokių dokumentų savivaldybės parengti specialieji planai, skirti tam tikroms veikloms, saugomų teritorijų naudojimui, tvarkymui ir apsaugos priemonėms nustatyti. Šiame darbe aktualūs 3 Vilniaus savivaldybės patvirtinti specialieji planai (Vilniaus miesto savivaldybė 2017):

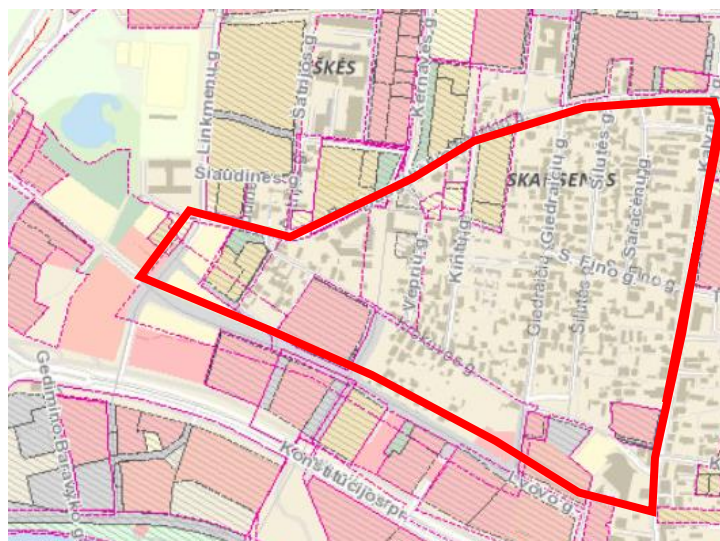
- teritorijos tarp Geležinio Vilko, Žalgirio, Kalvarijų gatvių ir Neries upės raidos programa;
- medinės architektūros paveldo apsaugos strategijos įgyvendinimo programa;
- Šnipiškių nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialusis planas .

Daugiausiai įtakos analizuojamai teritorijai turėjo teritorijos tarp Geležinio Vilko, Žalgirio, Kalvarijų gatvių ir Neries upės raidos programa, patvirtinta 2005 m. sausio 19 d. Programoje buvo patvirtinti žemės naudojimo būdai ir pobūdžiai bei užstatymo tipai. (žr. 2.6 pav.)

2.6 pav. 2005 m. patvirtintoje programoje Šnipiškių teritorijai nustatomi žemės naudojimo būdai ir užstatymo tipas (Vilniaus miesto savivaldybė 2017)

Šiame darbe analizuojama teritorija patenka į zonas, kuriose nustatyta komercinės, visuomeninės ir daugiaaukščių gyvenamųjų statinių paskirtis tiek žemės naudojimui tiek pastatų užstatymui. Išskyrus dvi atskiras zonas: Skanseno teritoriją ir teritoriją tarp Kernavės, Krokuvos ir Daugėlišio g., kuriai paliekamas mažaukštės gyvenamųjų namų statybos žemės sklypų naudojimo būdas ir užstatymo tipas (žr. 2.6 pav.) Vertinant realią situaciją, galiojantys teritorijų detalieji planai pateikiami 2.7 pav.

2.7 pav. Galiojantys detalieji planai Vilniaus miesto teritorijoje (Geoportal 2017)

Iš pateikto žemėlapiio matyti, kad aplink visą analizuojamą teritoriją galioja patvirtinti detalieji planai, kurie daugiausiai nustato daugiaaukštę gyvenamąją, komercinę ar visuomeninę paskirtį. Patvirtinti detalieji planai rodo naujai planuojamas teritorijas bei naujų pastatų statybas, kurie kol kas neperžengia Senųjų Šnipiškių ribos. Bet realiai apžiūrint Senųjų Šnipiškių teritoriją, galima pastebėti tendencingai apleistus medinius pastatus arba išvalytas nuo senųjų pastatų teritorijas (žr. 2.8 pav.)

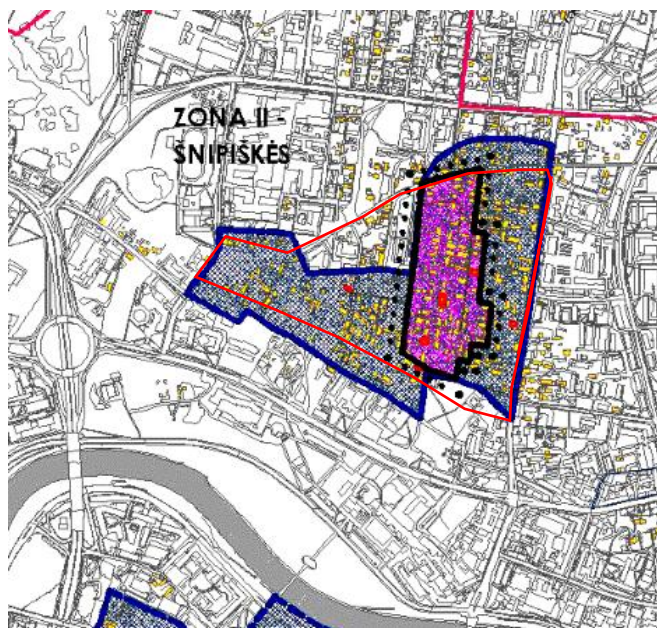

2.8 pav. Apleistas namas Daugėlišio g.

Toks vaizdas Senųjų Šnipiškių teritorijoje neretas. Dažnu atveju matomi apleisti ar sudegę namai, dar neseniai priklausę vietos gyventojams, pamažu virstantys griuvėsiais, galiausiai visiškai pašalinami ir jų vietoje pradedamas statyti naujas statinys. Nors šio namo vietoje (Daugėlišio g. gale) kol kas nepatvirtinti jokie detalieji planai (žr. 2.7 pav.), pastatų nykimas gali būti suplanuotas. Juo labiau vertinant faktą, kad aplinkinėse teritorijose jau pradėtos naujų pastatų statybos.

Taip pat, turint galvoje, kad Bendrasis Vilniaus planas šiais metais bus keičiamas, negalima atmesti galimybių, kad pasikeis teritorijų planavimo politika ir pačioje Senųjų Šnipiškių teritorijoje ir patvirtintų detaliųjų planų bei išduotų statybos leidimų žemėlapis atrodys kitaip.

Kitas itin reikšmingas dokumentas Senųjų Šnipiškių išlikimui – Vilniaus miesto medinės architektūros paveldo apsaugos strategijos įgyvendinimo programa, patvirtinta 2006 m. balandžio 26 d. 2.9 pav. pateikiama žemėlapiio iškarpa, vaizduojanti tik Šnipiškių teritoriją. Joje nustatyta kultūros paveldo urbanistinė vietovė vadinama Skansenų (Kultūros vertybių registro kodas 12599), siūloma medinės architektūros muziejaus vieta ir didesnė teritorija – vietinės reikšmės urbanistikos paminklo riba. Nustatyta urbanistikos paminklo vieta praktiškai idealiai sutampa su šio darbo tyrimo objektu (žr. 2.9 pav.) (Vilniaus miesto savivaldybė 2017). Urbanistikos paminklo statusas nusako ypatingą istorinę bei kultūrinę vietovės reikšmę.

2.9 pav. Medinės architektūros paveldo apsaugos strategijos įgyvendinimo programa (Vilniaus m. savivaldybė 2017)

Tačiau kaip matyti iš prieš tai nagrinėtų dokumentų ir teritorijos užstatymo, urbanistikos paminklo statusas teritorijai didelės svarbos nesuteikia ir jokie dėmesio didesnei apsaugai neskiriama. Šį faktą patvirtina ir savivaldybės įmonės „Vilniaus planas“ atlikta Vilniaus miesto savivaldybės teritorijos bendrojo plano sprendinių įgyvendinimo stebėsenos ataskaita (Vilniaus planas 2015). Ataskaitoje minimas vienas iš bendrojo plano tikslų - Šnipiškių vertingiausių medinių pastatų tvarkyba. Šis aspektas glaudžiai susijęs su kompleksiskai neplanuojama, padrikai vykdoma naujų pastatų statyba. Tačiau „Vilniaus plano“ atlikto monitoringo duomenimis, rajone visiškai nėra vykdomas vertingų pastatų išsaugojimas, jų atkūrimas ir integravimas į bendrą miesto gyvenimą. Naujos statybos vykdymas teritorijoje dar labiau didina atskirtį ir doko teritorijos kultūrinę vertę (Vilniaus planas 2015).

Kaip vienas iš neveiksnio pavyzdžių šia tema, galėtų būti paminėta ištrauka iš 2008 m. rengtos detaliojo plano koncepcijos teritorijai tarp Lvovo, Kernavės, Krokuvos ir Giedraičių gatvių: „Pripažintas saugomu medinės architektūros statinys Krokuvos g. 16/10 Giedraičių g, ir dar du statiniai Krokuvos 18, 20 nustatyti kaip vertingi istorinio užstatymo pavyzdžiai bus perkelti į medinės architektūros muziejų arba į steigiamą Šnipiškių kultūrinio urbanistinio draustinio teritoriją“ (Vilniaus miesto savivaldybė 2017). Siekiant išsaugoti vertingus statinius planuojamoje teritorijoje, siūloma juos perkelti į medinės architektūros muziejų arba steigiamą Šnipiškių kultūrinio urbanistinio draustinio teritoriją. Tačiau nė viena iš siūlomų alternatyvų nėra įgyvendinta iki šiol, kas sufleruoja apie neįgyvendinamas net holistines objektų saugojimo galimybes.

Bendrasis planas parengtas iki 2015 m. Tačiau jau yra inicijuotas bendrojo plano keitimas Vilniuje. Iki tol galios senasis miesto bendrasis planas ir kiti aktualūs miesto planavimo dokumentai.

3. LIETUVOS MEDINĖ ARCHITEKTŪRA KAIP IŠSKIRTINIS BRUOŽAS

„Architektūra yra bendruomenės kultūros išraiška, kuri perteikiama ne tik pastato formomis, erdvėmis, konstrukcijomis, bet savitu mąstymo būdu. Taigi kultūros objektų likimas didele dalimi priklauso nuo visuomenės požiūrio į juos“ – teigia Lietuvos liaudies buities muziejaus direktorė Diana Varnaitė (2015). Apie senosios architektūros vertę tyrėja R. Bertašiūtė (2007) sako: „Etninė architektūra, kurią mes įpratę vadinti tradicine, formavosi daugiau kaip tūkstantį metų. Tradicija yra visa geriausia, kas per ilgus šimtmečius sukurta. Atrinkta, išbandyta ir pritaikyta konkrečioje gyvenamojoje aplinkoje, tai ilgamečio stebėjimo ir veiklos rezultatas, šiuolaikiniais terminais apibūdinamas kaip individualus mūsų krašto medinių trobesių standartas“ (Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos 2015).

Iki pat XX a. pradžios Lietuvoje vyravo medinė architektūra (Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos 2015). Tai lėmė šalies gausūs medžio, kaip pagrindinės statybinės medžiagos, ištekliai. Mediena, skirtingai nuo kitų Europos šalių, buvo plačiai naudota tiek gynybinei, tiek gyvenamajai, tiek sakralinių pastatų statybai. Taip pat svarbu pabrėžti, kad pastatai buvo statomi ne profesionalų, o paprastų žmonių. Lietuvos medinė architektūra išsiskiria savo puošybos elementais. Dažniausiai dekoruoti elementai buvo pritaikomi durims, langams, stogo kraštams bei nedidelėms prieangio kolonomis (Galaunė 1930). Jais gausiai dekoruoti ir Šnipiškių mediniai pastatai (žr. 3.1 pav.)

3.1 pav. Medinių pastatų Šnipiškėse tradiciniai dekoruoti elementai

Lietuviškosios medinės architektūros savitumu domėjosi ir tyrė nemažai mokslininkų: menotyrininkas P. Galaunė, sovietmečiu ją tyrė architektas K. Šešelgis, etnologas V. Milius. Matyti, kad medinis paveldas šalyje turi daugialypę vertę.

Lietuvos senąją architektūrą smarkiai keitė ir istoriniai laikotarpiai. Galima išskirti 3 pagrindinius etapus, kurie iš esmės pakeitė medinę architektūrą (Andriušaitytė 2010):

- XVI a. Valakų žemės reforma, kuri kardinaliai pakeitė kaimaviečių formą bei išvaizdą. Sodybų sklypai buvo suskirstyti į nedidelius žemės lopinėlius, kuriuose nebuvo vietos laisvai išdėstyti pastatus. Pačių pastatų pobūdis išliko, pasikeitė jų išdėstymas. Būtent tokios gyvenvietės šiandien atrodo būdingiausios Lietuvai.
- XIX-XX a. sodybų skirstymas į vienkiemius. Šis procesas labiausiai paplitęs buvo Užnemunėje. Vilniaus dalyje nebuvo itin stipriai jaučiamas. Šiuo periodu paplito stačiakampio formos taisyklingas kiemas ir jo užstatymas.
- Antrasis pasaulinis karas ir okupacinė valdžia, kuri tiesiogiai vertė ir ragino pamiršti gimtąsias vietas, gyvenimo būdą ir tradicijas. Tradicinių pastatų statybos taip pat sustojo, o kolūkinis režimas dėl finansų trūkumo ir apsileidimo sunaikino didelę dalį tradicinių gyvenviečių.

Dėl šių išvardintų priežasčių lietuviškosios medinės architektūros tęstinumą ir pereinamumą įžvelgti labai sunku. Taip pat, tai liudija, kad tikrai ne visi senųjų kaimo sodybų bruožai yra archajiniai reliktai ir unikalūs (Andriušaitytė 2010).

Tiesa, verta paminėti, kad pagrindiniai medinės architektūros tyrimai atlikti kaimo vietovėms. Miestų medinė architektūra pradėta vertinti šiek tiek vėliau.

Tačiau tradicinę architektūrą kaip vertybę vertina ne visi – kai kam tai tik atgyvena arba muziejinė vertybė. Prie šio požiūrio skatinimo visuomenėje stipriai prisidėjo XX a. politinė situacija šalyje ir draudžiamas vakarietiškas gyvenimas (Andriušaitytė 2010). Paveldo specialistai susirūpinę dėl medinio kultūros paveldo nykimo. Tam yra kelios priežastys:

- medinės konstrukcijos mažiau atsparios erozijai ir aplinkos poveikiui;
- visuomenės alaidus požiūris ir svarbos nesupratimas. Būtent ši priežastis kelia pačią didžiausią grėsmę. Ir ne tik medinei Lietuvos architektūrai.

Šalia medinės architektūros pastatų nykimo prisideda naujosios ir etnologinės architektūros kontekstualumo problema. Retu atveju modernistiniai pastatai yra priderinti prie aplinkos bei stilistikos. Naujieji pastatai tik dar labiau didina atskirtį bei kontrastus tarp senosios ir moderniosios architektūros (žr. 3.2 pav.).

3.2 pav. Senosios ir moderniosios architektūros kontrastas Šnipiškių teritorijoje

J. Minkevičius (Pocius 2016), garsus Lietuvos architektas, Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatas, viename interviu kategoriškai išsakė savo nuomonę apie meno kūrinių ateitį, tame tarpe ir architektūros: „Jie ir gyvens tol, kol mes statysime savo gyvenimą ant netikrų pamatų. Mus tenkina tokia būklė, mes bėgame paskui pasaulio tuštybę, štai kur mūsų tragedija. Mes prarandame savąjį identitetą, moralinį, tvirtą, lietuvišką, valstietišką, kuris išlaikė mūsų tapatybę per didžiausius lūžius. XIX amžiuje pobaudžiavinis laikotarpis tautą atgaivino, Valančiaus veikla, knygnešystė, naujas lietuviškas žodis pakėlė ją ir ji parodė savo stiprybę, išlaikė kalbą, vidinį atsparumą. O dabar mes esame pasimetę. Pasaulis mums rodo savo reklaminį, blizgučių paviršių, paskui kurį eina minios, nebematančios tikrųjų vertybių. Yra saujelė lietuvių inteligentų, saujelė mąstančių, saujelė filosofų ir menininkų, kurie šitai supranta. Aš dėčiau viltį į tuos žmones ir į naują kartą, kuri dar galbūt išaugs“.

Nykimo problema aktuali ir miestuose, šio konkretaus darbo atveju – Vilniuje.

M. Adomėnas (2011) savo straipsnyje žurnale „Miškai“ kalbėjo apie Vilnių - jo savitumą ir išskirtinumą, lyginant su kitais Europos miestais. Miestas nuo senų laikų žavėjo atvykėlius įspūdingais savo mūrais, tačiau tuo pat metu stebino medinės architektūros egzistavimu šalia. Autorius taip pat aprašo kelių užsienio keliautojų įspūdžius iš Vilniaus ir pasikartojančius motyvus iš jų: „Vilnius – žalias ir medinis, truputį kaimiškas ir labai gražus, na, ir labai daugiatautis miestas, naujasis Babilonas.“ – M. Adomėnas. Medinio Vilniaus motyvai vyravo jau nuo XVI a.

XIX a. medinio Vilniaus architektūra smarkiai pasikeitė. Medis buvo pigi ir ekologiška statybinė medžiaga Vilniaus priemiesčiams, esantiems prie pat Senamiesčio ir tapusiems Vilniaus miesto architektūros dalimi. Medinė architektūra, kurią matome dabar, smarkiai pasikeitė ir nėra itin sena, tačiau ji tęsia per amžius gyvavusią medžio ir mūrinės architektūros darną Vilniuje (Adomėnas 2011).

Medinių pastatų statybos tradicijos ryškios ir miestų architektūroje. Ji labiausiai atsispindi prijungtuose miestų priemiesčiuose, dabar tapusiais unikaliais didmiesčių rajonais (Vilniaus Žvėrynas, Markučiai, Šnipiškės, Antakalnis, Kauno Vilijampolė, Žemieji Šančiai, Žaliakalnis).

Lietuvoje medinių pastatų gausa itin didelė. Dažnai šie pastatai būna lokalizuoti tam tikrose miestų zonose: karininkų mediniai nameliai Žemuosiuose Šančiuose, daugiabučiai gyvenamieji namai Šnipiškėse, medinės vilos Panemunėje. Gausi architektūrinė įvairovė liudija apie šio stiliaus savitumą ir kultūrinę bei urbanistinę svarbą miestuose ir šalyje (Čižikaitė *et al.* 2013).

Vytauto Didžiojo universitete veiklą pradėjo grupė mokslininkų, daugiausiai tiriančių Kauno medinę architektūrą. Mokslininkų grupė sukūrė medinės architektūros pastatų duomenų bazę „Archimedė“. Šioje duomenų bazėje išskirti pagrindiniai Kauno medinės architektūros tipai:

- dvareliai – seniausi medinės architektūros pavyzdžiai, galimai statyti XIX a. antroje pusėje. Pastatus statė vietiniai bajorai, dažniausiai miestų Senamiesčių pakraščiuose. Šalia pagrindinio pastato būdavo pagalbinių (Archimedė 2016).
- miestiečių namai statyti XIX a. pab. – XX a. pr. Dažniausiai šie statiniai vieno aukšto, pailgi, dvišlaičiais stogais, stovi šonu į gatvę. Šis pastatų tipas išsiskiria dekoru: sienos cokolinėje dalyje apkaltos vertikaliomis dailylentėmis, likusi pastato dalis – horizontaliomis; langai papuoši sudalintomis langinėmis (Archimedė 2016).
- kariškių namai;
- geležinkeliečių namai;
- sodybiniai namai;
- nuomjami namai;
- vasarnamiai;
- vilos;
- kotedžai.

3.1. Medinės architektūros išsaugojimas

Apie medinės architektūros apsaugą savo knygoje „Medinis Vilnius“ kalbėjo ir autorė L. Laučkaitė (2006): „Medinio paveldo perspektyvos yra liūdnos. Paskutiniojo dešimtmečio kapitalizmo invazija ir statybos bumas pirmiausia nusitaikė į soduose skendinčius medinukus, užimančius itin brangiai mieste kainuojančią žemę. Nemažai medinių namų sunaikinta per remontus: jie perstatyti, apmūryti, su plastiko langais ir dailylentėmis. Retas namas autentiškai atnaujintas, išsaugojus seną suplanavimą, struktūrą, medžiagas, detales.“ Dažnu atveju gyventojų bandymai atnaujinti savo būstą reiškia medinių pastatų autentiškumo praradimą (žr. 3.3 pav.)

3.3 pav. Medinių pastatų atnaujinimo klaidos

Dėl lėšų, žinių, institucinės priežiūros stokos gyventojų atnaujinami mediniai pastatai apmūrijami plytomis, apkalami plastikinėmis dailylentėmis, mediniai autentiški langai pakeičiami moderniais plastikiniais ir pan.

2006 m. Vilniaus miesto savivaldybės patvirtinta medinės architektūros paveldo apsaugos strategijos įgyvendinimo programa. Kaip nurodyta pačioje programoje, ji skirta 2002 m. patvirtinto Vilniaus miesto strateginio plano iki 2011 m. ir jo plėtros 1 prioriteto „Vilniaus miesto tarptautinio konkurencingumo didinimas“ 1.3 tikslui „Pagerinti Vilniaus miesto urbanistinį ir architektūrinį įvaizdį“ bei 1.4 tikslui „Išryškinti ir plačiau panaudoti Vilniaus kultūrinį ir gamtinį savitumą“ įgyvendinti.

Jau tuometinės strategijos 2 punkte glaustai aprašytos problemos bei siūlomi jų sprendimo būdai labai arti šio baigiamojo darbo problematikai:

„Vilniaus miesto **medinės architektūros paveldas** yra vertinga sudėtinė miesto užstatymo ir Lietuvos architektūrinio paveldo dalis bei **europinė vertybė**. Šiandieninės civilizacijos procesai – industrializacija, naujos technologijos, globalizacijos reiškiniai **naikina** medinę architektūrą ir keičia aplinką. Programa nustato medinės miesto architektūros ir su ja susijusios aplinkos, t.y. medinės miesto kultūros, išsaugojimo pagrindinius idėjinius principus („**ką daryti**“) bei numato principinių strateginių sprendinių įgyvendinimą lemiančius veiksniai („**kaip daryti**“). Programos įgyvendinimas sustabdys **beatodairišką** medinės architektūros ir jos aplinkos naikinimą, sudarys galimybę išlikti ypač vertingiems medinės architektūros paveldo statiniams ir jų grupėms bei juos atkurti, pakeis visuomenės ir jai atstovaujančių institucijų požiūrį į medinę architektūrą kaip į bevertį laikiną paveldą“ - medinės architektūros paveldo apsaugos strategijos įgyvendinimo programa, 2006 m. (Vilniaus miesto savivaldybė 2006).

Strategijoje numatytos 4 pagrindinės prioritetingos Vilniaus zonos – Žvėrynas, Šnipiškės, Markučiai, Naujininkai. Žvėrynas ir Šnipiškės pripažinti urbanistinėmis vietovėmis. Žvėryno vietovėje geriausiai išlikę sodybinio tipo pastatai, Šnipiškės – užmiesčio užstatymo reliktas. Išlikę urbanistiniai ypatumai Vilniaus istoriniuose priemiesčiuose pateikiami 3.1 lentelėje.

3.1 lentelė. Vilniaus istorinių priemiesčių urbanistinių ypatumų kaitos apibūdinimas (Dijokienė 2009:125)

Istorinis priemiestis	Urbanistiniai ypatumai							
	plano		užstatymo			tūriniai erdviniai		
	gatvių ir aikščių tinklas	posesių struktūra, kvartalai	morfotipas (užstatymo būdas)	statinių kompleksai ir ansambliai	medžiagiškumas	gamtinių sąlygų ypatumai	panoramos ir siluetai	kompoziciniai ryšiai su senuoju miesto branduoliu
Istoriniai priemiesčiai, esantys arčiausiai miesto branduolio								
Užupis	išliko	išliko	keitėsi, iš dalies išliko	keitėsi, iš dalies išliko	keitėsi, iš dalies išliko	išliko	keitėsi, iš dalies išliko	glaudūs
Paplavos	iš dalies išliko	beveik neišliko	beveik neišliko	–	beveik neišliko	sudarkyti	sudarkyti	glaudūs
Aštrusis galas	išliko	išliko	iš dalies išliko	–	keitėsi, iš dalies išliko	iš dalies išliko	iš dalies išliko	glaudūs
Priemiestis už Rūdininkų vartų	išliko	išliko	iš dalies išliko	išliko	keitėsi, iš dalies išliko	išliko	iš dalies išliko	glaudūs
Priemiestis už Trakų vartų	iš dalies išliko	keitėsi	keitėsi, iš dalies išliko	–	keitėsi, iš dalies išliko	iš dalies išliko	iš dalies išliko	glaudūs
Priemiestis už Vilniaus, Totorių ir Šlapiųjų vartų	išliko	iš dalies išliko	iš dalies išliko	išliko	keitėsi, iš dalies išliko	iš dalies išliko	keitėsi, iš dalies išliko	glaudūs
Istoriniai priemiesčiai, esantys labiau nutolę nuo miesto branduolio								
Lukiškės	iš dalies išliko	iš dalies išliko	keitėsi	išliko	keitėsi	išliko	keitėsi	glaudūs / tolimesni
Žvėrynas	išliko (atsirado tik XIX a)	išliko (atsirado tik XIX a)	iš dalies išliko	iš dalies išliko	keitėsi, iš dalies išliko	išliko	iš dalies išliko	tolimesni
Šnipiškės	iš dalies išliko	iš dalies išliko	iš dalies išliko	išliko	iš dalies išliko	išliko	iš dalies išliko	glaudūs / tolimesni
Žvejai	–	–	–	–	–	–	–	–
Antakalnis	išliko	iš dalies išliko	iš dalies išliko	išliko	keitėsi, iš dalies išliko	išliko	keitėsi, iš dalies išliko	glaudūs / tolimesni

Lentelėje pažymėti išlikę iki šių dienų ir plačiai žinomi Vilniaus m. rajonai: Užupis, Žvėrynas, Antakalnis ir Šnipiškės. Matoma, kad išlikusiais urbanistiniais ypatumais, visos pažymėtos teritorijos itin panašios. Tik Užupis, Antakalnis ir Žvėrynas išlaikė kvartalų bei gatvių struktūrą, Šnipiškėse šie ypatumai išliko tik dalinai. Tačiau užstatymo ypatumai (būdas, pastatų ansambliai, medžiagiškumas) vis dėlto visose teritorijose keitėsi ir išliko dalinai. Šnipiškės labiausiai išlaikė

pastatų kompleksiskumą ir jų ansamblius. Šia iliustracija norima pabrėžti, kad architektūrinės vertės požiūriu senųjų Vilniaus priemiesčių teritorijos itin panašios. Nors patrauklumu ir susidomėjimu Užupis ir Žvėrynas ženkliai lenkia Antakalnį ir Šnipiškės. Tam neatsiejamai turi įtakos teritorijoms numatytos strategijos.

Strategijoje Šnipiškių urbanistinei vietai, apribotai Daugėlišio, Krokuvos, Šilutės ir Širvintų g., siūlomas tausojamo naudojimo režimas. Nustatant vertingas vietovės savybes, urbanistines vietoves sudarantys pastatai vertinami kaip bendros struktūros elementai. Vietovės ir grupės turėtų būti tvarkomos kompleksiskai. Programoje atskirai išskirta Šnipiškių reikšmė mieste: „Tvarkant grupes siūloma inicijuoti projektus, vykdomus pagal bendras socialines ir kultūros paveldo apsaugos programas. Šnipiškių urbanistinė vietovė dėl vertingų savybių ir atraktyvios situacijos (prie naujai formuojamo gausiai lankomo miesto centro) siūloma kaip galima vieta medžio kultūros centro (muziejaus) daliniui – Šnipiškių medžio kultūros draustiniui įsteigti, kad būtų įprasminas pirminis šios miesto dalies užstatymas.“ (Vilniaus miesto savivaldybė 2006). Tačiau nė vienas iš strategijoje numatytų tvarkybos veiksmų nebuvo įgyvendintas.

Skandinavijos šalys yra artimiausios mums savo mediniu paveldu ir jo puoselėjimu. Medine architektūra šiose šalyse susirūpinta prieš kelis dešimtmečius, o dabar tai tapo vienu svarbiausiu tvarios kultūrinės plėtros aspektu miestuose. Būtent Skandinavijos šalys yra pavyzdys, kaip integruoti esamą paveldą į miesto gyvenimą ir jį tinkamai prižiūrėti. Iš šių šalių Lietuva gauna tiek metodinę pagalbą, tiek finansinę paramą medinio paveldo išsaugojimui.

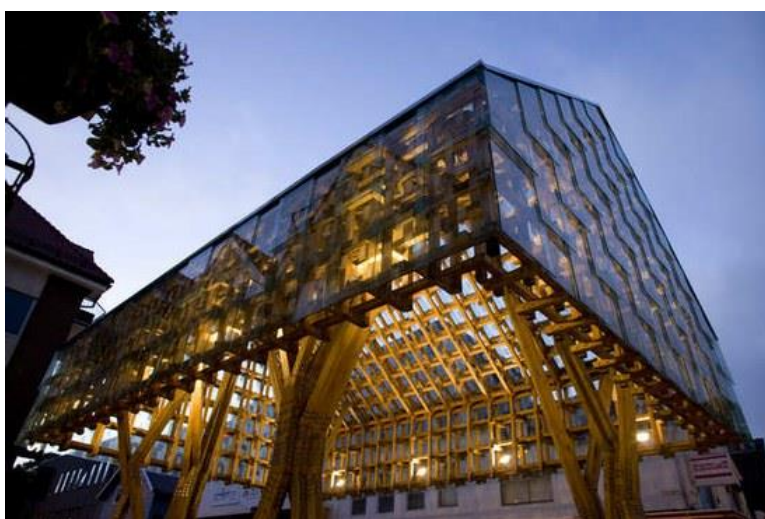
Tačiau medinio paveldo apsauga užtikrinama ne institucine priežiūra, o pačių gyventojų savimone. Norvegijoje saugoma apie 4000 vertingų pastatų. Tai tik nedidelė dalis šalies architektūrinio fondo. Didžioji dalis pastatų priklauso privatiems asmenims, kurie pastatų priežiūra užsiima patys, vadovaudamiesi patarimais, suteikiamais institucijų. Anot gyventojų: „Šiuos kasdien naudojamus pastatus pastatė ir perdavė mums ankstesnės kartos. Jie yra bendra mūsų kultūrinio paveldo dalis, todėl kiekvienas iš mūsų turi prisidėti prie šio palikimo išsaugojimo.“ – Norvegijos medinio paveldo apsaugos patirtis, 1996. Būtent pilietinis brandumas ir išprusimas sukūrė visiškai kitokį nei mūsų šalyje požiūrį į paveldą. Norvegija sukūrė turizmo prekės ženklą turimo kultūrinio paveldo pagrindu ir paveldas tapo vienu iš ekonominės plėtros išteklių. Būtent Norvegija yra pavyzdinė šalis, kaip apsaugoti kultūros paveldą jį įdarbinant ir kuriant pridėtinę vertę regionui ir šaliai (Užpelkis, 2006). Kaip vienas iš pavyzdžių aprašytas Stavangerio miestas, Norvegijoje.

Stavangeris, Norvegija

Norvegija plačiai garsėja savo miestų medine architektūra. Medinė architektūra Norvegijos Stavangerio mieste tapo miesto istorijos ir ateities jungtimi. Šis miestas vienas geriausių pavyzdžių, kaip išsaugoti miesto autentišką veidą ir inkorporuoti tai į miesto ateitį. Stavangerio miestas vadinamas Norvegijos medinių namų sostine ir netgi didžiausiu mediniu miestu Europoje (Medinė Norvegijos... 2011).

2008 m., Stavangeriui tapus Europos kultūros sostine, pristatytas „Norwegian Wood“ projektas. Jo tikslas nubrėžti gaires miesto plėtrai ir sukurti senųjų tradicijų ir naujovių jungtį miesto plėtroje. Projekto tikslas buvo įgyvendinti 15 įvairios paskirties objektų projektus, kurie taptų naujo požiūrio į tradicijas simboliu (Medinė Norvegijos... 2011).

Stavangerio universiteto profesoriai I. Omland ir L. Tønning, tirdami miesto architektūrą, smarkiai akcentavo miesto dvasios ir atmosferos svarbą ir kaip ji priklauso nuo materialių formų medžiagiškumo ir poveikio žmogui: „Kai ateiname į miesto aikštę ar įžengiame į kokią gatvę, jų atmosfera kaip mat atitinkamai nuteikia. Už atskirus estetinius elementus mums svarbiau yra bendras miesto erdvės pojūtis. Atskiri architektūriniai dariniai miesto dvasią gali palaikyti, darniai įsiliedami į visumą, arba ją ardyti“. Kiekvienas miesto objektas savo forma, medžiagiškumu, bendru pavidalu daro įtaką miesto visumai. Būtent apie tai kalbama šio darbo pirmame skyriuje. Norvegams medis turi ypatingą reikšmę (Medinė Norvegijos... 2011). „Norwegian Wood“ kūrėjai siekė atgaivinti medienos taikymą statyboje, tačiau tuo pat metu neužkirsti kelio naujoms ir šiuolaikiškoms formoms bei technologijoms. Ir taip gimė įspūdingi architektūros kūriniai, naudojant medį. Vienas iš vertesnių dėmesio pavyzdžių *Sandens* medinis paviljonas (žr. 3.4 pav.)

3.4 pav. *Sandens* medinis paviljonas (Medinė Norvegijos architektūra 2011)

Anot architekto Manto Maziliausko, architektūriniam paveldui reikalingas išskirtinis dėmesys, tačiau jam saugoti reikėtų suteikti daugiau laisvės. Miesto architektūra, įskaitant paveldo objektus, turėtų tarnauti žmogui, bet ne atvirkščiai. O tam labiausiai trukdo architektų bei paveldosaugininkų nesusikalbėjimas.

4. TERITORIJOS PLĖTROS PASIŪLYMAS, SIEKiant IŠSAUGOTI INDIVIDUALIUS TERITORIJOS VIZUALINIO IDENTITETO BRUOŽUS

Nuo senų laikų miestų valdytojai naudojo kultūrą kaip miesto galios demonstravimo įrankį – pradedant užkariautų kolonijų eksponavimu, baigiant kultūrinių objektų (galerijų, teatrų) statybomis. Šis pilietinio pasididžiavimo aukštinimas labiausiai pastebimas XIX a. Po Antrojo pasaulinio karo ši idėja tik dar labiau pasitvirtino. Didieji lyderiai suprato, kad kultūrinės infrastruktūros atstatymas ir atgaivinimas yra greičiausias ir efektyviausias būdas parodyti sugriautų miestų atsigavimą ir prikėlimą. XXI a. dominuojantys miestai išskirtinai daug dėmesio skiria konkurencinio miesto pranašumo didinimo strategijoms, kuriose išskirtinę vietą užima kultūra. Toks požiūris virto naujausia miestų plėtros strategija.

Miestų atnaujinimas (angl. *urban regeneration*) turėtų būti jungtinis procesas, įtraukiantis ekonominius, socialinius ir kultūrinius aspektus. Šiam procesui reikalingos ne tik investicijos į fizinės infrastruktūros gerinimą, bet ir socialinių įgūdžių lavinimą bei švietimą. Aktyvus visuomenės įtraukimas į miestų atnaujinimą leidžia kurti darnesnes strategijas, tvaresnę miestų plėtrą ir gerinti gyventojų pasitenkinimą. Taip pat gyventojų įtraukimas į miestų plėtrą bei atnaujinimą užtikrina nenutrūkstamą procesą – gyventojai savo kasdienybe skatina natūralų kultūros išsaugojimą ir jos vystymą.

Įvairiose studijose kalbama apie netiesioginių kultūros iniciatyvų įtraukimą į miesto gyvenimą. Tai sukelia įvairiapusę teigiamą naudą: glaudesnę visuomenės narių ryšį, geresnę tarptautinį įvaizdį, didesnę pasitikėjimą savimi kaip tauta bei artimesnį ryšį su miestu ar šalimi.

URBACT projekto dalyvio J. Pascualio (2016) atlikti tyrimai papildė aukščiau išdėstytas mintis: „pastarųjų 10, 15 metų skirtingų miestų patirtis rodo, kad kultūra turi būti integruota į miestų plėtros strategijas ir propaguojama kaip autonominė plėtros sritis visomis susijusiomis prasmėmis: prisiminimais, patirtimi, ritualais ir t.t.“

Tas pats autorius įvardija svarbiausius rezidentinės diferenciacijos proceso, kuris glaudžiai susijęs su miesto plėtros strategija ir neišvengiamas analizuojamos teritorijos atveju, faktorius. Tai vietos gyventojų kaita, kai aukštesnes pajamas turintys gyventojai persikelia į teritoriją, skatindami verslo plėtrą, investicijas ir keldami vietovės vertę. Kad šis procesas vyktų sklandžiai ir užtikrintų didžiausią naudą miestui bei konkrečiai teritorijai, autorius išskiria šiuos pagrindinius sėkmės faktorius:

- atviras ir aiškus dialogas su vietos gyventojais;
- tiksli ir aiškiai suformuluota vietos valdžios politika;

- dėmesys vietos kultūrai ir jos išsaugojimui.

Kaip matoma, miesto plėtros ir gyventojų veiklos integracija tampa svarbiausiu šių dienų miestų planavimo aspektu. Tačiau kyla klausimas – kieno atsakomybė skatinti glaudų ir efektyvų bendradarbiavimą bei vykdyti integruotą miesto plėtrą? Idealiomis sąlygomis atsakymas būtų – visų suinteresuotų šalių: miesto gyventojų, privačiojo verslo ir valdžios institucijų. Analizuojamos teritorijos atveju, suinteresuotų šalių interesai labai skirtingi. Taip pat, svarbu paminėti, kad suinteresuotos šalys jaučiasi labiau įsipareigojusios bei išreiškia didesnę lojalumą, kai yra įtrauktos į kūrimo procesą, dalyvauja planavime bei turi svarią nuomonę (Persson 2015).

Iš ankščiau darbe atliktos analizės paaiškėjo, kad teritorijoje gyvena mažiau pasiturintys, socialiai labiau pažeidžiami gyventojai, neturintys galimybių investuoti į nekilnojamąjį turtą. Privatusis verslas investuoja, tačiau skatinamas išskirtinai tik finansinio atsiperkamumo bei naudos, paliekant kultūrinius aspektus. Atsižvelgiant į šiuos interesų grupių siekius bei galimybes įgyvendinti pokyčius, šiame baigiamajame darbe pasiūlymai orientuoti į valdžios institucijų vaidmenį ir veiksmus, galinčius realiai pakeisti situaciją. Šiame darbe pateikiamus praktinius siūlymus iliustruoja 4.1 pav.

4.1 pav. Praktinių siūlymų schema

Kaip aprašyta aukščiau, miesto planavimui bei teritorijų plėtrai itin svarbus rezidentinės diferenciacijos procesas, kurio esmė – natūralus gyventojų pasikeitimas teritorijoje. Analizuojamos teritorijos atveju šis procesas neišvengiamas: esami gyventojai neišgali keisti teritorijos, todėl siekiant darnios teritorijos plėtros, gyventojų kaita būtina. Šiame baigiamajame darbe pateikiama Vilniaus m. gyventojų apklausa apie Senųjų Šnipiškių teritoriją. Ši apklausa parodė, kokia atsitiktinai atrinktų Vilniaus m. gyventojų nuomonė bei požiūris į teritoriją, kokiais būdais būtų galima įtraukti gyventojus ir didinti susidomėjimą analizuojama teritorija. Kitame poskyryje pateikiama detali apklausos analizė ir išvados, leisiančios pateikti pasiūlymus teritorijos plėtrai.

4.1. Vilniaus miesto gyventojų nuomonės apklausa

Šia apklausa siekiama ištirti gyventojų patirtį, turimas žinias bei nuomonę (kai kuriais atvejais suformuotą įvaizdį) apie šiame darbe tiriamą objektą – Senujų Šnipiškių teritoriją. Kertiniai klausimai šioje anketoje buvo, ar respondentai yra susipažinę su vietovės istorija ir kaip jų žinios daro įtaką kitiems atsakymams; kokia gyventojų nuomonė apie rajono atmosferą ir pastatus juose; ar svarstyti Šnipiškes kaip savo gyvenamąją vietą ir kokį būsto tipą rinktųsi. Kadangi vietovė užstatyta gyvenamosios paskirties statiniais ir šis darbas tiria vietovės unikalumo išsaugojimo alternatyvas, anketa siekta ištirti, kokį būstą gyventojai rinktųsi Šnipiškėse. Kitas svarbus aspektas, kurį siekta patikrinti, kaip žmonių žinios ir viešai formuojama nuomonė daro įtaką jų suvokimui ir pasirinkimui. Tikslus anketos klausimynas bei atsakymų statistika pateikta šio darbo C priede.

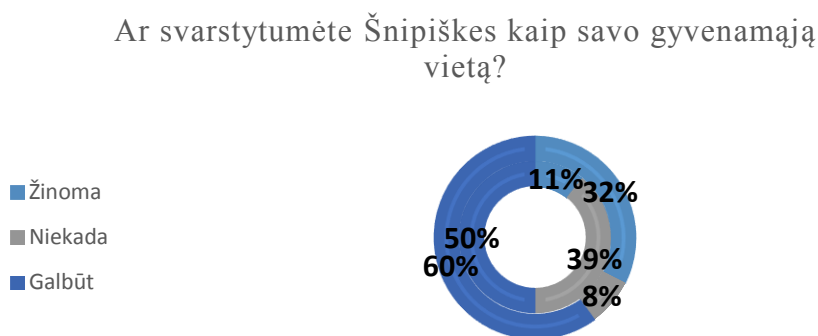
Apklausoje dalyvavo įvairaus amžiaus (15–64 m.), atsitiktinai atrinkti 68 Vilniaus m. gyventojai. Daugiau nei 90 % atsakymų gauta iš darbingo amžiaus (25–49 m.) asmenų, kurie potencialiausiai ieškotų šeimos būsto ar investuotų į nekilnojamąjį turtą. 64 % respondentų buvo moterys ir 36 % - vyrai. Anketoje buvo klausiama, ar Vilnius respondento gimtasis miestas. 53 % apklaustųjų Vilnius gimtasis miestas, 47 % – ne.

Iš bendrosios apklausos paaiškėjo, kad net 40 % apklaustųjų visiškai nežino istorinės Šnipiškių rajono raidos ir svarbos Vilniaus m., bet vis dėlto 98 % buvo apsilankę rajone arba lankosi dažnai. Nuodugniau paanalizavus, kaip istorinės raidos žinojimas arba nežinojimas daro įtaką sprendimams (4 anketos klausimas), paaiškėjo, kad respondentai, visiškai nežinoję Šnipiškių istorinės raidos buvo linkę neigiamai vertinti teritoriją. Ryšį, matomą iš anketinės apklausos, galėtų paaiškinti tyrimai, aprašyti N. S. Nasir'o ir B. Kirshner'io straipsnyje „Moralinio ir pilietinio identiteto kultūrinis formavimas“ (2003). Stanfordo universiteto mokslininkai nurodė, kad ryšys tarp gyventojų įsitraukimo į aktyvų miesto gyvenimą ir žmonių moralinio prisirišimo prie vietos itin stiprus. Tyrimai rodo, kad pilietiniam aktyvumui ir įsitraukimui didinti labai svarbu žmonių informavimas bei švietimas apie vietos bendruomenes, galimybes prisidėti prie visuomeninės veiklos bei atsakomybės skatinimas (Nasir, Kirshner 2003).

Tik 13% iš šių apklaustųjų manė, kad išlikusi architektūra vertinga. Atitinkamai 45 % žmonių, žinoję apie Šnipiškes iš anksčiau, nurodė, kad išlikusi architektūra yra vertinga. 17 % respondentų, nežinančių teritorijos raidos, teigė, kad išlikę pastatai atspindi tradicinę architektūrą (55 % žinojusių atsakė teigiamai). 34 % neigiamai atsakiusių į 4 klausimą teigė, kad teritorijoje matoma unikali senosios ir moderniosios architektūros samplaika (55 % susipažinusių su teritorija teigiamai vertino šį atsakymą). Beveik 60 % neigiamai atsakiusių į 4 klausimą nurodė, kad šis rajonas kenkia Vilniaus m. įvaizdžiui. 45% žinančių teritorijos raidą išreiškė tokią pačią nuomonę.

Taip pat asmenys, nesusipažinę su teritorija, kategoriškai vertino gyvenimą Šnipiškių rajone (žr. 4.2 pav.)

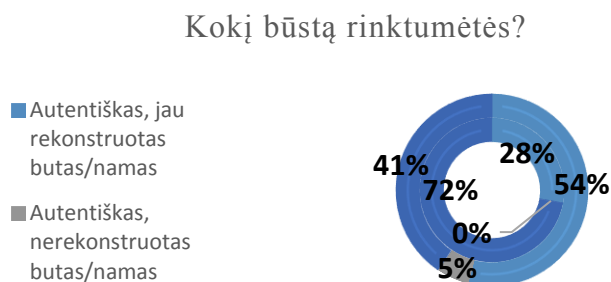
Kaip matoma 4.2 pav., 40 % nežinančių Šnipiškių istorijos apklaustųjų atsakė, kad niekada nenorėtų gyventi šioje teritorijoje ir tik 11 % tikrai svarstytų šią galimybę. Atitinkamai, asmenys daugiau žinoję apie vietovę, atsakė, kad tikrai norėtų čia gyventi (32 %) ir tik 7,5 %, kad niekada nesvarstytų tokios galimybės.

4.2 pav. Respondentų nuomonė apie Šnipiškes, kaip gyvenamąją vietą

Remiantis mokslininkų Yates ir Youniss tyrimais (1996), gyventojų pilietinis identitetas padidėtų, šviečiant juos ir aiškiai pristatant vietovės istoriją, raidos pasiekimus, išskirtinius bruožus, ideologijas (Nasir, Kirshner 2003). Šie tyrimai patvirtintų ir šiame darbe pateiktą hipotezę, kad gyventojų žinios apie teritoriją daro įtaką jos vertinimui.

Panašus ryšys matomas ir analizuojant, kokį būstą asmenys rinktųsi, jei vis dėlto svarstytų Šnipiškės savo gyvenamąją vietą. 54 % respondentai, žinančių apie vietovę, rinktųsi būstą autentiškame rekonstruotame pastate ir 40 % rinktųsi būstą naujos statybos name. 72 % nežinančių Šnipiškių istorinės raidos rinktųsi būstą naujos statybos name ir tik 28 % svarstytų gyvenimą autentiškame rekonstruotame name. Autentiško nerekonstruoto būsto iš šios grupės respondentų nesirinktų niekas. Atsakymų pasiskirstymas matomas 4.3 pav.

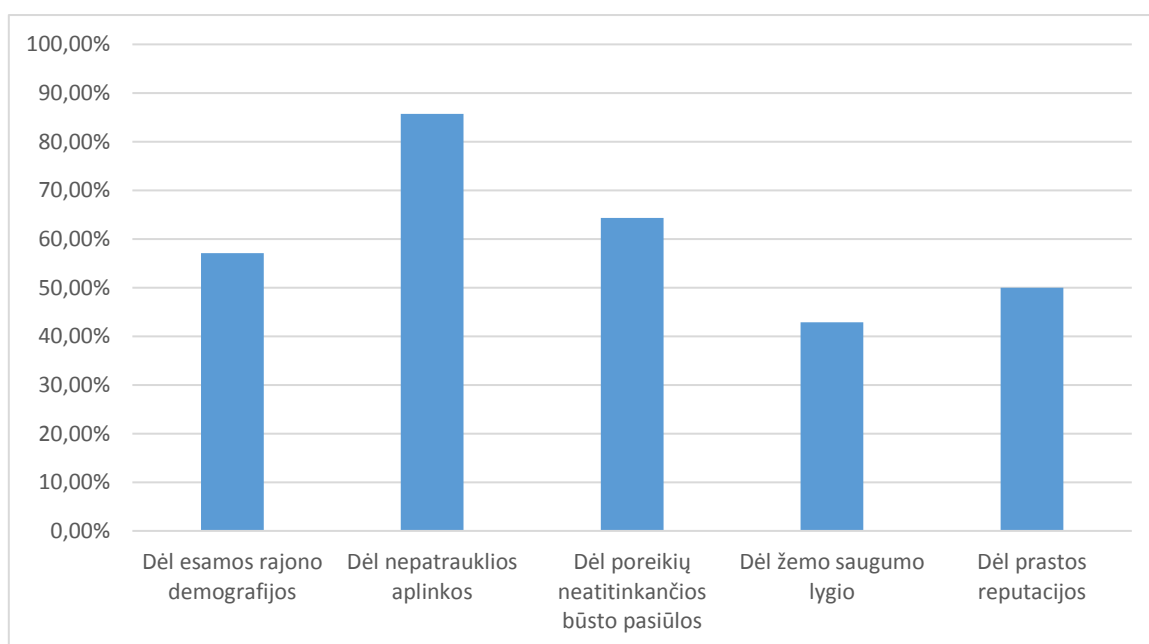

4.3 pav. Respondentų nuomonė apie būsto tipą

Vertinant gyvenamojo nekilnojamojo turto rinką, aiškiai matoma tendencija, kad gyventojai mieliau renkasi naujos statybos būstą. 2016 m. sandoriai pirminėje rinkoje didėjo 12,4 %, o neparduotų naujos statybos butų projektuose lygis 2016 m. mažėjo 25,4 %, lyginant su 2015 m. (Inreal 2017). Toks realus vartotojų elgesys paaiškintų gautus rezultatus iš anketos klausimyno, kodėl dauguma žmonių vis dėlto norėtų gyventi naujos statybos būste, o ne autentiškame name. Tačiau atsakymų pasiskirstymas tarp anksčiau aprašytų respondentų rodo gyventojų informavimo, švietimo ir viešosios nuomonės formavimo svarbą. Galima daryti prielaidą, kad žmonėms suteikus informacijos apie teritoriją, kokybiško gyvenimo galimybes ne naujos statybos daugiabutyje, požiūris ir atsakymai pasikeistų.

Kitas svarbus užduotas klausimas asmenims, kurie niekada nesvarstytų Šnipiškių kaip savo gyvenamosios vietos – dėl kokių priežasčių nenorėtų gyventi Šnipiškėse. Atsakymų pasiskirstymas pateiktas 4.4 pav.

Beveik 86 % apklaustųjų atsakė, kad Šnipiškėse niekada nenorėtų gyventi dėl nepatrauklios aplinkos, o 64 % dėl to, kad vietovėje nepakankama poreikius atitinkančio būsto pasiūla. Iš kito klausimo atsakymų paaiškėjo, kad 79 % atsakiusiųjų, kad niekada nesirinktų Šnipiškių gyvenamajai vietai, nuomonės nepakeistų net valstybės teikiama finansinė parama autentiškų namų įsigijimui ar restauravimui. Tai iš esmės rodo, jog priežastys, kodėl žmonės niekada nesirinktų šios vietovės gyvenimui, yra kur kas gilesnės, nei nurodo atsakymai. Valstybės teikiama parama galėtų pakeisti vietovės išvaizdą bei patrauklumą ir suteikti galimybes turėti atitinkantį poreikius būstą. Tačiau žmonių nuomonės tai nepakeistų. Galima daryti prielaidą, kad respondentų tvirti įsitinimai neturi aiškių priežasčių, nepagrįsti, kuriuos pakeisti itin sunku.

4.4 pav. Atsakymų pasiskirstymas, kodėl žmonės niekada nenorėtų gyventi Šnipiškėse

36 % žmonių, pasirinkusių butą naujos statybos name, vis dėlto pakeistų savo pasirinkimą gavę valstybės paramą autentiškiems pastatams įsigyti ar rekonstruoti.

Apibendrinant atliktą apklausą, pastebimas ryšys tarp informacijos sklaidos bei gyventojų pasirinkimų. Mažiau informuoti, žinantys apie teritoriją gyventojai buvo linkę prasčiau vertinti Šnipiškių rajoną. Taip pat, manoma, kad viešojoje erdvėje skatinamas vakarietiškas gyvenimo komfortas ir standartas turi įtakos gyventojų sprendimams, renkantis būstą. Kituose poskyriuose pateikiami sprendimų siūlymai, kaip formuoti gyventojų nuomonę ir aktyviai juos įtraukti į vietovės išsaugojimo veiklą.

4.2. Bendruomenės vaidmuo, skatinant teritorijos išsaugojimą

Kaip jau ne kartą šiame darbe minėta, miestas ir visuomenė yra neatsiejami subjektai. Filosofškai žvelgiant, galima teigti – miesto esmė slypi ne anapus mūsų, bet pačiuose mumyse. D. Dijokienė (2009) savo knygoje taikliai kalba apie miestų senamiesčius. Anot autorės istoriniai senamiesčiai tai ne praeities palikimas, o šiuolaikinio žmogaus paveldas. Istorinės miestų dalys dažniausiai kelia didelius prieštaravimus tarp „materialios struktūros ir gyvenimo keliamų socialinių reikalavimų“. Galbūt todėl gyventi senamiestyje renkasi kitokio tipo žmonės, išsiskiriantys gyvenimo būdu, pažiūromis, demografiniais bruožais. Žmonės turi mėgti savitą ir nestandartinę aplinką ir norėti ją išsaugoti. Būtent nuo šių žmonių ir priklauso senųjų miesto dalių išlikimas ir viešasis gyvenimas jose. Anot D. Dijokienės (2009:152): „Istorinę aplinką galima išsaugoti tik tuomet, kai gyvenimas joje virsta dialogu, o ne konfliktu“.

Paskutiniu metu tiek pasaulyje, tiek Lietuvoje daug dėmesio skiriama visuomenės ugdymui ir jos dalyvavimui miesto planavime. Toliau darbe aprašomas Suomijos miestelio plėtros pavyzdys yra puiki to praktinė iliustracija. O pirminė sąlyga visuomenės įtraukimui yra švietimas. Žmonėms, suteikiant įgūdžių ir pasitikėjimo savimi, sudaromos palankios sąlygos aktyviam dalyvavimui miestų planavime (Dijokienė 2009).

Gerosios praktikos toli ieškoti nereikia. D. Dijokienės (2009) knygoje visuomeninis ugdymas yra minimas kaip pagrindinė 1998 m. vykdytos Vilniaus senamiesčio atgaivinimo strategijos kryptis. Šiuo atveju buvo siekiama didinti gyventojų sąmoningumą ir indėlį, saugant vietovę, gerinti privačiojo ir viešojo sektoriaus santykius ir investicinį klimatą. Kaip priemonės rezultatui pasiekti buvo naudojamos įvairios visuomenės informavimo programos: informaciniai leidiniai, paskaitos, seminarai, susirinkimai, pasitarimai. Gyventojams buvo aiškinama, kodėl tam tikri objektai yra vertingi ir kodėl juos reikėtų saugoti.

Kaip dar vienas realus pavyzdys Vilniuje galėtų būti paminėtas Užupis. Tai vienas iš istorinių Vilniaus priemiesčių, kurio tvarkyba prasidėjo XX a. 9 dešimtmetyje. Spauldoje reguliariai

pasirodydavo straipsniai apie šią Vilniaus m. teritoriją, kuri buvo lyginama su menininkų pamėgtais Paryžiaus Monmartro ar Londono Soho rajonais. Pamažu ėmė kurtis aktyvi Užupio bendruomenė, įkūrusi atskirą „respubliką“, deklaravusią laisvę ir toleranciją „piliečiams“. Užupis iki pat šių dienų sulaukia prieštarų vertinimų, tačiau turi savo gyventojų kontingentą ir žmones norinčius saugoti, puoselėti ir prisidėti prie šios teritorijos gyvenimo (Dijokienė 2009).

Paminėti lietuviški gerosios praktikos pavyzdžiai kalba apie stiprios ir aktyvios bendruomenės indėlį. D. Dijokienė (2009) knygoje išskiria veiksnius, padedančius suburti stiprią, aktyvią bendruomenę ir skatinti jos veiklą:

- aiškos teritorijos ribos - istoriniai priemiesčiai (tarp jų ir Senųjų Šnipiškių teritorija) dažniausiai jas turi;
- vietovės identitetas – viešosios erdvės, skverai, parkai ir t.t.;
- kultūriniai renginiai;
- istorinių vertybių propagavimas;
- dalinės savivaldos organizavimas;
- valdžios institucijų palaikymas.

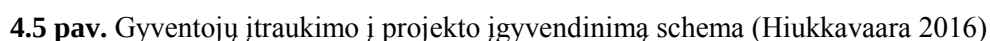
Tačiau stiprios bendruomenės suformavimas neužtikrina aktyvių gyventojų veiksmų planuojant teritorijos plėtrą. Straipsnyje „Privalomas pilietinis dalyvavimas miestų planavime“ aprašomi Brody, Godschalk ir Burby (2003) pagrindiniai kriterijai, užtikrinantys gyventojų aktyvumą:

- pagrindinis tikslas – informuoti gyventojus ir atsižvelgti į jų išsakytą nuomonę bei suteikti teisę gyventojams priimti sprendimus ar daryti jiems įtaką;
- įtraukti visuomenę ankstyviausioje planavimo stadijoje ir palaikyti ryšį viso projekto metu;
- įtraukti skirtingas suinteresuotąsias grupes;
- naudoti kuo įvairesnes informacijos teikimo ir gavimo technologijas; skatinti dialogą;
- suteikti aiškiai suprantamą, paprastą informaciją.

Kaip gerosios praktikos pavyzdys pateikiamas Suomijoje įgyvendintas naujas tvariosios plėtros modelis, kuriame didžiausias dėmesys sutelkiamas į gyventojų nuomonę ir nuolatinį grįžtamąjį ryšį visose planavimo stadijose. Hiukkavaara buvo karinė teritorija Suomijos šiaurinėje dalyje, 1999 m. perleista Oulu miestui. 2006 m. teritorijai buvo patvirtintas detalusis planas. Teritorijoje išlikę kultūriškai ir istoriškai vertingi karinės dislokacijos pastatai, konversijos metu pritaikyti šiuolaikiniams poreikiams. Pagrindinė idėja, kuria rėmėsi viso projekto dalyviai (Hiukkavaara 2016): „mūsų tikslas sukurti modernų, tvarų ir unikalų miesto centrą su stipria dvasia

- detaliojo plano studija ir analizė kartu su bendruomene;
- praktiniai seminarai, idėjų generavimo ciklai ir diskusijų sesijos;
- kompanijų pristatymai bei sprendimų testavimai, siekiant nustatyti vartotojų pasitenkinimą;
- apklausos;
- gyventojų internetiniai forumai bei diskusijų platformos;
- 3D miesto modelis bei virtualios realybės erdvės.

Prie projekto įgyvendinimo prisidėjo 200 atrinktų potencialių gyventojų.

Akivaizdu, kad neatsiejama šio proceso dalimi tampa vietos gyventojai, kurių dalyvavimas yra būtinas, siekiant gauti efektyvius rezultatus. Tačiau neretai, žmonės nenori, negali ar nemato prasmės skirti savo asmeninį laiką bendriems susibūrimams. Dėl šios priežasties ieškoma vis šiua laikais bei modernesnių būdų pritraukti gyventojus aktyviai dalyvauti miesto veikloje. Tam pasitelkiama įvairios instaliacijos, vizualinės priemonės, 3D maketai, žaidimų platformos. Ši praktika buvo pritaikyta ir Suomijos atveju. Atsisakyta projekto idėjas pateikti nuobodžioje, sudėtingai įskaitoma ir suprantama rašytinės dokumentacijos forma, o pasirinkti kiti informavimo būdai: žmonės galėjo apžiūrėti miestą virtualioje erdvėje, išgyventi bei patikrinti tam tikrus sprendimus 3D simulatoriais bei dalyvauti diskusijose visiems prieinamose interneto platformose. Patraukli bendravimo forma gyventojams teikia žymiai daugiau naudos bei rezultatų nei tradiciniai bendruomenių susirinkimai.

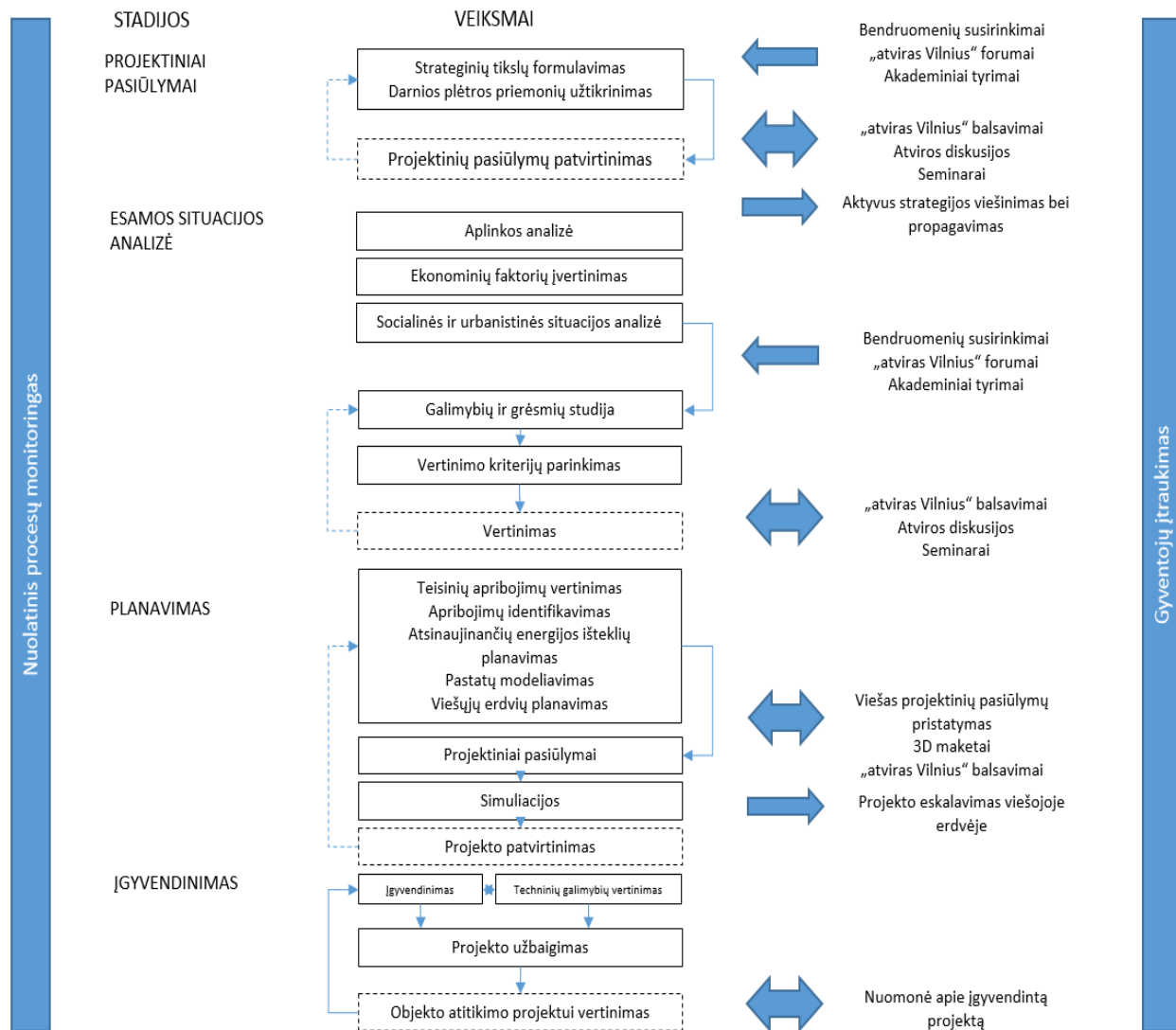
Kaip gerosios praktikos iniciatyva paminėtina Vilniaus Gedimino technikos universiteto architektūros programos studentų Vilniaus miesto savivaldybei pristatyta vizija „Urbanistinė akupunktūra Šnipiškėse“. Dirbtuvių metu analizuota teritorija tarp Žalgirio, Kalvarijų, Geležinio vilko ir Konstitucijos pr. – beveik identiška šiame darbe analizuojamai teritorijai. Studentų grupė rengė susitikimus su Vilniaus m. savivaldybės nariais, analizavo bendrą miesto viziją bei įgyvendintus projektus, kalbino vietos gyventojus. Prie projekto prisidėjo įvairių sričių profesoriai bei nekilnojamojo turto profesionalai. Kaip galutinis rezultatas buvo pateiktos 3 skirtingos vizijos su skirtingai akcentuojamais prioritetais, tačiau nepaisant pasiūlymų įvairovės, pabrėžtina, kad visuose pasiūlymuose buvo akcentuojama medinių Šnipiškių svarba bei viešųjų erdvių poreikis. Žinoma, nepamirštant būtinybės gerinti teritorijos infrastruktūrą. Ši ir panašios iniciatyvos itin svarbios, skatinant bendruomenės įsitraukimą, nes gerina teritorijos įvaizdį, parodo opias vietos problemas ir, svarbiausia, vizualiai parodo esamas galimybes ir praplečia gyventojų akiratį. Deja, iniciatyva nebuvo publikuota plačiau ir vis dėlto nepasiekė didesnio gyventojų skaičiaus. Būtent įvairių visuomenės sluoksnių informavimas ir švietimas duotų teigiamus rezultatus. To paties projekto metu Vilniaus m. savivaldybės administracijos atstovė teigė, kad greitai turėtų būti organizuojamas Vilniaus m. savivaldybės ir vietos bendruomenės dirbtuvės projektiniams pasiūlymams rengti. Jei ši iniciatyva bus įgyvendinta, tai bus pirmasis žingsnis link Suomijos pavyzdinio miesto plėtros pavyzdžio (VG TU 2017). Tačiau svarbu paminėti, kad esminis visuomenės įtraukimo į miestų plėtrą rezultatas turėtų būti galimybė vietos bendruomenėms realiai prisidėti prie rezultatų ir priimti sprendimus. Jei bendruomenės pateikti pasiūlymai bei poreikiai ignoruojami, iniciatyvos neturi prasmės.

M. Parente (2015) straipsnyje išskiriama naujų technologijų svarba, įtraukiant gyventojus į miestų planavimą. Asociacijos, interaktyvios platformos, skirtingų interesų grupės, startuolių organizacijos dažniausiai gali pasiūlyti naujų idėjų, inovatyvių problemų sprendimo būdų. Kai

pagrindinis informacijos dalinimosi įrankis, naudojamas internetas. Vilniuje jau yra panašus veikiantis projektas – platforma „atviras.vilnius.lt“. Joje publikuojama aktuali informacija apie finansinę miesto situaciją, galiojančius teisės aktus ir procedūras, prieinami interaktyvūs Vilniaus m. žemėlapiai, viešinami vykdomi projektai ir iniciatyvos. Tačiau inovatyviausia šio projekto iniciatyva – „Code for Vilnius“. Idėjos esmė – suburti įvairių sričių profesionalų (programuotojų, dizainerių, žurnalistų) komandą ir savanoriškai padėti spręsti opias miesto problemas. Viešojoje erdvėje bendruomenei prieinama visa aktuali informacija, yra galimybė diskutuoti ir dalintis idėjomis, taip pat jas įgyvendinti. Ši platforma skirta visam Vilniaus m., tačiau galėtų tapti pavyzdžiu aktyvioms mažesnių teritorijų bendruomenėms. Tai galėtų tapti priemone ne tik vietos gyventojams dalintis informacija, bet ir kitų rajonų bendruomenėms susipažinti su Vilniaus rajonais (Atviras Vilnius 2017).

Kaip matome Vilniuje ir netgi konkrečiai Šnipiškėse veikia įvairios iniciatyvos, vykdomi inovatyvūs projektai, tačiau vis dėlto bendruomenės iniciatyvos planavime trūksta. Šio darbo autorė darytų prielaidą, kad tam įtakos turi pasyvus vietos valdžios vaidmuo. Remiantis vienu iš interaktyvių Vilniaus m. savivaldybės žemėlapių, per 2016 m. buvo pateikti 7 pasiūlymai dėl Vilniaus m. savivaldybės teritorijos bendrojo plano keitimo. Kitose miesto dalyse pasiūlymų skaičius buvo tarp 1 ir 3. Taip pat paminėtina, kad visi pasiūlymai buvo pateikti arba dėl aukštybinių pastatų statymo sustabdymo arba architektūros išsaugojimu (Vilniaus miesto savivaldybė 2017). Tai rodo iniciatyvią ir aktyvią teritorijos bendruomenę. Bendrojo plano keitimo pasiūlymai bus priimami visus 2017 m. Būtent priimant naująjį bendrąjį planą, bus matoma, ar gyventojų nuomonė turės įtakos ateities sprendimams.

Reziumuojant jau esančias iniciatyvas, siūlomas apibendrintas gyventojų įtraukimo į miesto planavimą modelis (žr. 4.6 pav.)

4.6 pav. Siūlomas gyventojų įtraukimo į miesto planavimą modelis

Kaip matoma iš schemos, po kiekvienos planavimo stadijos seka grįžtamasis ryšys su miesto gyventojais. Tai gali būti pateikta įvairiomis formomis: apklausomis, forumais, seminarais ir t.t. Modelyje siūloma panaudoti jau esamą „atviras Vilnius“ platformą, kaip komunikacijos ir grįžtamojo ryšio gavimo iš gyventojų priemonę. Taip pat „atviras Vilnius“ platforma būtų tinkama suburti įvairių sričių specialistus, įvairiomis formomis galinčius prisidėti prie miestų planavimo. Komunikacijos būdas turėtų būti parenkamas, atsižvelgiant į gyventojų elgseną, įpročius ir aktyvumą. Po kiekvienos grįžtamojo ryšio sesijos, seka sprendimų įvertinimas ir naujų pasiūlymų paruošimas arba perėjimas prie kito etapo. Tokiu būdu užtikrinama, kad kiekviena stadija atitinka gyventojų lūkesčius ir garantuoja darnią plėtrą. Būtent tokiu principu ir buvo pagrįstas Suomijoje įgyvendintas projektas, aprašytas anksčiau darbe. Nemažiau svarbus yra ir strategijos, tikslų bei patvirtintų projektų pristatymas viešojoje erdvėje ir siekiamų vertybių eskalavimas. Konkrečiai analizuojamos teritorijos atveju, tampa itin svarbu aktyviai šviesti gyventojus apie Šnipiškių teritorijos svarbą, unikalumą bei propaguoti tautiškumo išsaugojimą.

Siūlomas modelis pareikalautų didelio gyventojų įsitraukimo bei aktyvumo. Norint paskatinti teritorijos išsaugojimą ne tik aktyviu gyventojų dalyvavimu miesto planavime, šiame darbe siūloma teikti finansinę paramą. Tokių būdu, kiekvienas galėtų pro-aktyviai prisidėti prie realaus teritorijos išsaugojimo. Šis pasiūlymas aprašytas kitame skyriuje.

4.3 Finansinė parama

Kalbant apie finansinę paramą, dažniausiai kyla asociacijos su Europos Sąjungos struktūriniais fondais. Ir tai nėra klaidinga. Lietuvoje struktūrinių fondų parama pradėta skirti nuo 2007 m. 2014 m. pradėtas vykdyti antrasis finansavimo etapas, truksiantis iki 2020 m. Per pirmąjį finansavimo etapą buvo išmokėta 7313 mln. eurų.

Šiais fondais siekiama sumažinti ekonominius bei socialinius skirtumus tarp ES narių ir regionų. Pagrindinė šios politikos idėja skirti finansinę paramą skurdesniems sąjungoms regionams, juos priartinti prie ES pragyvenimo rodiklių vidurkio ir taip gerinti visos sąjungos ekonominį klimatą. Šiam veiksmų planui ES skiria apie 1/3 savo biudžeto.

2015 m. atlikto *Eurostat* tyrimo duomenimis, 2015 m. Lietuvos BVP, tenkantis 1 gyventojui, pasiekė 74 % ES-28 vidurkio. Tyrimo metu ištirta, kad be struktūrinių fondų paramos šis rodiklis būtų 3.8 % mažesnis (Europos Sąjungos fondų investicijos Lietuvoje 2017).

2014 m. pradėtas įgyvendinti antrasis Europos Sąjungos investicinių fondų paramos etapas, truksiantis iki 2020 m. Pagrindiniai dokumentai, kuriais vadovaujamas, skiriant paramą nacionaliniu lygiu, yra Partnerystės sutartis (Europos komisijos patvirtinta 2014 m. birželio 20 d.) ir 2014-2020 m. ES fondų investicijų veiksmų programa (Europos komisijos patvirtinta 2014 m. rugsėjo 8 d.) Pastarajame dokumente išskirti 11 teminių tikslų, tarp kurių paminėtas „Aplinkos išsaugojimas bei apsauga ir išteklių veiksmingumo skatinimas“. Vienas iš šio tikslo investicinių prioritetų – kultūros ir gamtos paveldo apsauga, propagavimas ir vystymas. Įgyvendinant šį tikslą, numatoma plėtoti saugomas teritorijas ir didinti jų atvirumą visuomenei, skleisti informaciją visuomenei ir supažindinti su svarba bei vertybėmis (ES Investicijos 2017). Taip pat išskirtinai didelis dėmesys antrojo etapo metu skiriamas socialinės atskirties mažinimui. Šiam tikslui skirta 28,8 % 2014–2020 m. ES fondų lėšų.

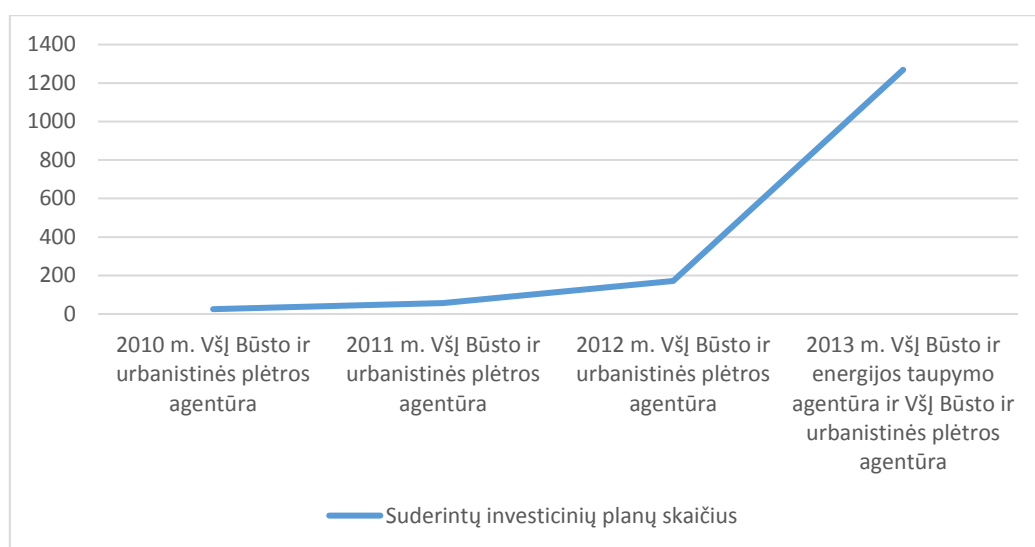
2016 m. Vilniuje pradėtos įgyvendinti Pietinės ir Šiaurinės Vilniaus m. teritorijų plėtros programos, kuriose kaip pagrindinis tikslas minimas teritorijoje esančių gyventojų socialinės atskirties mažinimas. Pagal 2016 lapkričio 17 d. patvirtintą Vilniaus m. integruotos teritorijos vystymo programą konkrečiai išskirti ir numatyti tikslai (Teisės aktų registras 2017):

- padidinti Vilniaus gyventojų užimtumą, kuriant inovatyvias paslaugas, skatinant aktyvų dalyvavimą, pertvarkant apleistas erdves (Dėl Vilniaus miesto integruotos teritorijos vystymo programos patvirtinimo, 2016). Siekiant įgyvendinti šį tikslą, planuojama

rekonstruoti ir atnaujinti kelius, kitus infrastruktūros tinklus bei komercinei veiklai tinkančius objektus, pritaikyti aktyviam žmonių lankymui gamtos ir kultūros paveldo objektus, atkurti kraštovaizdžio arealus.

- padidinti gyventojų pasitenkinimą gyvenamąja aplinka, kompleksiskai tvarkant gerą urbanistinį potencialą turinčius miesto rajonus (Dėl Vilniaus miesto integruotos teritorijos vystymo programos patvirtinimo, 2016). Prie šio tikslo konkrečiai aprašytas Šnipiškių rajono dalies konversija, kurios metu būtų atnaujintos konkrečios viešosios erdvės, rekonstruotos pagrindinės gatvės, vartotojai prijungti prie vandentiekio, nuotėkų tinklų, įrengta paviršinio vandens surinkimo sistema. Šiems darbams skirta 11.733 milijonų Eur.

Atsižvelgiant į jau vykdomas programas ir potencialiai galimas įsisavinti Europos Sąjungos lėšas, kitas pasiūlymas, kaip aktyvinti ir skatinti visuomenės indėlį į Senųjų Šnipiškių teritorijos atgaivinimą – skirti finansinę paramą. Paramos suteikimo principai, galėtų būti panašūs ar identiški daugiabučių namų modernizavimo programai. Daugiabučių namų modernizavimo programa puikiai parodo, kokį efektą gyventojams daro gerai organizuota parama. Ši programa buvo ne sykį keičiama ir peržiūrimos gavimo sąlygos. Pradėta vykdyti ji nuo 2004 m., tačiau efektyviai veikti ji pradėjo tik 2013 m. (žr. 4.7 pav.)

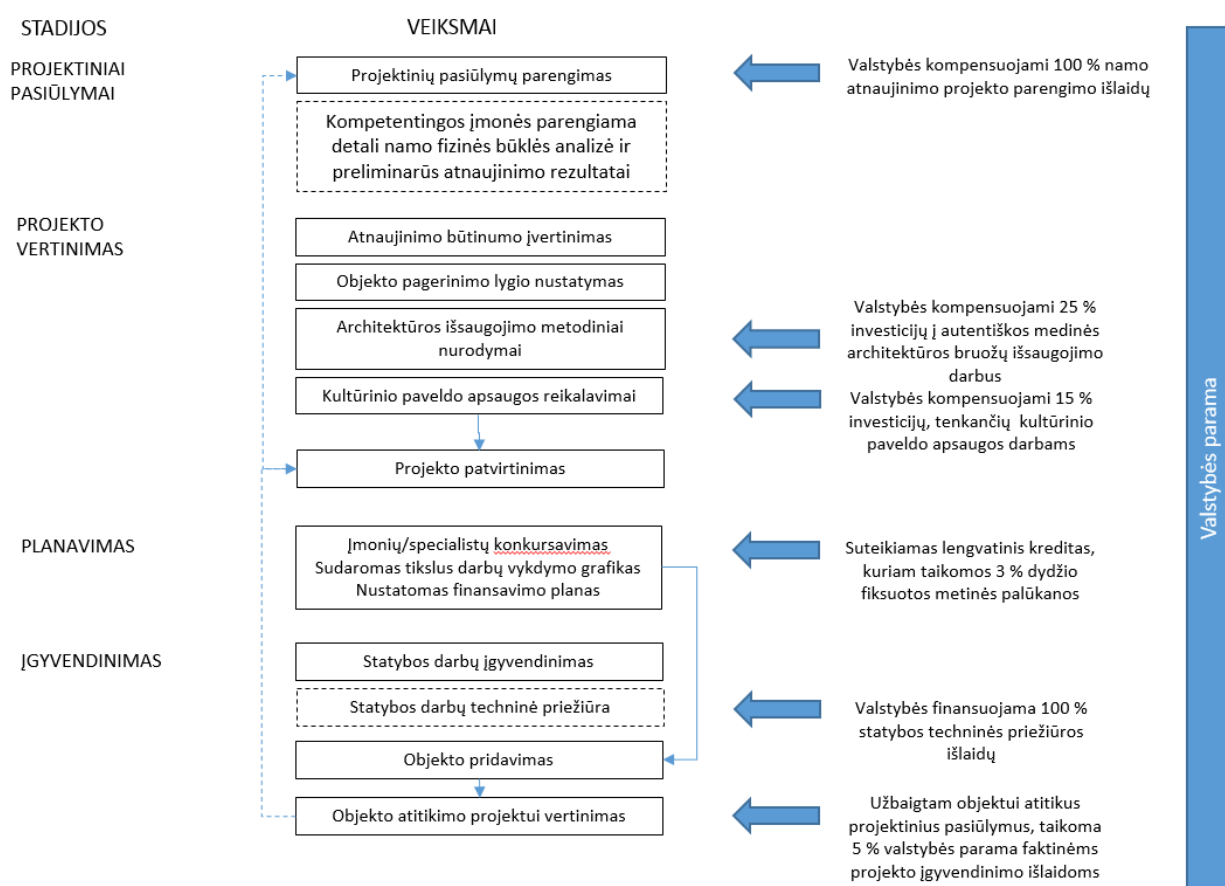
4.7 pav. Suderintų investicinių daugiabučių namų renovacijos projektų skaičius (Tupėnaitė 2015)

Šis grafikas vizualiai parodo, kaip keičiasi gyventojų elgsena nuo suteikiamos paramos patrauklumo. Be skiriamos paramos gyventojai vargu, ar būtų ryžęsi atnaujinti senuosius daugiabučius namus. Netgi su skiriama parama, pradžioje procesas judėjo sunkiai. Tačiau suteikus tinkamas sąlygas, žmonės ėmė vis labiau įsitraukti atnaujinimo projektą. Remiantis VŠĮ Būsto energijos taupymo agentūros duomenimis, nuo 2013 m., patvirtinus naująjį daugiabučių

atnaujinimo modelį, atnaujinta 1583 namai ir 1998 atnaujinami šiuo metu (Būsto energijos ir taupymo agentūra 2017). Tinkamos paramos gyventojams poveikis ir rezultatai akivaizdūs.

Šiuo metu programoje gali dalyvauti tik daugiabučiai namai – tai yra trijų ir daugiau butų gyvenamosios paskirties pastatai. Iki 2015 m. galiojusios itin patrauklios atnaujinimo sąlygos. Valstybės finansuojama: 100 % namo atnaujinimo projekto parengimo išlaidų (iki 5 % statybos rangos darbų kainos), 100 % statybos techninės priežiūros išlaidų, 100 % faktinių projekto įgyvendinimo administravimo išlaidų. Šiuo metu kompensuojama dalis sumažėjo iki 50 %. Taip pat kompensuojama 15 % išlaidų, skirtų energinį efektyvumą didinančioms priemonėms. Ir svarbiausia šios programos dalis – suteikiamas lengvatinis kreditas, kuriam taikomas fiksuotų 3 % metinės palūkanos (Būsto energijos ir taupymo agentūra 2017).

Žinoma, ši programa orientuota į aukštus energinio efektyvumo rodiklius. Taikant panašaus modelio programą Senųjų Šnipiškių išsaugojimo skatinimui, turėtų būti prioretizuojama autentiškos architektūros išlaikymas ar atkūrimas, medžiagiškumo išsaugojimas ir geresnės gyvenimo aplinkos kūrimas. Projektų parengimo procese neatsiejamai turėtų veikti architektai bei kultūros paveldo ekspertai. Tai apsaugotų ir užkirstų kelią savavališkam autentiškumo naikinimui, kuris matomas dabar. Preliminarus finansavimo modelis pateikiamas 4.8 pav.

4.8 pav. Finansinės paramos Senųjų Šnipiškių atnaujinimui modelis

Priešingai nei pirmasis siūlymas didinti gyventojų įtraukimą, finansinės paramos modelis skatintų gyventojų kaitą teritorijoje. Šiuo metu teritorijoje daugiausiai gyvena asmenys, neturintys galimybių investuoti į savo nekilnojamąjį turtą ir jį gerinti. Suteikiant finansines lengvatas, padidėja tikimybė, kad gyventojai, turintys pakankamai finansinių išteklių, rinksis mažesnio atsiperkamumo nekilnojamąjį turtą kaip investiciją. Būtent dėl finansinio atsiperkamumo medinių pastatų rekonstravimas/atnaujinimas tampa itin nepatrauklus investuotojams: tiek fiziniams, tiek juridiniams. Tačiau kultūros išsaugojimas bei tautinių išteklių saugojimas tampa valstybinės svarbos problema, į kurios sprendimą valstybė galėtų ir turėtų investuoti.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Atlikus užsienio ir Lietuvos literatūros analizę bei apklausus atsitiktinai atrinktus Vilniaus miesto gyventojus, galima daryti tokias išvadas:

- nacionalinis identitetas yra praeities, dabarties ir ateities visuma, nuolatos besikeičiantis procesas, kuris padeda apibūdinti visuomenės santykius, jausmus, vietos atmosferą. Dažnai kultūros ir identiteto dalimi tampa kultūros paveldas, savyje saugantis didelę dalį istorijos, įvairių patirčių ir žmonių prisiminimų;
- matoma aiški miestų tapimo verslu tendencija, kai miestai ima konkuruoti vienas su kitu, pozicionuoti save miestų „rinkoje“, pabrėžiant savo išskirtinumą. Kultūros paveldas tampa pagrindu plėtrai bei inovacijoms, žmonių traukos objektu;
- Šnipiškės yra vienas iš išlikusių istorinių Vilniaus priemiesčių, išlaikęs autentiškus urbanistinės struktūros elementus, kurį labai keitė istoriniai įvykiai;
- medinė architektūra yra vienas iš lietuviško identiteto simbolių, vyraujantis tiek kaimo vietovėse, tiek didžiuosiuose miestuose, kuriam kyla didelė išnykimo grėsmė;
- siekiant išsaugoti autentiškumą, būtina skatinti pilietinį brandumą, išsprusimą ir keisti žmonių požiūrį į kultūrinį palikimą;
- matomas aiškus ryšys tarp pilietinio aktyvumo ir visuomenės informavimo, švietimo, komunikacijos su vietos bendruomene. Iš apklausos paaiškėjo, kad asmenys, nežinoję analizuojamos teritorijos istorijos bei raidos, buvo linkę neigiamai ją vertinti;

Atsižvelgiant į literatūros analizę bei anketinius duomenis, pateikti 2 teritorijos plėtros pasiūlymai, orientuoti į Vilniaus m. gyventojų įtraukimą planuojant teritorijos plėtrą bei išsaugant unikalius jos bruožus:

- skatinti gyventojų įtraukimą į miesto/teritorijos planavimą skirtingose stadijose, pasitelkiant jau egzistuojančias iniciatyvas: platformą „atviras.vilnius.lt“, 3D simulatorius, akademinę bendruomenę, verslo bei atskirų sričių profesionalų susibūrimus. Pasiūlymo esmė - gerinti komunikaciją tarp miesto valdžios ir gyventojų, įgalinant visuomenę dalyvauti priimančiam miestui svarbius sprendimus;
- teikti finansinę paramą gyventojams iš ES fondų, parengtą pagal veikiančią daugiabučių namų renovacijos modelį. Šis įrankis leistų labiau kontroliuoti medinių pastatų tvarkybą, tuo pat metu didinti gyventojų motyvaciją imtis aktyvių veiksmų, išsaugant medinę architektūrą.

Apibendrinant pasiektus rezultatus, šiame darbe pristatytos pasaulyje populiarėjančios, tačiau Lietuvoje vis dar alternatyvios miestų planavimo praktikos. Šiuo darbu siekta atkreipti visuomenės

dėmesį į kultūros išsaugojimo svarbą bei tautinio identiteto svarbą ilgiuoju laikotarpiu, pagrindinį dėmesį skiriant ne finansinei naudai. Dažnai nekilnojamojo turto rinkoje nefinansinė nauda pamirštama, tačiau toks požiūris gali turėti negrįžtamų pasekmių.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

- 2014-2020 Europos Sąjungos fondų investicijos Lietuvoje [interaktyvus]. 2016. [žiūrėta 2017 m. kovo 28 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.esinvesticijos.lt/>>.
- Adomėnas, M. 2011. *Apie medinį Vilnių: Lietuvos sostinę darko provincialus miesto supratimas* [interaktyvus]. Bernardinai.lt [žiūrėta 2017 m. sausio 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2010-12-31-m-adomenas-apie-medini-vilniu-liuvos-sostine-darko-provincialus-miesto-supratimas/55411>>.
- Andriušaitytė, A. 2010. Tradicijos perėmimo gairės: etninės architektūros kompozicija, *Tautosakos darbai* 39: 116–138.
- Archimedė. 2016. *Medinės architektūros duomenų bazė* [interaktyvus]. archimede.lt [žiūrėta 2017 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.archimede.lt/apie-projekta>>.
- Babić, D. 2015. Social responsible heritage management – empowering citizens to act as heritage managers, *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 188(14): 27–34.
- Bell, D. A.; de-Shalit, A. 2011. *The spirit of cities: Why the identity of a city matters in a global age*. Princetone: Princeton University Press, 368 p.
- Brody, S. D.; Godschalk, D. R.; Burby, R. J. 2003. Mandating citizen participation in plan making: six strategic planning choices, *Journal of the American Planning Association* 69(3): 245–264.
- Būsto energijos taupymo agentūra [interaktyvus]. 2017. [žiūrėta 2017 m. kovo 28 d.]. Prieiga per internetą: <<http://atnaujinkbusta.lt/apie/>>.
- Čizikaitė, S.; Biveinytė, R.; Balvočiūtė, S. 2013. *Žalios medinės architektūros išlikimo idėjos* [interaktyvus]. Bernardinai.lt [žiūrėta 2017 m. kovo 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/-/100006>>.
- Daldanise, G. 2016. Innovative strategies of urban heritage management for sustainable local development, *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 223(10): 101–107.
- Das Gängeviertel [interaktyvus]. 2016. [žiūrėta 2017 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://das-gaengeviertel.info/en/>>.
- Daunora, Z. J.; Kirvaitienė, S.; Vyšniūnas A. 2005. *Vilniaus miesto vizualinio identiteto apsauga ir plėtros principai*. Vilnius: Technika, 151 p.
- Dijokienė, D. 2009. *Urbanistinis istorinių priemiesčių paveldas: monografija*. Vilnius: Technika, 215 p.
- European Economic and Social Committee. 2016. *Culture, cities and identity in Europe* [interaktyvus]. European Economic and Social Committee, Brussel [žiūrėta 2017 m. sausio 15

- d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/qe-01-16-463-en-n.pdf>>.
- Galaunė, P. 1930. *Lietuvių liaudies menas. Jo meninių formų plėtojimosi pagrindai*. Kaunas: Lietuvos universitetas, 301 p.
- Geoportal.lt. 2017. *Vilniaus miesto savivaldybės žemėlapis* [interaktyvus]. Vilnius [žiūrėta 2016 m. rugsėjo 8 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.geoportal.lt/savivaldybes/vilnius>>.
- Grunskis, T. 2011. *Pastabos apie Vilniaus miesto raidą* [interaktyvus]. grunskis.net [žiūrėta 2016 m. spalio 5 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.grunskis.net/www.grunskis.net/Blog/Entries/2011/8/2_Pastabos_apie_Vilniaus_miesto_raida._\(2011_metu_redakcija\).html](http://www.grunskis.net/www.grunskis.net/Blog/Entries/2011/8/2_Pastabos_apie_Vilniaus_miesto_raida._(2011_metu_redakcija).html)>.
- Isakymas dėl Vilniaus miesto integruotos teritorijos vystymo programos patvirtinimo*. 2016. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, 2015. TAR 2015-06-23, i. k. 2015-10049.
- James, K.; Thompson-Fawcett, M.; Hansen, J. C. 2016. Transformation in identity, governance and planning: The case of the small city, *Urban Studies* 53(6): 1162–1177.
- Kavaratzis, M.; Hatch, J. M. 2013. The dynamics of place brands: An identity-based approach to place branding theory, *Marketing Theory* 13(1): 69–86.
- Kotler, P.; Armstrong, G. 2012. *Principles of Marketing* (14th ed.). Boston: Pearson Prentice Hall, 744 p.
- Kultūros paveldo departamentas. 2015. *Kaip sugrįžta medinukai* [interaktyvus]. Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos [žiūrėta 2016 m. spalio 1 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kpd.lt/kaip-sugrizta-medinukai/>>.
- Kultūros vertybių registras* [interaktyvus]. 2016. Šnipiškių dalis [žiūrėta 2016 m. spalio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://kvr.kpd.lt/#/static-heritage-detail/18cd9725-4d70-4f44-864c-4abc2da273b3>>.
- Made in Vilnius. 2017. „Pasižvalgymai po Vilnių“ – išsamiai apie Vilnių ir mikrorajonus [interaktyvus]. Gyvenimas, Made in Vilnius [žiūrėta 2016 m. spalio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.madeinvilnius.com/lt/gyvenimas/pasizvalgymai-po-vilniu-issamiai-apie-vilniu-ir-mikrorajonus/i/>>.
- Matuliauskas, K. 2016. *Istorija apie Šnipiškių pavadinimo kilmę* [interaktyvus]. [žiūrėta 2016 m. rugsėjo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://kestutis.matuliauskas.lt/Snipiskiu-atkurimo-planas/K.Matuliauskas_Apie-Vytauta-Didiji-ir-Snipiskiu-pavadinimo-kilme_2016-01-15.pdf>.

- Mičiulienė, J. 2016. *Žalioasis tiltas: nuo A. Goštauto iki „balvonų“* [interaktyvus]. Lietuvos žinios [žiūrėta 2016 m. rugsėjo 30 d.]. Prieiga per internetą: <<http://lzinios.lt/lzinios/Istorija/zalioasis-tiltas-nuo-a-gostauto-iki-balvonu-/220598>>.
- Nasir, N. S; Kirshner, B. 2003. The cultural construction of moral and civic identities, *Applied Developmental Science* 7(3): 138–147.
- Neill, W. J. V. 2003. *Urban planning and cultural identity* (RTPI Library Series) (1st ed.). London: Routledge, 272 p.
- Parente, M. 2015. Designing the city identity: Strategic and product design for new experiential ways of living, enabling, and interacting with the urban context, *Design Management Journal* 10(1): 62–71.
- Persson, M. K. 2015. *Stakeholder engagement in place brand management* [online]. Master's Thesis, Copenhagen Business School [cited 25 February 2017]. Available from Internet: <http://studenttheses.cbs.dk/bitstream/handle/10417/5652/martin_kr%C3%B8jer_persson.pdf?sequence=1>.
- Pocius, J. 2016. *Architektas Jonas Minkevičius: Tauta stipri, kol vertina tai, kas buvo* [interaktyvus]. Vakarų ekspresas 2016-07-25 [žiūrėta 2017 m. kovo 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ve.lt/naujienos/kultura/kultura/architektas-jonas-minkevicius-tauta-stipri-kol-vertina-tai-kas-buvo-1479357/>>.
- Relph, E. 2008. *Place and placelessness* (1st ed.). London: Sage Publications Ltd, 174 p.
- Riza, M.; Doratli, N.; Fasli, M. 2012. City branding and identity, *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 35: 293–300.
- Roberts, P.; Sykes, H. (Eds.). 2008. *Urban regeneration: A handbook*. London: Sage, 320 p.
- SA.lt. 2014. *Naujasis sostinės centras: dangoraižiai debesų nedraskys* [interaktyvus]. Urbanistika, SA.lt. [žiūrėta 2016 m. spalio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://sa.lt/naujasis-sostines-centras-dangoraižiai-debesu-nedraskys/>>.
- Samalavičius, A. 2016. *Nepakeliama „architektūrinių kalvų“ lengvybė* [interaktyvus]. www.kulturosbarai.lt [žiūrėta 2017 m. kovo 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://alkas.lt/2016/12/08/a-samalavicius-nepakeliama-architekturiniu-kalvu-lengvybe/>>.
- Sanyal, B. (Ed.). 2005. *Comparative Planning Cultures*. New York: Routledge, 415 p.
- Skafar, V. 2011. Medinė Norvegijos architektūra [interaktyvus]. *Mišakai* 2011-10-18 [žiūrėta 2017 m. kovo 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.zurnalasmiskai.lt/index.php?id=68>>.
- Ujang, N.; Zakariya, K. 2015. The notion of place, place meaning and identity in urban regeneration, *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 170(27): 709–717.

- UNESCO [interaktyvus]. 2016. The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [žiūrėta 2017 gegužės 15d.]. Prieiga per internetą: <<http://en.unesco.org/>>.
- Vilniaus miesto savivaldybė. 2006. *Dėl medinės architektūros paveldo apsaugos strategijos įgyvendinimo programos tvirtinimo* [interaktyvus]. Vilnius: Vilniaus miesto savivaldybės taryba. Sprendimas, Nr. 1-1117 2006-04-26 [žiūrėta 2017 m. sausio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vilnius.lt/vaktai/Default.aspx?Id=3&DocId=30130626>>.
- Vilniaus miesto savivaldybė. 2008. *Sprendimas dėl pritarimo teritorijos tarp Lvovo, Kernavės, Krokuvos ir Giedraičių gatvių detaliojo plano koncepcijai* [interaktyvus]. Vilnius: Vilniaus miesto savivaldybės taryba. Sprendimas, Nr. 1-602 2008-07-18 [žiūrėta 2017 m. vasario 26 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.vilnius.lt/vaktai/default.aspx?Id=3&DocId=30160384>>.
- Vilniaus miesto savivaldybė. 2009. *Sprendimas dėl pritarimo teritorijos tarp Neries upės, Geležinio Vilko gatvės, Konstitucijos prospekto ir Kalvarijų gatvės detaliojo plano koncepcijai* [interaktyvus]. Vilnius: Vilniaus miesto savivaldybės taryba. Sprendimas, Nr. 1-949 2009-04-01 [žiūrėta 2017 m. vasario 27 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vilnius.lt/index.php?1577727620>>.
- Vilniaus miesto savivaldybė. 2016. *Vilniaus miesto teritorijos bendrasis planas iki 2015 m.* [interaktyvus]. Vilniaus miesto savivaldybės administracija [žiūrėta 2016 m. lapkričio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vilnius.lt/index.php?3148032530>>.

A PRIEDAS. Pažyma apie dalyvavimą „Jaunųjų mokslininkų“ konferencijoje

**VILNIAUS GEDIMINO
TECHNIKOS UNIVERSITETAS
STATYBOS FAKULTETAS**

**STATYBOS EKONOMIKOS IR
NEKILNOJAMO TURTO VADYBOS KATEDRA**

Viešoji įstaiga, Saulėtekio al. 11, LT-10223 Vilnius, tel.: (8 5) 274 5000, (8 5) 274 5030, faks. (8 5) 270 0112, el. p. vgtu@vgtu.lt

Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 111950243, PVM mokesčio kodas LT119502413

Katedros duomenys: Saulėtekio al. 11, MAC-509 kabinas, LT-10223 Vilnius, tel. (8 5) 274 5235, el. p. sentv@vgtu.lt

Saulėtekio al. 11, LT-10223 Vilnius, Lithuania, phone: +370 5 274 5000, +370 5 274 5030, fax: +370 5 270 0112, e-mail: vgtu@vgtu.lt

Department: Saulėtekio al. 11, MAC-509, LT-10223 Vilnius, Lithuania, phone: +370 5 274 5235, e-mail: sentv@vgtu.lt

2017 03 06

Nr.

I

Nr.

DĖL DALYVAVIMO KONFERENCIJOJE

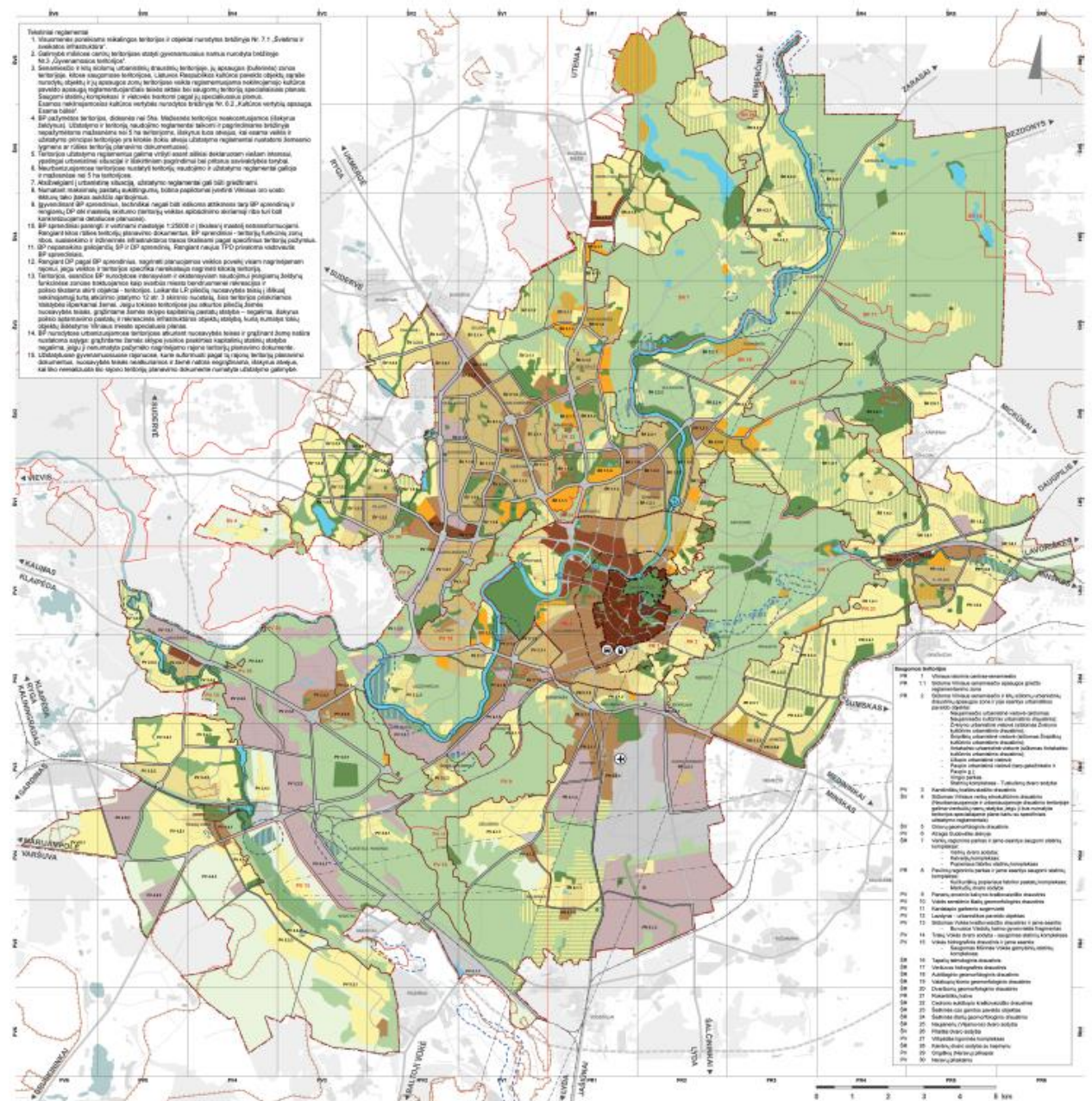
Pažymime, kad Statybos ekonomikos ir nekilnojamo turto vadybos katedros SEVfm-15 gr. studentė Skirmantė Stankevičiūtė 2017 m. vasario 28 d. 20-oje Jaunųjų mokslininkų konferencijoje skaitė pranešimą tema „Paliekant provincializmo šmėklą: Senujų Šnipiškių svarba formuojant Vilniaus miesto unikalų įvaizdį bei plėtros pasiūlymai, išsaugant individualius teritorijos vizualinio identiteto bruožus“.

Statybos ekonomikos ir nekilnojamojo
turto vadybos katedros vedėjas

Artūras Kaklauskas

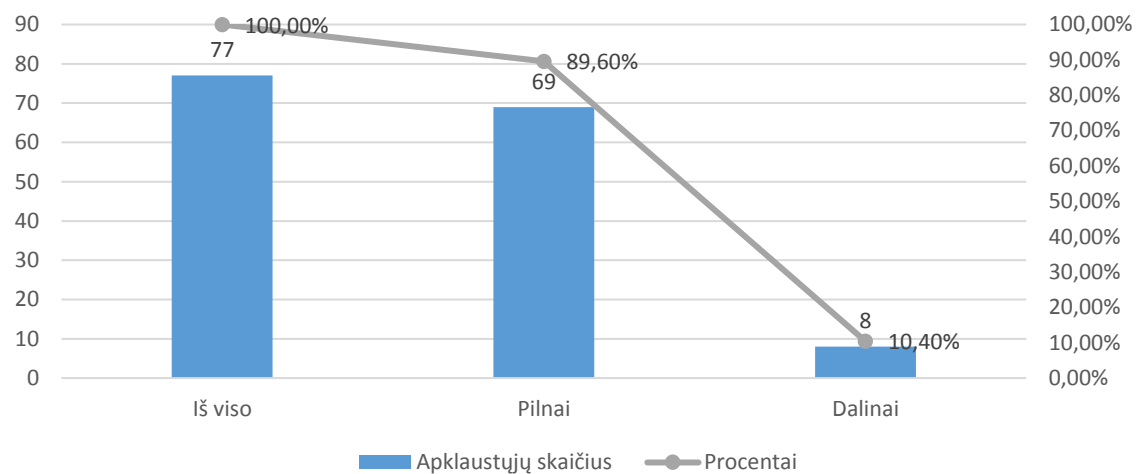
Neringa Gudienė, 2745235, neringa.gudiene@vgtu.lt

B PRIEDAS. Pagrindinis Vilniaus miesto teritorijos bendrojo plano brėžinys.

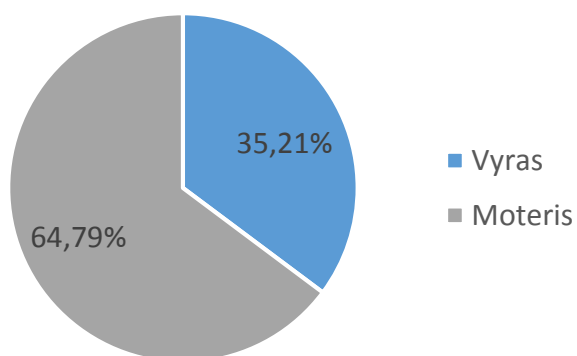

C PRIEDAS. Vilniaus m. gyventojų apklausa.

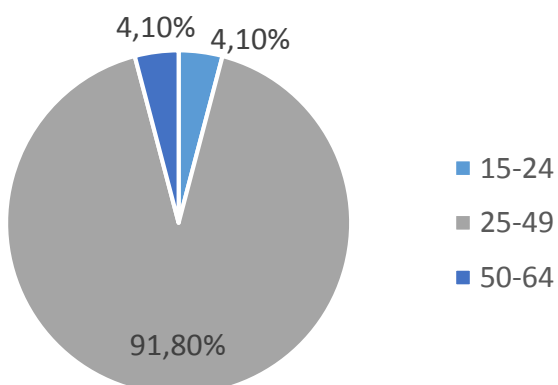
Apklaustos užpildymo reitingas

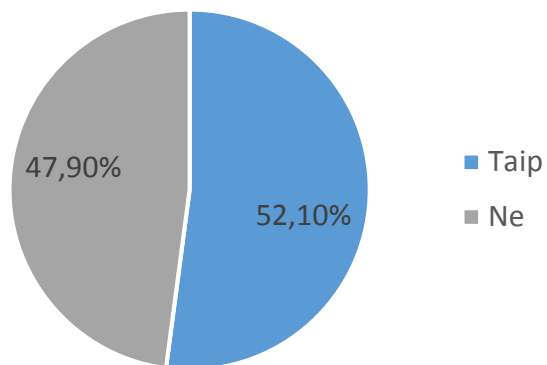
1. Lytis

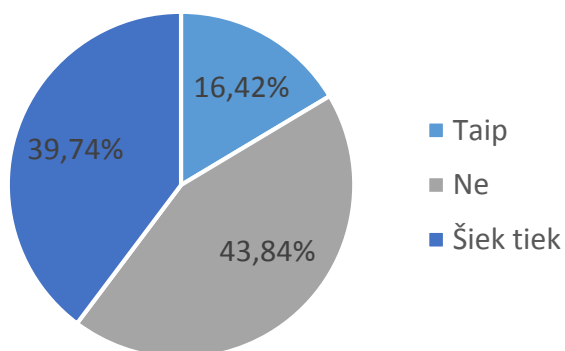
2. Amžius

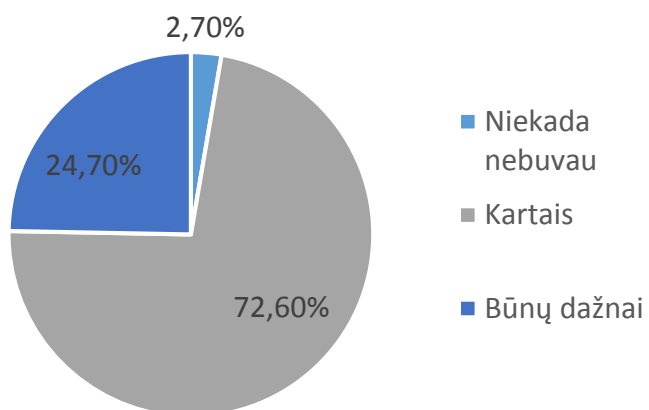
3. Ar Vilnius yra Jūsų gimtasis miestas?

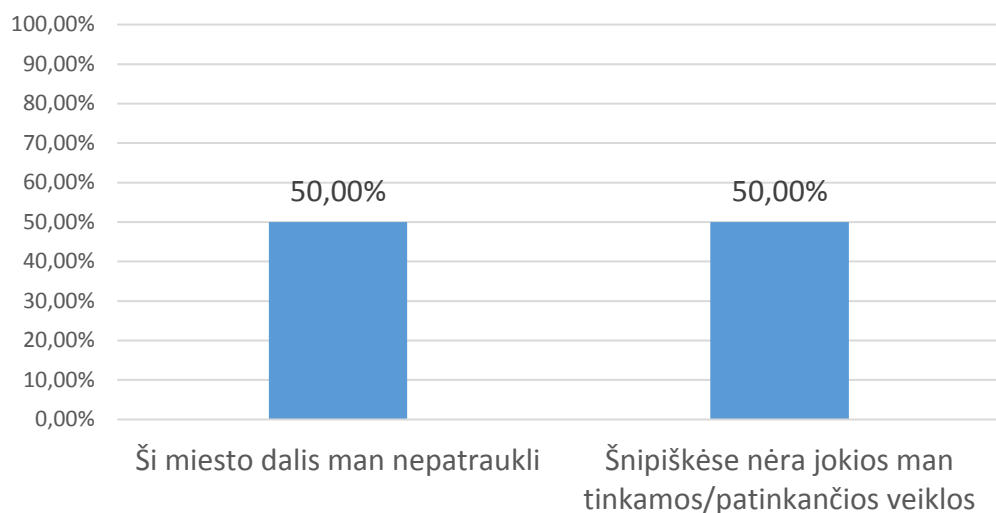
4. Ar teko susipažinti su Šnipiškių rajono istorija bei svarba Vilniaus miestui?

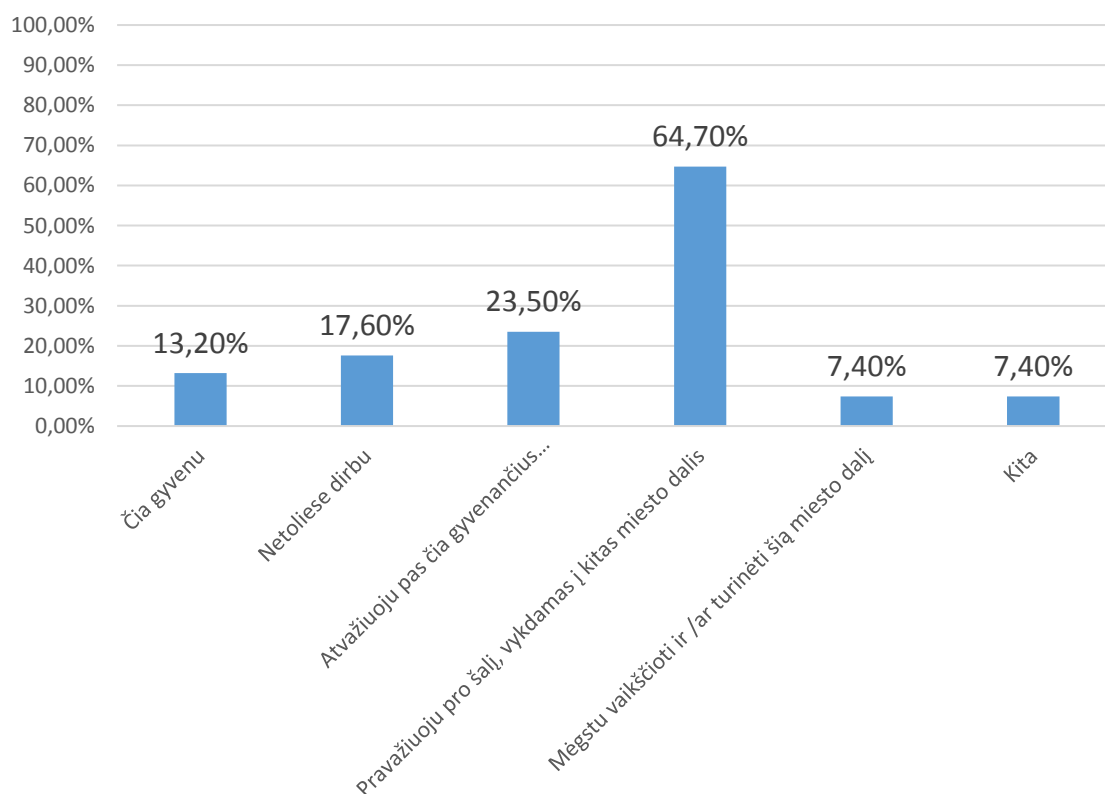
5. Ar lankotės Senujų Šnipiškių rajone?

6. Kodėl niekada nebuvote šiame Vilniaus m. rajone?

7. Kokių tikslų lankotės šioje miesto dalyje?

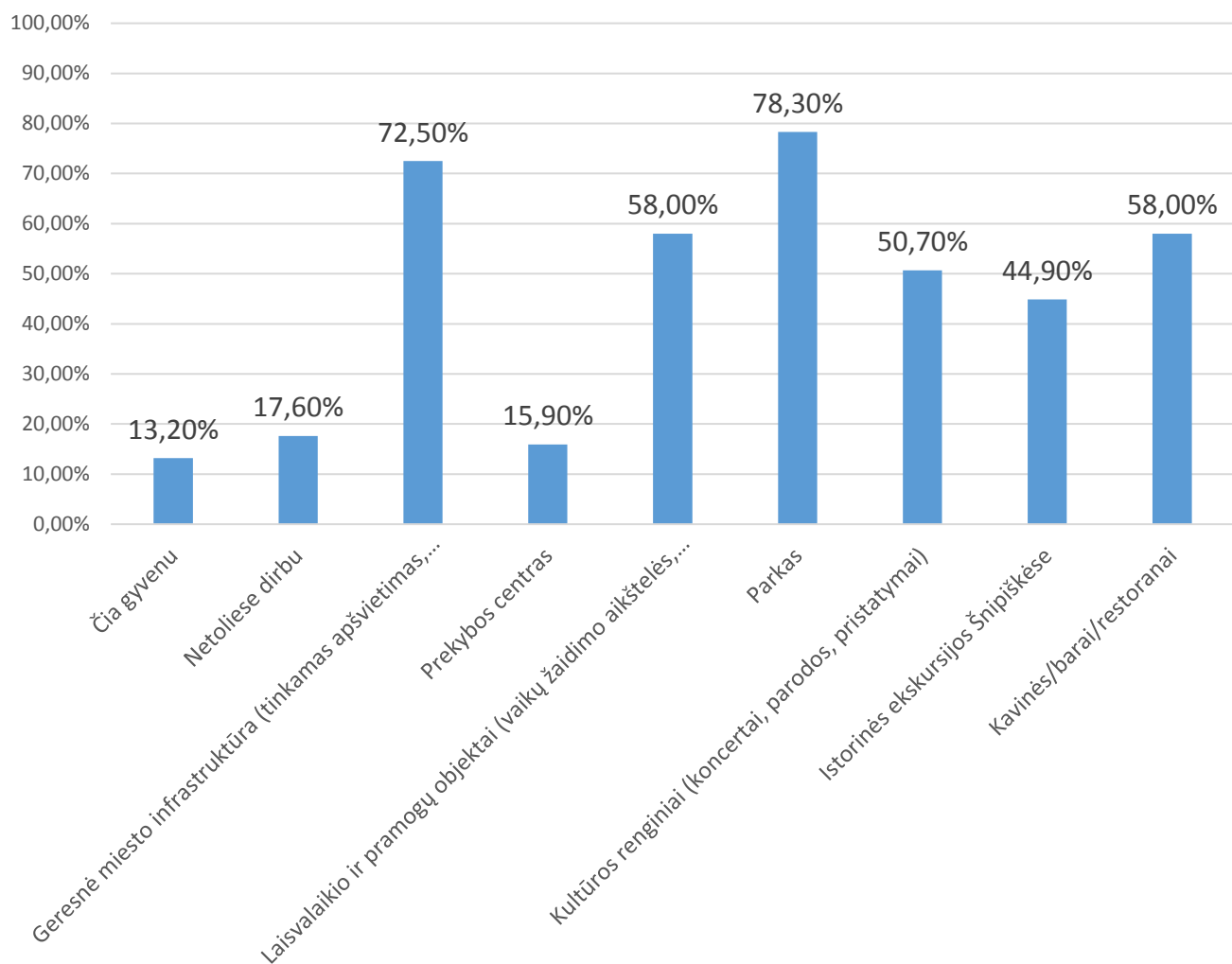

8. Įvertinkite pateiktus teiginius

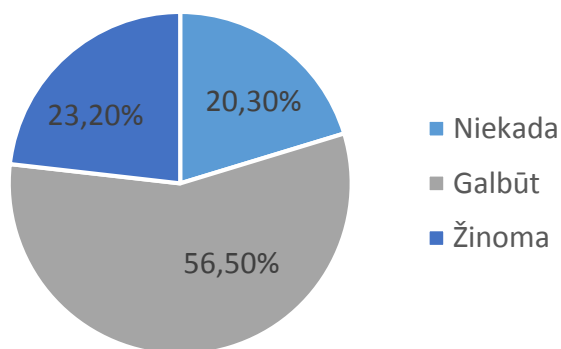
	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Neturiu nuomonės	Sutinku	Visiškai sutinku
Šnipiškėse jaučiuosi saugus/-i	5	25	16	17	4
Manau, kad rajone išlikusi architektūra yra vertinga	7	27	10	19	4

Šnipiškėse nepakankamai išvystyta aktyvios rekreacijos ir laisvalaikio infrastruktūra	0	4	9	34	20
Šis rajonas kenkia Vilniaus m. įvaizdžiui	3	21	8	29	6
Būdamas/-a šiame Vilniaus rajone jaučiu ypatingą dvasią	5	19	18	21	4
Ši vietovė man kelia baimę	8	30	12	14	3
Mediniai pastatai Šnipiškėse atspindi tradicinę Lietuvos architektūrą	7	22	10	26	2
Šnipiškėse Matoma unikali senosios ir moderniosios architektūros samplaika	6	18	11	22	10

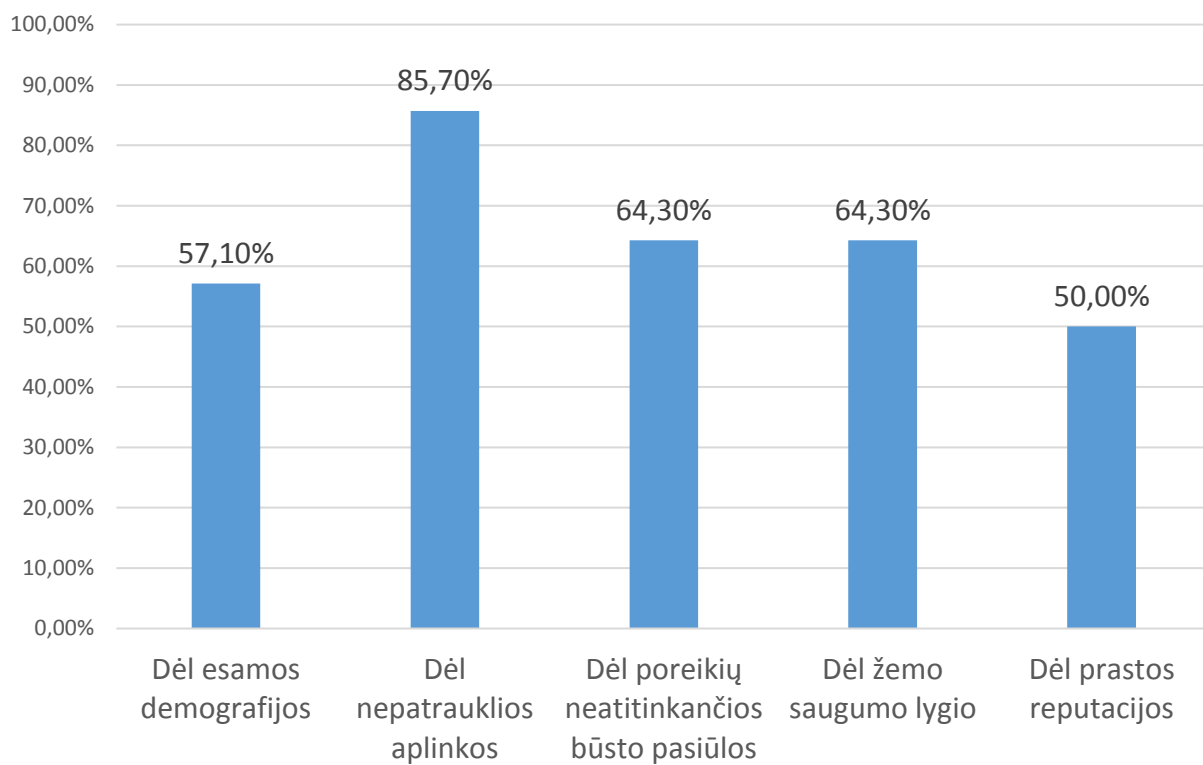
9. Kas paskatintų Jus dažniau lankytis Šnipiškėse?

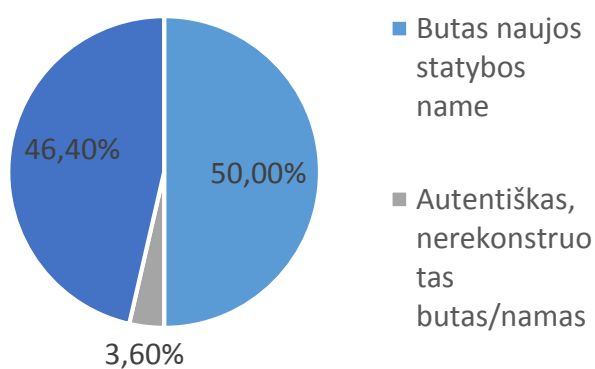
10. Ar svarstytumėt Šnipiškės kaip savo gyvenamąją vietą?

11. Kodėl gyventi Šnipiškėse nenorėtumėt?

12. Kokį būstą rinktumėtės?

13. Ar Jūsų nuomonė pasikeistų, jei būtų teikiama finansinė parama autentiškų medinių namų rekonstravimui/restauravimui/įsigijimui?

